

T.C. İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**KAMU DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA TÜRK DIŞ
POLİTİKASINDA DİASPORA DİPLOMASİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Durmuş Çağlar ÇAKIR

İZMİR-2018

T.C. İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**KAMU DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA TÜRK DIŞ
POLİTİKASINDA DİASPORA DİPLOMASİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Durmuş Çağlar ÇAKIR

DANIŞMAN: PROF. DR. MEHMET BÜLENT ULUDAĞ

İZMİR-2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kamu Diplomasisi Bağlamında Türk Dış Politikasında Diaspora Diplomasisi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

13/07/2018

Durmuş Çağlar ÇAKIR

TS EN ISO
9001:2015

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dok. No: FR/604/21

İlk Yayın Tar.: 03.10.2017

Rev. No/Tar.: 00/..

Sayfa 1 / 1

TEZ/PROJE SINAVI TUTANAK FORMU

GÖNDEREN :ULUSLARARASI İLİŞKİLER.....Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans / Doktora Programı öğrencisi Durmuş Çağlar ÇAKIR ile ilgili Tez/Proje Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih: Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Başkanı
Sayı :

İmza

Prof. Dr. Mehmet Bülent ULLUDAĞ

SINAV TUTANAĞI

Tez/Proje Sınav Jürimiz tarafından incelenenKamu.....Diploması.....Bağlamada.....

Dok. Dış. Politikada.....Diploması..... başlıklı yüksek lisans / doktora tezi ile ilgili olarak jürimiz 13.07.2015 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez/Proje Sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında OYÇOKLUĞU/OYBİRLİĞİ ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Yüksek Lisans / Doktora tezi:

- i) Bilime yenilik getirmiştir
- ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir
- iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır
- iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisans'ta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet Bülent Ulludağ
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Sevil Barış Gülmez
Üye	Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Arslan
Üye	
Üye	

Eki : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasından en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KAMU DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA DİASPORA DİPLOMASİSİ

Durmuş Çağlar ÇAKIR

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Bilginin kolay ve hızlı dolaşımı küresel siyasette kamu diplomasisi kavramının popülerliğini artırmıştır. Diplomaside yeni bir uygulama alanı olarak rol üstlenen kamu diplomasisinde “kalplerin ve akılların fethedilme” düşüncesi dış politikanın öncelikleri arasında yer almaya başlamıştır. Küresel ve bölgesel düzeyde dış politikanın geliştirilmesi noktasında yumuşak gücün bir aracı olarak kullanılan kamu diplomasisinin, politika yapım sürecine etki eden faktör haline dönüştüğü görülmüştür.

Bu tez çalışmasında, kurumlarla beraber Türk dış politikasında bir araç olarak kullanılan kamu diplomasisinin politikalara olan etkisi incelenmeye çalışılmıştır. Kamuoyunun bu süreçte sahip olduğu konum, yeni kamu diplomasisi anlayışı içerisinde diaspora olarak adlandırılan toplulukların giderek önem kazanmasına neden olmuştur. Türkiye'nin sahip olduğu tarihsel ve kültürel mirası, yürütülecek olan kamu diplomasisi stratejilerinde sahip olduğu önemli kaynaklar arasındadır. Sahip olunan tarihsel ve kültürel kaynakların hedef kamuoylarına aktarılmasıyla oluşabilecek iletişim ve diyalog ortamında Türk diasporası, dış politika gündeminde yer almaya başlamıştır. Dolayısıyla çalışma içerisinde öncelikle yeni kamu diplomasisi yaklaşımında farklı bir uygulama alanı olarak ortaya çıkan diaspora diplomasisi kavramının tanımı yapılmış ardından Türkiye'nin diasporasına yönelik yürüttüğü politikaların iç ve dış sebepleri açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma içerisinde kamu diplomasisi ve diaspora kavramlarının kuramsal analizi yapılmaya çalışılarak Türkiye'nin politikalarını şekillendiren iç ve dış etmenler ortaya konulmak istenmiştir. Ayrıca Türkiye'nin bu alandaki faaliyetlerinin yürütücüsü konumunda bulunan kurumlarından bahsedilerek başarı ve eksikliklerinin tespiti üzerinde durulmuştur.

Literatür taraması yapılarak ortaya konulan bu çalışma ile Türkiye için henüz yeni bir kavram olan diaspora diplomasisi alanındaki sınırlı sayıdaki literatüre katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Diplomasisi, Yumuşak Güç, Diaspora Diplomasisi, Türk Dış Politikası, Kamuoyu.

ABSTRACT

Master Thesis

DIASPORA DIPLOMACY IN TURKISH FOREIGN POLICY IN THE CONTEXT OF PUBLIC DIPLOMACY

Durmuş Çağlar ÇAKIR

İzmir Kâtip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department Of International Relations

The easy and rapid circulation of information has increased the popularity of the concept of public diplomacy in global politics. In public diplomacy as a new field of diplomacy practice, the idea of “the conquest of hearts and minds” has begun to take place among the priorities of foreign policy. Public diplomacy which is used as a tool of soft power at the betterment of foreign policy at the global and regional level has turned into a power that influences the policy making process.

In this thesis study, the effect of public diplomacy, which is used as a tool in Turkish foreign policy together with established institutions, was tried to be examined. The position that the public has in this process has led to the increasing importance of communities called diaspora within the new public diplomacy approach. Turkey’s historical and cultural ties are important sources for the public diplomacy strategy to be followed. Turkish diaspora has begun to take place in the foreign policy agenda in the communication and dialogue environment that is formed by transferring the historical and cultural resources to the target public. At first, the concept of diaspora that emerged as a different practice area in the new public diplomacy approach has been defined in this study. After that, it has been tried to be explained internal and external reasons of Turkey’s politics on Turkish diaspora. Internal and external factors that shape Turkey’s policy have been examined through theoretical analysis of diaspora and public diplomacy. Turkey’s institutions which serve in this field have also been examined and the successful and deficient aspects of these institutions were tried to determined.

It has been aimed to contribute to relatively limited literature on diaspora diplomacy which is a new concept for Turkey by reviewing the literature.

Keywords: Public Diplomacy, Soft Power, Diaspora Diplomacy, Turkish Foreign Policy, Public Opinion.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLO LİSTESİ	x
GRAFİK LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
ÖNSÖZ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: KAMU DİPLOMASİSİ VE DİASPORA

1.1. KAMU DİPLOMASİSİ KAVRAMI	5
1.2. KAMU DİPLOMASİSİNDE YAKLAŞIMLAR	5
1.2.1. Geleneksel Kamu Diplomasisi Yaklaşımı	9
1.2.2. Yeni Kamu Diplomasisi Yaklaşımı	10
1.3. YUMUŞAK GÜCÜN BİR UNSURU OLARAK KAMU DİPLOMASİSİ ..	14
1.4. DİASPORA KAVRAMI.....	19
1.4.1. Diaspora Kavramına İlişkin Yaklaşımlar.....	20
1.4.2. Diasporaların Sınıflandırılması.....	25
1.5. DİASPORA DİPLOMASİSİ.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE KAMU DİPLOMASİSİ

2.1.TÜRKİYE'DE KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ	35
2.1.1. 2000'li Yıllar Öncesi Türkiye'de Kamu Diplomasisi Faaliyetleri	35
2.1.2. Ak Parti Dönemi Türkiye'sinde Kamu Diplomasisi Faaliyetleri.....	40
2.2. TÜRKİYE'NİN KAMU DİPLOMASİSİ AKTÖRLERİ	45
2.2.1. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü	46
2.2.2. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) .	51

2.2.3. Yunus Emre Enstitüsü(YEE)	57
2.2.4. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu(TRT)	62
2.2.5. Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM)	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE DİASPORA DİPLOMASİSİ

3.1. TÜRK DİASPORASI	75
3.2. TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA DİASPORA DİPLOMASİSİ	81
3.2.1. Diaspora Diplomasisi Aktörü: Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB)	96
3.2.2.Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı Faaliyetlerinin İncelenmesi	98
SONUÇ.....	102
KAYNAKÇA	109
EKLER.....	122

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Üç Kamu Diplomasisi Boyutu Bağlamında STK'ların İnsani Yardım/Kalkınma Faaliyetleri	7
Tablo 2: Geleneksel diplomasi - Kamu Diplomasisi Ayrımı	9
Tablo 3: Geleneksel Kamu Diplomasisi ve Yeni Kamu Diplomasisi Ayrımı	13
Tablo 4: Joseph S. Nye'e Göre Güç Biçimleri.....	16
Tablo 5: YEE Kültür Merkezlerinin Bulunduğu Bölgeler	59
Tablo 6: İşçi Göçünün Yaşandığı 1961-1978 Yılları Arasında Türk Vatandaşlarının Gittikleri Ülkeler ve Sayısı	78

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: TİKA Ana Hizmet Birimlerinin Toplam Harcamalar İçerisindeki Oranları	55
---	----

KISALTMALAR

AA	Anadolu Ajansı
AB	Avrupa Birliği
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AK PARTİ	Adalet ve Kalkınma Partisi
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BYEGM	Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DİTİB	Diyanet İşleri Türk İslam Birliği
KDK	Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
THY	Türk Hava Yolları
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TRT	Türk Radyo Televizyon Kurumu
UETD	Avrupalı Türk Demokratlar Birliği
YEE	Yunus Emre Enstitüsü
YTB	Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

ÖNSÖZ

Kamu Diplomasisi Bağlamında Türk Dış Politikasında Diaspora Diplomasisi başlıklı çalışma uzun ve zorlu bir sürecin ürünüdür. 1960'lı yıllarda işçi göçü yoluyla Almanya'ya giderek çocukluğumdan bugünlere yurtdışında yaşayan Türklerin hayat hikâyelerine tanıklık etmeme vesile olan dedem Durmuş ÇAKIR'ı bu çalışma ile rahmetle anıyorum.

Bu tez çalışmasında desteğini benden esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Bülent ULUDAĞ'a, ve yeni bir çalışma alanı olan diaspora konusunda beni yöreklendirerek bu alana ilgi duymamı sağlayan Doç. Dr. Fırat YALDIZ'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Çalışma sürecimin en büyük şansı Dr. Öğr. Üyesi Seçkin Barış GÜLMEZ'in bilgi ve tecrübesiyle tezime katkı sağlamasıdır. Tezin yön bulmasında düşünce ve yorumlarıyla bana yol gösteren ve bunun dışında beni akademik hayata hazırlayan Dr. Öğr. Üyesi Seçkin Barış GÜLMEZ hocama minnettarım.

En zor dönemlerde yardımlarını benden esirgemeyerek çalışma sürecinin devamlılığı konusunda yanımda olan çalışma arkadaşlarım Arş. Gör. Abdulcelil GAZİOĞLU ve Arş Gör. Zeynep DEMİRCİ ile ileride başarılı bir akademisyen olacağına inandığım Orçun DEMİR'e teşekkür ederim.

Son olarak hayatımın her anında desteklerini benden esirgemen sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

GİRİŞ

Devletler uluslararası arenada karşılaştıkları sorunlar karşısında iki türlü refleks göstermektedirler. Bunlardan ilki sert güç unsurlarının kullanımıyla gerçekleşen savaş eylemidir. Bu davranış uluslararası sistemde daha derin travmaların yaşanmasına ve sorunun katlanarak artmasına neden olabilmektedir. Ayrıca savaş eyleminin gerçekleşmesi sırasında yapılan harcamalar devletlere ciddi maddi yük çıkarmaktadır. Küresel meselelere ilişkin devletlerin göstermiş olduğu diğer bir eylem ise diplomasi faaliyetidir. Diplomasi sorunların barışçıl yollarla çözüme kavuşturulması çalışmalarını içinde barındırır.

Diplomasi kavramı Oxford İngilizce Sözlüğünde yer alan tanıma göre, ülkelerin yurt dışındaki elçileri aracılığıyla uluslararası ilişkilerin müzakere yöntemiyle yürütülmesidir.¹ Kavramın günümüzdeki anlamına bürünmesini sağlayan kişi İngiliz filozof Edmund Burke'dir. Burke diplomasi kavramını uluslararası ilişkilerin karşılıklı diyalog yoluyla yürütülmesi olarak tanımlamıştır. İlk olarak, Kuzey İtalya'daki şehir devletlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinde Venedik Cumhuriyeti'nin gönderdiği ticari elçiler, modern elçiliklerin oluşum sürecini başlatmıştır.² Resmi temsilciler aracılığıyla devletlerarasında yürütülen diplomasi'nin birincil amacı devlet çıkarlarının korunarak çatışmaların azaltılmasıdır.

Zamanla devletlerarasındaki ilişki kurallarının değişmesi, diplomasi'nin bu kurallara uyarlanmasını zorunlu kılmıştır. Kurallarda yaşanan bu değişiklik uluslararası meselelerin çeşitlenmesinden kaynaklanmaktadır. Çevre ve insan hakları sorunundan tutun da sınıraşan sular, göç ve mültecilere kadar çok geniş yelpazede yeni sorunlar kendini göstermektedir. Küreselleşmenin getirdiği bu sorunlara artık klasik yöntemlerle cevap verilemeyeceği uluslararası kamuoyu tarafından kabul edilmiştir. Devlet tekelinde olmaktan çıkan uluslararası sistemde, uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları ve kamuoyu diplomasi'nin yeni aktörleri olmaya başlamıştır.

21.Yüzyılda bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen yenilikler diplomasi'nin yaşadığı değişimde etkili olmuştur. İletişim teknolojilerindeki bu değişim yurt dışı ülke teşkilatlarındaki misyon şeflerinin yürüttüğü diplomatik

¹ <https://en.oxforddictionaries.com/definition/diplomacy> (erişim tarihi: 25.01.2018).

² Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Cem Yayınları, İstanbul, 1992, s.107.

faaliyetlerde kendini hissettirmiştir. Karşılaşılan bir sorun karşısında devlet yetkililerinin birbirleriyle hemen görüşmesine olanak sağlayan bu teknoloji, meselelerin hızlı bir şekilde çözüme kavuşmasını sağlamıştır.

Nicholas J. Cull'a göre diplomasi, uluslararası sistemde savaşın gerçekleşmesine imkân vermeden, sistemin işleyişini uluslararası aktörler aracılığıyla yöneten mekanizmadır.³ Yaşanan gelişmelere paralel bu mekanizma sivilleşmiş ve diplomasi kamuoyu odaklı yapıya bürünmüştür.⁴

Kamuoyu merkezli ortaya çıkan kamu diplomasisi kavramı, klasik diplomasiin ötesinde içinde barındırdığı kaynaklarla günümüz diplomasi çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Klasik diplomasiin amaçları içerisinde yer bulan savaşın önlenmesi ve barış ortamının sürdürülmesi argümanı, kamu diplomasisinde de egemenliğini sürdürmektedir.

Sert güç unsurlarını kullanmadan uluslararası toplumu etkileme ve yönlendirme girişimleri, aktörlerin kamu diplomasisi yaklaşımına yönelik çalışmalar yapmasını zaruri hale getirmiştir. Bu zaruri durumun gerçekliğini Temel İskit şu şekilde özetlemektedir:

“Diplomasi uygulamasında sokaktaki insan giderek daha fazla öne çıkmıştır. Bilgiye ulaşımın demokratikleşmesi vatandaşları uluslararası politika alanında da bağımsız gözlemciler, hatta katılımcılara dönüştürmüştür. Sivil toplumun ilgi alanları en yüksek düzeyde dahi diplomasi konusu olmaktadır. Hükümet dışı aktörlerin sayısındaki muazzam artış, devletler üstü protesto hareketlerinin artan etkisi ve yeni medyanın artan gücü resmi diplomasiin manevra alanını kısıtlamıştır.”⁵

Dış politika uygulamalarında bir araç olarak sahne alan kamu diplomasiin önemi her geçen gün artmaktadır. Oyunun ve kurallarının değiştiği bu yenedünya sahnesinde devletler küreselleşmenin doğurduğu fırsatlardan yararlanabilme adına diplomasiin dönüşümü sonrası ortaya çıkan kamu diplomasisine özel bir ilgi göstermektedirler. Yeni savaşların cephelerde yapılamayacağı bilincinde olan devletler, kamu diplomasisi faaliyetleriyle uluslararası sistemin başat aktörü olma adına birbirleriyle yarış halindedir. Çünkü kamu diplomasisi günümüz dünyasının önemli stratejik gücü olmuştur. Bu süreçte zamanla diasporanın yeni kamu diplomasisi anlayışı içindeki artan ağırlığı ülkelerin diaspora politikalarına ağırlık vermesine

³ Nicholas J. Cull, *Public Diplomacy, Lessons From the Past*, Figueroa Press, Los Angeles, 2009, s.12.

⁴ Muharrem Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2014, s.59.

⁵ Temel İskit, *Diplomasi, Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulanması*, 4. Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s.357.

neden olmuştur. Türkiye'nin yürütmüş olduğu kamu diplomasisi uygulamalarında da Türk diasporası ayrı bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda kavramın incelenmesi ve Türkiye'nin diaspora politikalarının araştırılması gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'nin dış politikasında araçsallaştırdığı kamu diplomasisini ne kadar etkin kullanabildiğine dair analiz yapılmasını amaçlanmıştır. Özellikle yeni kamu diplomasisi anlayışı kapsamında farklı bir uygulama alanı olarak ortaya çıkan diaspora diplomasisinin kavramsal açıdan incelenmesiyle, Türk dış politikasına ne ölçüde etki edebildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerini incelemek ve yeni kamu diplomasisi anlayışı içerisinde uygulama alanı olarak ortaya çıkan diaspora diplomasisinde Türkiye'nin yetersizlikleri ile buna neden olan gerekçeler tespit edilmeye çalışılmıştır. Türk diaspora diplomasisinin başarıyla uygulanmamasının önündeki başat engellerin neler olduğu çalışmanın ana problem sorusu olarak ortaya çıkmaktadır.

2000'li yıllar ile birlikte Türk dış politikasının ajandasında kendine yer bulan kamu diplomasisi kavramına, kurumların da oluşturulmasıyla beraber ilgi duyulmaya başlanmıştır. Son dönemde bu konu üzerine yapılan araştırmaların sayısında artış yaşanmış olsa da ulusal tez merkezinde yapılan tarama neticesinde, bu çalışma Türk diasporasının kamu diplomasisi bağlamında ele alınarak incelenmesi noktasında ilk yüksek lisans tezi olma özelliği ile birlikte literatürün bu alandaki gelişimine katkı sunmayı amaçlamıştır.

Klasik diplomasi anlayışında dış politikanın ve diplomasinin yürütücüsü konumunda diplomatlar bulunmaktadır. Klasik anlayış doğrultusunda diplomatlar hem kendi hem de hedef ülke hükümetleriyle ilişki kurarak politika yapım sürecine doğrudan etki edebilmektedir.⁶ Klasik diplomasinin ötesinde yeni kamu diplomasisi yaklaşımında diplomatların üstlenmiş oldukları bu görev artık kamuoyları tarafından yerine getirilmektedir. Kamuoyunun önemli sermaye kaynağı olduğu kamu diplomasisinde, devletler bu sermaye vasıtasıyla dünyanın her yerinde yabancı hükümet ve kamuoylarıyla ilişki köprüleri inşa edebilmektedir.

Küresel siyasette ve beraberinde getirdiği yenilikler doğrultusunda diplomasinin yaşamış olduğu bu dönüşüm akademik çevrelerce çok fazla tartışılmıştır. Bu tartışmaların odağında ortaya çıkan kamu diplomasisi, aktörlerin çıkarlarını koruyup

⁶ Seçkin Barış Gülmez, "Do Diplomats Matter in Foreign Policy? Sir Percy Loraine and the Turkish-British Rapprochement in the 1930s", *Foreign Policy Analysis*, 2017 (0), s.3-4.

geliştirmeleri için sıklıkla kullandıkları bir kavrama dönüşmüştür. Çalışmanın da ana eksenini oluşturan kamu diplomasisi kavramı, birinci bölümünde literatürde hâkim olan yaklaşımlar kapsamında tartışılacaktır. Ayrıca kamu diplomasisi faaliyetlerinin yürütülmesi noktasında yeni bir aktör olarak popülerlik kazanan diaspora olgusunun ne olduğu da bu bölüm içerisinde ele alınacaktır. İkinci bölümde, dış politikasında yaşanan değişimlerle Türkiye'nin kamu diplomasisi yaklaşımı incelenecektir. Bu süreçte kurulan kurumların kamu diplomasisi bağlamında yürüttüğü faaliyetler incelenerek Türkiye'nin bu alanda kaydettiği başarı ve eksiklikleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Üçüncü ve son bölümde dış politikanın retorikleri arasına yeni giren Türk diasporasının üzerinde durularak Türkiye'nin diaspora politikalarına yer verilecektir. Türk diasporasının birçok ülke nüfusundan fazla olmasına karşın dış politikada neden etkin olamadığı sorusuna yanıt bulunmaya çalışılacaktır. Özellikle bu noktada diasporanın oluşum süreci, geçirdiği dönüşümler üzerinden tartışılacaktır. Yine Türkiye'nin diaspora politikalarından sorumlu kurumu Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığın alışmaları diaspora diplomasisi bağlamında değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: KAMU DİPLOMASİSİ VE DİASPORA

1.1. KAMU DİPLOMASİSİ KAVRAMI

Kamu diplomasisi yaklaşık olarak elli yıllık geçmişe sahip yeni bir kavramdır. Soğuk Savaş ile birlikte uluslararası sistemin değişen yapısı, kamu diplomasisinin diplomasi yazınında popüler bir kavram olmasını sağlamıştır.

Kamu diplomasisi kavramı tarihin seyri içerisinde çeşitli isimler⁷ altında dile getirilse de, akademik çalışmalarda ilk olarak Tufts Üniversitesinde görev yapan Edmund Gullion tarafından 1965 yılında kullanılmıştır.⁸ Gullion'un kavramsallaştırmasına göre kamu diplomasisi, dış meselelerin yürütülmesi ve oluşturulması sürecinin halkların tutumuyla olan ilişkisidir. Geleneksel diplomasiin ötesinde uluslararası ilişkilerin çeşitli boyutlarını da içinde barındırmaktadır.⁹ Küresel siyasetin yürütülmesinde diplomasiin değişen yapısına karşılık gelen kamu diplomasisi, politikaların açıklanma biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2. KAMU DİPLOMASİSİNDE YAKLAŞIMLAR

İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve beraberinde getirdiği bilginin hızlı dolaşımı, diplomasi kavramının değişim ve dönüşüm yaşamasını sağlamıştır. Yaşanan değişim ve dönüşümlerle ortaya çıkan kamu diplomasisi kavramı farklı disiplinlerdeki uzmanlar tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır. Kamu diplomasisi alanında yaptığı çalışmalardan dolayı bilgisine sıkça başvuru Hans Tuch, kavramı “hükümetin ulusunun, mevcut politikaları ve ulusal çıkarının yanı sıra düşünce ve

⁷ Nicholas J.Cull, “Public Diplomacy before Gullion: The Evolution of s Phrase”, *Handbook of Public Diplomacy*, Ed.: Nancy Snow, Philip M. Taylor, New York, Routledge, 2009, s.19-22.

⁸ Nicholas J. Cull, “Public Diplomacy: Taxonomies and Histories”, *The Annals of the Academy of Political and Social Science*, No: 616, 2008, s.31.

⁹ Cull, a.g.e., s.19.

ideallerini, kurumlarını, kültürlerini anlatmak üzere yabancı halklarla kurduğu iletişim süreci” olarak tanımlamaktadır.¹⁰ Huns Tuck iletişim teknolojilerinde yaşanan devrim neticesinde, kamu diplomasisinin politika yapım sürecine olan etkisini hayati görmektedir. Çünkü kamuoyunun bilgiye erişiminin kolaylaşması beraberinde onların uluslararası meselelere olan ilgisini arttırmıştır. Bilginin artık geniş kitleler tarafından kolayca ulaşılabilir olması, bu bilgiye karşı kitlelerin tutum ve davranışlar sergilemesini zorunlu kılmıştır.¹¹ Jan Melissen de yabancı halklar kavramının Uluslararası İlişkiler disiplinde yeni olmadığını, devletlerin çok eski dönemlerden beri yabancı halkların tepkilerini merak edip ve ona göre hareket ettiğinden yola çıkarak tanımlama yapmıştır. Kısaca kamu diplomasisini devletlerin yabancı halklarla olan iletişimi olarak ifade etmiştir.¹² Melissen’in dikkat çektiği bir diğer husus ise kamu diplomasisinin diplomasiin demokratikleşme sürecine paralel olarak geliştiğini ifade etmiştir. Ayrıca diplomasi sürecinde başat unsur olarak kabul edilen devlet dışında birçok aktör bu süreci ifa etmektedir.¹³

Mark Leonard, Catherina Stead ve Conrad Smewing ise kamu diplomasisini ilişki kurmak olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamada kastettikleri şey, diğer ülkelerin, insanların ve kültürlerin ihtiyaçlarını anlayarak kendi görüşlerimizi iletmek ve yanlış algılamaları düzelterek ortak amaçlar bulunabilecek alanlar inşa etmektir.¹⁴ Leonard ve arkadaşları bu ilişki alanlarını siyasi/askeri, ekonomik ve sosyal/kültürel olmak üzere üçe ayırmış ve bu alanları da reaktif, proaktif ve ilişki geliştirme olarak sınıflandırmıştır. Reaktif süreç örneğin basın açıklamaları yoluyla gündelik ve saatlik zaman dilimlerinde meydana gelmektedir. Proaktif süreç haftalar ve aylar süresince planlanmakta, ilişki geliştirmede ise yıllar düşünülerek planlamalar yapılmaktadır. Bu ilişki geliştirme stratejisinde başarı kazanmak için güvenin ve tarafsızlığın sağlanması çok önemlidir.¹⁵ Leonard ve diğerlerinin yapmış olduğu bu sınıflandırmanın daha iyi anlaşılması noktasında, B. Senem Çevik’in STK’ların insani yardım ve kalkınma faaliyetleri için yapmış olduğu tablolama bize faydalı olacaktır.

¹⁰ Hans N. Tuch, *Communicating With the World: U.S. Public Policy Overseas*, New York, St. Martin’s Press, 1990, s.3.

¹¹ Tuch, a.g.e., s.4.

¹² Jan Melissen, “The New Public Diplomacy: Between Theory and Practise”, *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, Ed.: Jan Melissen, New York: Palgrave,2005,s.3.

¹³ Melissen, “Public Diplomacy”, *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, Ed.: Andrew F. Cooper, Jorge Heine, Ramesh Thakur, Oxford University Press,2013,s.1.

¹⁴ Mark Leonard vd., *Public Diplomacy*, Foreign Policy Centre, London, 2002, s.8.

¹⁵ Leonard vd.,a.g.e., s.11.

Tablo 1: Üç Kamu Diplomasisi Boyutu Bağlamında STK'ların İnsani Yardım/Kalkınma Faaliyetleri

Amaç	Reaktif	Proaktif	İlişki Geliştirme
Siyasi/Askeri	Devlet eliyle gerçekleştirilen şiddete karşı kınama, taziye açıklaması, geçmiş olsun dilekleri	Afet bölgesi ile ilgili belirlenen resmi politika doğrultusunda uzun vadeli strateji	Diplomatik Ziyaretler
Ekonomik	Ekonomik destek yapılacağına dair açıklamalar, acil insani yardım gönderme	İnsani yardımların devamlılığı için kampanya girişimleri	Kalkınma yardımları
Sosyal/Kültürel	Acil rehabilitasyon yardımı, barınma ve yiyecek yardımı	Eğitim, derslik yardımı, ibadethane inşası	Değişim programları, el becerisi kursları, tasarım kursları

Kaynak: B. Senem Çevik, *Uluslararası Halkla İlişkilerde İnsani Yardımlar: Kamu Diplomasisi Boyutu*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2014, s.45.

Eytan Gilboa da kamu diplomasisi kavramının Soğuk Savaşın bitimi sonrasında Uluslararası İlişkilerin çalışma alanları içerisinde bazı düzenlemelere maruz kaldığını ve kavramının birçok disiplinle iç içe olduğunu altını vurgulamıştır.¹⁶ Gyorgy Szondi de Gilboa ile benzer şekilde Soğuk Savaş sonrası devletlerin dış dünyaya yönelik iletişim faaliyetlerinin artması neticesinde kavramın yaygın kullanılmaya başladığını belirterek kamu diplomasisi kavramını yabancı kamuoyunun “duygu ve düşüncelerinde” değişim yaratmak için kullanılan kamusal iletişim olarak ifade etmiştir.¹⁷

İngiltere'nin Avrupa Birliği eski daimi temsilcisi Sir Michael Butler de kamu diplomasisinin amacını açık ve net bir şekilde şöyle tarif etmiştir;

*“Kamu diplomasisinin amacı, İngiliz hükümeti, İngiliz şirketleri ve diğer İngiliz organizasyonlarının amaçlarını başarma çalışmalarını kolaylamak için hedef ülkedeki kamuoyunu etkilemektir”.*¹⁸

Bir dönem Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü görevini yürüten İbrahim Kalın ise kamu diplomasisinin devletten halka ve halktan halka olacak şekilde

¹⁶ Eytan Gilboa, “Searching for a Theory of Public Diplomacy”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616 March, 2008, s.56-57.

¹⁷ Gyorgi Szondi, “Public Diplomacy and Nation Branding Conceptual Similarities and Differences”, *Netherlands National Institute of International Relations Clingendael*, 2008, s.6.

¹⁸ Leonard vd.,a.g.e., s.1.

iki türlü yürütülebileceğini belirtmiştir. Devletten halka yönelik yapılan kamu diplomasisinde, yürütülen devlet politikalarının, faaliyetlerin ve açılımların resmi araç ve kanallar yoluyla kamuoyunu anlatma söz konusudur. Halktan halka yapılan kamu diplomasisi ise resmi aktörlerin içinde olmadığı, çoğunluğunun sivil toplum kuruluşları ve derneklerin oluşturduğu gayri resmi aktörler aracılığıyla yapılan faaliyetlerdir.¹⁹

Kamu diplomasisi çalışmalarının öncülerinden biri olarak kabul edilen Cull kamu diplomasisini, uluslararası bir aktörün yabancı kamuoyu ile etkileşime girerek uluslararası politika çevresini yönetme girişimi olarak tanımlamıştır.²⁰ Cull' un belirttiği bir diğer önemli nokta ise kamu diplomasisi stratejisinde, başta belirlenmiş olan politikaların yabancı kamuoyunun dinlenmesi ve onların yaklaşımları neticesinde tekrardan revize edilip değiştirilebilmesidir.

Literatürde kamu diplomasisi kavramı üzerine kabul görmüş bir tanımlamanın mevcut olmaması, birçok farklı disiplinden uzmanın kamu diplomasisine yeni açıklamalar getirmesine neden olmuştur. Gerek teknolojik alanlarda sürekli meydana gelen ilerlemeler gerekse bu ilerlemenin etkisiyle artan küreselleşme olgusu kavramının yeni yaklaşımlar doğrultusunda yeni tanımlamalar yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Fakat farklı bakış açılarından yapılan her tanımlamada uzmanlar kendi çalışma alanı doğrultusunda tanıma dikkat çekerken, kamu diplomasisinin diğer yönlerini görmezden gelmektedirler. Bir bütün olarak anlaşılmasına katkı sağlayacak bir tanımlama henüz mevcut değildir. Özetle, kamu diplomasisini genel hatlarıyla Snow'un belirttiği üzere şu şekilde geleneksel diplomasiden ayırabiliriz:

¹⁹ <https://kdk.gov.tr/sag/turk-dis-politikasi-ve-kamu-diplomasisi/20> (erişim tarihi: 15.02.2018).

²⁰ Cull, a.g.e.,s.12.

Tablo 2: Geleneksel diplomasi - Kamu Diplomasisi Ayrımı

Geleneksel Diplomasi	Kamu Diplomasisi
Aktör: Hükümet	Aktör: Hükümet Dışı
Dış Politika Uzmanları	Uygulayıcılar
Resmi	Gayri Resmi
Pasif Kamuoyu	Aktif Kamuoyu
Kavrama	Karşılıklı Anlayış
Tek yönlü bilgilendirici	Diyolojik- Değişim
Çift yönlü asimetrik	Çift yönlü simetrik
Davranışlarda değişiklik yok	Davranışlarda değişiklik mevcut

Kaynak: Nancy Snow, "Rethinking Public Diplomacy", *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, Ed: Nancy Snow ve Philip Taylor, New York: Routledge,2009, s.8.

Kamu diplomasisinde geleneksel diplomasiden farklı olarak tabloda da belirtildiği üzere hükümet dışı aktörlerin aktif şekilde sisteme dâhil olduğunu görmekteyiz. Hükümet dışı aktörlerin diplomasi çalışmalarında etkili olmasının sebebi kamuoyunun dış politika konularına ilgisinin artmasıdır. İletişim teknolojileri sayesinde artık kamuoyları dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen durumdan anında haberdar olabilmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak kamuoyları dış politika konularında baskı mekanizması oluşturarak gündem yaratabilme güçlerini ellerinde tutarak küresel siyasetin bir parçası olmuşlardır.

1.2.1. Geleneksel Kamu Diplomasisi Yaklaşımı

İletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel şekilde Soğuk Savaş'ın bitişi ve sonrasındaki 11 Eylül saldırıları, kamu diplomasinin zaman içerisinde dönüşümler yaşamasına neden oldu. Tanıtım ve ikna stratejileri kapsamında tanımlanan kamu diplomasisi faaliyetleri, 11 Eylül saldırılarına kadar olan dönemde devletten devlete veyahut devletten kamuoyuna yönelik olarak ifade edilmeye çalışıldı.²¹ Genellikle dış politika hedefleri doğrultusunda yabancı halklarla kurulan bu etkileşim süreci geleneksel kamu diplomasisi olarak tanımlanmaktadır. Devletler bu hedefleri bağlamında kendi hükümetlerini etkilemeleri için yabancı kamuoylarıyla başta kültür olmak üzere bilgi ve eğitim alanlarında geleneksel kamu diplomasisi tanımını içerisinde

²¹ Mehmet Şahin, B. Senem Çevik, "Türk Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç", *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Ed.: Mehmet Şahin ve B. Senem Çevik, Nobel Yayıncılık, Ankara,2015,s.6.

faaliyetler yürütmeye başlamışlardır. Devletler geleneksel kamu diplomasisi faaliyetlerine genellikle çatışma içinde buldukları dönemde başvurmuşlardır.²² Geleneksel kamu diplomasisi faaliyetleri için dikkat çeken bir diğer unsur ise çoğunlukla politik çıkarlar için uygulanıyor olmasıdır. Başta ekonomi olmak üzere siyasi ve diğer alanlarda kazanımlar elde edebilmek için kamu diplomasisi stratejilerine geleneksel dönemde başvurulmamıştır.²³

1.2.2. Yeni Kamu Diplomasisi Yaklaşımı

Soğuk Savaş'ın bitimiyle beraber demokrasinin yayılması, medya teknolojilerindeki ilerleme ve dünya çapında hükümet dışı organizasyonların ortaya çıkmasıyla bağlantılı olarak protesto hareketleri gücün etkisini değiştirdi ve ulusal hükümetler üzerindeki baskısı daha şiddetli olarak hissedilmeye başlandı.²⁴ Soğuk Savaş sürecinde ABD'nin uyguladığı kamu diplomasisi yöntemleri ile elde ettiği kazanımlar ve sonrasında yukarıda bahsedilen alanlardaki gelişmeler kamu diplomasisinin önemini bir kat daha arttırmıştır. Kamu diplomasisi küreselleşen dünyada uluslararası meseleleri çözmede bir silah olarak kullanılmaya başlanmıştır.

11 Eylül saldırıları bu yeni kamu diplomasi yaklaşımının ortaya çıkıp, geliştiği bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Uluslararası sistemde devlet dışı aktörlerin yükselişi ve yeni medya aktörlerinin kamuoyu tarafından aktif kullanımı kamu diplomasisinin bu şekilde yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmıştır. Özellikle 2010 yılı içerisinde Tunus'ta başlayan ve Arap Baharı olarak ifade edilen toplumsal olaylarda tüm dünya sosyal medyanın etkisini yakından tanıklık etme fırsatı bulmuştur. Sosyal medya gösteri ve mitinglerle başlayıp ve liderlerin devrilmesiyle sonuçlanan siyasi mücadelede büyük rol oynamıştır.²⁵

Yeni kamu diplomasisini, uluslararası arenada yaşanan bu değişimler neticesinde bir ülkedeki vatandaşlar ile direk olarak temasa geçilerek bir etkileşim sürecinin yaşanması olarak açıklayabiliriz.²⁶ Cull'da yeni kamu diplomasisi

²² Gyorgi Szondi, "Central and Eastern European Public Diplomacy: A transitional Perspective on National Reputation Management", *Handbook of Public Diplomacy*, Ed.: Nancy Snow, Philip M. Taylor, New York, Routledge, 2009, s.304.

²³ <http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/124-kuereselleen-duenyada-diplomasi-kamu-diplomasisi-> (erişim tarihi:16.02.2018).

²⁴ Leonard vd.,a.g.e., s.2.

²⁵ Ali Murat Kırık, "Arap Baharı Bağlamında Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm",*21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, Cilt I, Sayı 3,2012,s.89.

²⁶ Şahin ve Çevik, a.g.e.,s.7.

yaklaşımında kamu diplomasisi uygulamalarının önemli değişimler yaşadığını belirterek şu şekilde özetlemektedir.²⁷

- Geleneksel olmayan uluslararası aktörler ve STK'lar ön plana çıkmaya başlamıştır.

- Yeni iletişim teknolojileri (özellikle de internet) kullanılmaya başlandı.

- Bu yeni teknolojiler iç-dış politika arasında bulunan katı sınırları şeffaf hale getirmiştir.

- Propaganda kavramı yerine ulus markalama ve yeni iletişim teorileri kullanılmaya başlanmıştır.

- “Yumuşak güç” ve “markalama” kavramları kamu diplomasisi çalışmalarında önem kazanmıştır.

- Belki de en önemlisi yeni kamu diplomasisinde Soğuk Savaş dönemi pratiği olan aktörden halka yönelik iletişimin yönü halktan halka olacak şekilde dönüştürülmüştür.

- Bu yeni modelde tavandan tabana doğru gerçekleşen bilgi akışı yerine, ilişki kuran ve geliştiren çift yönlü yöntem kabul edilmiştir.

Cull belirtmiş olduğu bu yeni kamu diplomasisinin başarılı bir şekilde yerine getirilebilmesi için kamu diplomasisi uygulamalarını beş temel başlık doğrultusunda tasvir etmiştir.²⁸

Dinleme (*Listening*): Bir aktörün yabancı kamuoyunu dinleyerek onlar hakkında bilgi ve düşünceler toplaması ve toplanan bu veriler ışığında da stratejiler geliştirme faaliyetlerini içerir.²⁹

Savunma (*Advocacy*): Bir aktörün yürütmüş olduğu politikalarını, fikir ve düşüncelerini desteklemek, kazanım elde etmesi noktasında yabancı kamuoyu nezdinde aktif iletişim faaliyetlerinin yürütülmesi olarak açıklanabilir.³⁰

Kültürel Diplomasi (*Cultural diplomacy*): Kültürel diplomasi, bir ülkenin kültürel değerlerinin yabancı kamuoyuna ihracatı olarak açıklanabilir. Aktör sahip olduğu kültürel kaynaklarını günümüzde British Council veya İtalyan Kültür

²⁷ Cull, a.g.e., s.12-13.

²⁸ Cull, a.g.e., s.32-35.

²⁹ Cull, s.32.

³⁰ Cull, a.g.e.

Merkezlerinin yaptığı şekilde ülke dışındaki kamuoyuna aktararak uluslararası sistemi yönetmeye çalışır.³¹

Değişim Diplomasisi (*Exchange diplomacy*): Bir aktörün kendi vatandaşlarını eğitim veya kültürel hedefler doğrultusunda yabancı ülkelere göndermesi diğer ülke vatandaşının da aynı hedefler doğrultusunda kendi ülkesine gelmesini sağlayan diplomasi biçimidir.³² Değişimin çift yönlü olması kamuoylarının iletişim süreçleri içerisinde birbirlerini daha iyi tanımalarına imkân sağlayacağından, uluslararası hedeflerin gerçekleştirilmesi noktasında aktörlere daha kalıcı ve uzun vadeli faydalar sağlamaktadır.³³

Uluslararası Yayıncılık (*International news broadcasting*): Uluslararası yayıncılık bir aktörün radyo, televizyon, internet gibi teknolojik araçlar yoluyla yabancı kamuoylarıyla iletişime geçmesi olarak açıklanabilir.³⁴ Günümüz dünyasında BBC başta olmak üzere El Cezire kanalı bunun en mühim uygulayıcısıdır.

21.Yüzyılın yeni stratejik aracı olan kamu diplomasisi, insan odaklı yürüttüğü faaliyetler neticesinde, aktörlerin dış politika uygulama sürecinde çok sık başvurdukları bir yöntemdir. Özellikle yeni kamu diplomasisi yönteminde halkların direkt birbirleriyle çift yönlü iletişim sürecinde olması, toplumların birbirlerini daha yakından tanımalarına imkân tanımakla birlikte tarihin çeşitli dönemlerinde yaşanan dış politika sorunsallarının çözümünü kolaylaştırmaktadır.

Szondi, geleneksel ve yeni kamu diplomasisi olarak kavramsallaştırılan kamu diplomasisinin niteliklerini şu şekilde özetlemektedir:

³¹ Cull, s.33.

³² Cull, a.g.e.,s.33.

³³ B. Senem Çevik, *Uluslararası Halkla İlişkilerde İnsani Yardımlar: Kamu Diplomasisi Boyutu*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2014, s.25.

³⁴ Cull, a.g.e.,s.34.

Tablo 3: Geleneksel Kamu Diplomasisi ve Yeni Kamu Diplomasisi Ayrımı

	Geleneksel Kamu Diplomasisi	Yeni Kamu Diplomasisi
Şartlar	Çatışma ve devletlerarası gerilim	Barış
Amaçlar	Yabancı kamuoyundaki davranışları değiştirerek, hedef ülkelerde siyasal değişimin gerçekleştirilmesi	Ülkenin dışarıda itibar ve saygınlık kazanması için siyasal ve ekonomik çıkarların geliştirilmesi
Stratejiler	İkna Kamuoylarının yönetilmesi	İlişki geliştirme ve sürdürme Kamuoylarıyla iç içe olma
İletişim Yönü	Tek yönlü iletişim	Çift yönlü iletişim
Araştırma	Çok az	Geribildirim de önemli olduğu bilimsel araştırmaya dayalı kamu diplomasisi
Mesaj İçeriği	İdeolojiler Çıkarlar	Fikirler Değerler
Kanallar	Geleneksel kitle iletişim araçları	Eski ve yeni medya
Bütçe	Hükümet Destekli	Kamu ve özel sektör ortaklığı

Kaynak: György Szondi, “Central and Eastern European Public Diplomacy: A transitional Perspective on National Reputation Management”, *Handbook of Public Diplomacy*, Ed.: Nancy Snow, Philip M. Taylor, New York, Routledge, 2009, s.305.

Szondi yaptığı çalışmadan da görüldüğü üzere yeni kamu diplomasisi uygulamalarına geleneksel diplomasiden ayrı olacak şekilde barış dönemlerinde başvurulmuştur. Geleneksel kamu diplomasisi çoğunlukla hedef kamuoyunun ikna ve yönlendirilme faaliyetlerini içinde bulundurarak tek yönlü iletişim modeli kullanılmıştır. Geleneksel dönemde gerçekleştirilen diplomasi faaliyetleri bundan dolayı “propaganda” faaliyeti olarak değerlendirilmiştir. Yeni kamu diplomasisi çalışmalarının belki de propaganda faaliyeti olarak düşülmemesi gerektiğinin en önemli sebebi, yeni kamu diplomasisi yaklaşımı kamuoylarından gelecek olan geri bildirimler neticesinde güncellenerek bilimsel araştırmaya dayalı verilerden oluşturulmasıdır. Bilimsel araştırmaya dayalı veriler neticesinde geliştirilen yeni kamu diplomasisi argümanlarının içeriğinde fikirler ve değerler bulunmaktadır. Tek yönlü

iletişimin hâkim olduğu geleneksel modelde ise devletler kendi ideolojilerinin yabancı kamuoyları nezdinde taban bulabilmesi adına çalışmalar yürütür. Yürütülen bu çalışmalarda hedeflenen şey yabancı kamuoylarında davranış değişiklikleri yaratarak ülkelerin siyasal değişimine zemin hazırlamaktır. Devlet tekelinde yürütülen geleneksel kamu diplomasisinde bütçe, devlet tarafından karşılanmakta ve geleneksel iletişim aracı olarak tanımlanan gazete, dergi ve televizyon kullanılmaktadır. Yeni kamu diplomasisi yaklaşımında iletişim araçlarında gelişen teknolojinin etkisiyle çeşitlenmeler yaşanmış, geleneksel iletişim araçlarının yanında sosyal medya ve internet yayın kanallarına başvurulmuştur.

1.3. YUMUŞAK GÜCÜN BİR UNSURU OLARAK KAMU DİPLOMASİSİ

Soğuk Savaşın sona ermesi uluslararası sistemin yapısında değişikliklerin yaşanmasına neden olmuş ve bu değişim güç kavramının Uluslararası İlişkilerdeki niteliğinin ve niceliğinin tekrardan sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş sürecinde aktörler gücün daha çok nicel özellikleri üzerine yoğunlaşmıştır. Askeri ve ekonomik kaynaklara dayanan sert güç unsurları bu dönemde aktörler tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Başvurulan bu sert güç unsurlarının dış politika hedefleri için kısa süreli olması ve geleceğe yönelik bir vizyonu içinde barındırmaması, 21.Yüzyılın gereklilikleri açısından güç çalışmalarında bir eksiklik olarak kabul edilmektedir.³⁵ 11 Eylül saldırıları ile başlayan ve etkisi günümüzde de devam eden olaylar zinciri bunun en temel göstergesidir. Askeri ve ekonomik açıdan dünya siyasetinin hegemon gücü kabul edilen ABD, Afganistan ve Irak'a askeri müdahale gerçekleştirmiş fakat başarılı olamamıştır. Sadece gücün somut unsurlarıyla istenilen hedeflere ulaşılamayacağı bu iki askeri müdahalede tecrübe edilmiştir.

Kamuoyunu yönlendirebilme, ikna ve pazarlık yetenekleri gibi soyut normlar günümüz güç çalışmalarında daha önemli hale gelmiştir.³⁶ İlk defa “Bound to Lead: The Changing Nature of American Power” kitabında Joseph Nye tarafından dile getirilen yumuşak güç kavramı, güç çalışmalarının odak noktası olmuş ve yukarıda belirtilen günümüz bilgi çağının ön plana çıkardığı kavramları da içine alacak şekilde güç tanımlaması yapmıştır. Nye'a göre yumuşak güç, sert güç unsurlarını kullanmadan

³⁵ Abdullah Özkan, “21.Yüzyılın Stratejik Vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi İmkânları”, *Stratejik Rapor*, No:70,s.12.

³⁶ http://politikadergisi.com/sites/default/files/guc_kavrami_ve_kamu_diplomasisi_-_bekir_aydogan-pdf.pdf (erişim tarihi: 20.02.2018).

bir aktörün yapmak istediği şeyleri cazibe ve ikna yoluyla elde etmesidir.³⁷ Bir aktörü cazibe merkezi haline getiren durumlar ise kültürü, siyasi değerleri ve kurumlarının gerçekleştirmiş olduğu dış politikalarıdır.³⁸ Nye tarafından bunlar yumuşak gücün kaynakları olarak kabul edilir.

Bir ülke kültürünün diğer aktörlerle ortak paydada buluşup, ortak değerler ve çıkarları içine alacak şekilde küresel olması, o aktörün istediği sonuçları elde etme olasılığını arttıracak ve uluslararası kamuoyunda onun cazibe konumda olmasını sağlayacaktır.³⁹ Örneğin Amerikan kültüründe sıkça dile getirilen demokrasi, ferdi hürriyet, daha iyi toplumsal seviyelere ulaşma hedefleri diğer toplumlarca da kabul edilmiş kültürel değerleri içermekte ve bu durum dış politika alanlarında Amerikan gücüne katkı sağlamaktadır.⁴⁰

Nye tarafından dile getirilen bir diğer yumuşak güç kaynağı siyasi değerlerdir. Ülkenin demokratik değerlerle yönetilmesi, kişi hak ve hürriyetlerine önem vermesi, günümüz uluslararası arenanın popüler tartışmalarından olan küresel ısınma ve çevre gibi konularda öncül olması, o ülkenin yumuşak gücünün dünya genelinde artmasına neden olacaktır.⁴¹ Son güç kaynağı ise ülkenin yürütmüş olduğu iç ve dış politikalarıdır. Jimmy Carter döneminde insan hakları konusunda yürütülen politikalar, 1990'lı yıllarda ABD'nin Arjantin'de popüler olmasıyla sonuçlanmıştır.⁴² Yalnız şunu belirtmekte fayda var ki her dış politika hamlesi ülkenin yumuşak gücünü artıracak etki yapamayabilir. Yine ABD örneğinde görüldüğü üzere 2003 yılındaki Irak'a yönelik askeri müdahale ABD yumuşak gücünü olumsuz şekilde etkilemiştir.⁴³ Bu olumsuzluklar aradan geçen zamana rağmen hala ABD'nin Ortadoğu politikalarında özellikle de kamuoyları nezdinde hissedilmektedir.

Yumuşak gücün kullanılabilmesinin önündeki en büyük engel sert güçtür. Eğer ABD'nin yaptığı gibi sert güç unsurları çok sık kullanılırsa yumuşak gücün kullanılma şansı o kadar azalır.⁴⁴ Kısaca yumuşak güç, bir aktörün gerçekleşmesini istediği arzularının başka aktörler tarafından da istenmesi ve buna yönelik politikalar

³⁷ Joseph S. Nye, *Soft Power- The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York,2004, s.10.

³⁸ Nye, a.g.e.,s.11.

³⁹ Nye, a.g.e.

⁴⁰ Vedat Demir, *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç*, Beta Yayınları, İstanbul, Kasım 2012, s.60.

⁴¹ Demir, a.g.e., s.63.

⁴² Nye, a.g.e., s.35.

⁴³ Nye, a.g.e.

⁴⁴ Sait Yılmaz, "Yumuşak Güç ve Evrimi", *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 12, Yıl 2011, s.4.

gerçekleştirmesidir. Devletler yumuşak güç aygıtlarını kullanarak maliyetler anlamında büyük bir kazanç sağlamakta hem de ulaşılması zor olan dış politika hedeflerinin gerçekleşme ihtimalini yükseltmektedir.⁴⁵

Yumuşak güç çalışmaları konusunda çalışmalar yapan Geun Lee de yumuşak gücün askeri veya ekonomi gibi sert kaynaklar üzerinden değil de, düşünceler, kültür söylemler, gelenekler, küresel veya ulusal semboller gibi yumuşak kaynaklar üzerinden kullanıldığını ifade etmiştir.⁴⁶

Sonuç olarak Nye, uluslararası ilişkiler çalışmalarında içeriği ve kapsamı her geçen gün değişen güç kavramını aşağıdaki tablo ile açıklamaya çalışmıştır.

Tablo 4: Joseph S. Nye'e Göre Güç Biçimleri

Güç Çeşitleri	Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
Askeri Güç	-Zorlama -Caydırma -Koruma	-Tehdit -Baskı	-Zorlayıcı Diplomasi -Savaş -İttifaklar
Ekonomik Güç	-Teşvik -Zorlama	-Para Verme -Yaptırım	-Yardım -Rüşvet
Yumuşak Güç	-Cazibe -Gündem Belirleme	-Değerler, Kültür -Politikalar -Kurumlar	-Kamu Diplomasisi -İki taraflı ve çok taraflı diplomasi

Kaynak: Joseph S. Nye, Yumuşak Güç, Çev.; Reyhan İnan-Aydın, Elips Yayınları, İstanbul, Ekim 2005, s.57.

21.Yüzyılda sert güç uygulamaları olan baskı ve zorlamadan ziyade çekiciliği kullanarak diğer aktörleri etkilemek ve sonuç almak daha önemli hale gelmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere yumuşak güç, başkalarının sizinle aynı şeyi istemelerini sağlayarak bu yönde politikalar gerçekleştirmesini ümit etmektir. Bunun meydana gelmesi için etkili bir kamu diplomasisinde olması gereken konuşma ve dinlemenin yani çift yönlü iletişim eyleminin gerçekleşmesi gerekir.⁴⁷ Kamuoylarının tercihlerini yönlendirebilmesindeki kritik eylem ise dinleme ve karşı tarafı anlamadır. Bu iki eylemi gerçekleştirmeden yürütülecek politikalar, hedef ülkelerin kamuoylarınınca kabul edilemeyebilir. Çünkü bu politikalar onların ihtiyaçlarından yoksun bir şekilde

⁴⁵ Abdullah Yegin, "İran'ın Yumuşak Gücü", *SETA Analiz*, Sayı 118, Şubat 2018, s.10.

⁴⁶ Tuba Çavuş, "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2012, s.25.

⁴⁷ Nye, a.g.m., s.103.

ifa edilmiştir. Bu noktada, aktörler dış politika hedeflerinde nihai sonuçlara ulaşabilmek ve politikalarına destek sağlayabilme adına kamuoylarının etkilenmesi ve yönlendirilmesi çabalarını arttırmaya başlamışlardır. Literatürde yakın zamanlara kadar üzerinde çok fazla durulmayan kamu diplomasisi, yumuşak güç kavramıyla beraber kullanılmaya başlanınca aktörlerin ilgi odağına girmiştir.

Günümüz dünya siyasetinin politikalarında ise kamu diplomasisi yumuşak gücün bir aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁸ Çünkü hedef kamuoylarında yumuşak güç unsurlarını kullanarak cazibe merkezi olunmak istendiğinde aktörler tarafından kamu diplomasisi uygulamalarına başvurulmaktadır.

Bir aktörün sahip olduğu kurum politikaları, değerleri ve kültürleri yumuşak gücünü meydana getirir. Kamu diplomasisi de aktörün sahip olduğu bu kaynakları diğer aktörlerin hükümetleri ve kamuoylarıyla iletişim kurmak için kullanır.⁴⁹ Hedef kamuoylarının tercihlerinin değiştirilmesi ve yönlendirilebilmesinde yumuşak gücü ortaya çıkaran bir araç olarak kamu diplomasisi, iletişim teknolojilerinde yeni aygıtlarında katkısıyla bu gücün kalplere nüfuz etmesini sağlamaktadır.

Uluslararası sistemde aktörler değerlerine ve politikalarına hayran olan bir kitle yaratabilmeleri için bu değer ve politikalarının hedef kitlelere tanıtılması ve anlatılması gerekmektedir. Tam da bu noktada kamu diplomasisi uyguladığı yöntemlerle yumuşak gücün bir aracı olarak küresel siyasette rol almaktadır.

Soğuk Savaş'ın bitimine kadar olan süreçte Türkiye, Sovyet tehdidinden dolayı toprak bütünlüğünün korunması amacıyla sert güç unsurlarına öncelik vermiştir. Kuruluşundan itibaren yürüttüğü modernleşme hareketleri ile seküler bir devlet kimliğine sahip olma isteği, Soğuk Savaş sürecinde NATO'ya üyeliği ve Osmanlı Devletinin halefi olarak algılanması, Ortadoğu ülkelerinin kamuoyları nezdinde yumuşak gücünün önündeki engelleri oluşturmaktadır.⁵⁰ Fakat uluslararası sistemde yaşanan dönüşümlere paralel şekilde Türk dış politikasında meydana gelen değişimler bu engelleri kaldırmak için Türkiye'ye birçok fırsatlar sunmuştur. Özellikle 2002 yılında AK Partinin iktidara gelişi ve 2009'da Ahmet Davutoğlu'nun Dışişleri Bakanı olmasıyla, yumuşak güç kavramı ülkemizde daha çok tartışılan bir mevzu haline

⁴⁸ Melissen, a.g.e., s.4.

⁴⁹ Joseph S. Nye, "Public Diplomacy and Soft Power", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Volume:616, 2008, s.94.

⁵⁰ Tarık Oğuzlu, "Soft Power in Turkish Foreign Policy", *Australian Journal of International Affairs*, 61: 1,s.85.

dönüşmüştür. Baskın Oran yenilenen bu dış politika anlayışını üç metodoloji üzerinden şu şekilde açıklamaktadır:

1) “Vizyon sahibi dış politika: Bunalım patlak verdikten sonra onu çözmeye yönelmek yerine, bunalımın çıkmasına engel olmaya çalışılacaktır. Bunun için de, kendisini doğrudan ilgilendirmese dahi Türkiye, uluslararası ve bölgesel çatışma durumlarında hemen rol alacak, örneğin arabuluculuk yaparak çatışmaya engel olmaya çalışacaktır. 2) Tutarlı ve sistematik çerçeve: Her bölgede aynı temel ilkelere bağlı bir politika izlenecektir. 3) Türk yumuşak gücünü bölgede yayacak yeni bir diplomasi ve söylem. Yumuşak Güç, Türkiye’nin ekonomik ve kültürel gelişmesi sonucunda oluşmaktadır.”⁵¹

2010 yılında Arap Baharının meydana gelmesi, Türkiye’nin nüfusunun büyük çoğunluğu Müslüman olan bir ülke olarak demokrasiyle yönetiliyor olması, liberal ekonomik modeli uygulaması ve insan haklarına verdiği önem ilk başlarda olumsuz gibi gözükken yumuşak gücünü Ortadoğu için tekrardan arttırmaya başlamıştır. Türkiye, dünya siyasetinde meydana gelen krizlerde yumuşak gücünün kaynağını oluşturan değerleri ön plana çıkartarak kazançlar sağlamıştır. Özellikle Türkiye’nin laik demokrasiye sahip bir ülke olması, Batılı devletlerin Ortadoğu ülkeleri ile yürüteceği ilişkilerde kazanç sağlaması noktasında en büyük yumuşak güç kaynağıdır.⁵² Yine kamu diplomasisinin aktörleri aracılığıyla yürüttüğü proaktif politikalar, Türkiye’nin sahip olduğu diğer önemli yumuşak güç kaynakları arasındadır. Bu aktörlerin Türkiye’nin yumuşak gücüne etkileri ve kamu diplomasisi stratejisinin başarılı bir şekilde uygulanmasında üstlendikleri roller, tezin ikinci bölümü oluşturan Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi bölümünde ayrıntılı şekilde ele alınacaktır.

Günümüz Türk kamu diplomasisi alanında yeni popüler eğilim diaspora diplomasisidir. Türkiye’nin uluslararası platformlarda karşı karşıya kaldığı “sözde soykırım” iddiaları, bugüne kadar ihmal edilen diaspora çalışmaları konusunda bir farkındalık yaratmıştır. Diasporaların dış politika konularında bir aktör olarak ortaya çıkmasından dolayı diaspora kavramının ne olduğu üzerinde durularak diaspora diplomasisi konusu ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

⁵¹ Baskın Oran, *Dönemin Dış Politikası, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Ed.: Baskın Oran, Cilt III: 2001-2012, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013, s.139.

⁵² Oğuzlu, a.g.e., s.88.

1.4. DİASPORA KAVRAMI

21.Yüzyılın dünya siyasetini derinden etkileyen göç olgusu, günümüzde başta devletler olmak üzere uluslararası örgütler tarafından yakından takip edilmektedir. Meydana gelen bu uluslararası göç hareketliliği devletlerin iç ve dış politikasını, toplumların sosyo-ekonomik durumlarını derinden sarsmıştır. Günümüz Uluslararası İlişkiler çalışmalarında bu kadar popüler olan göç olgusu beraberinde bazı kavramların da tekrardan gündeme gelip, tartışılmasına imkân sağlamıştır. Öyle ki göç olgusuyla beraber uluslararası toplumun ilgisini üzerinde toplayan ve Uluslararası İlişkiler çalışmalarının son dönemde üzerinde yoğunlaştığı en önemli kavram diaspora olmuştur.⁵³

Kavramın etimolojik olarak kökeni, Yunanca “dia’(saçılmak)” ve “spora” (tohumlar) kelimelerinden gelmektedir. Dilimizde ise bir ulusun veya inanç mensubu kişilerin anavatanları dışında yaşadıkları alan, herhangi bir ulusun yurdundan ayrılmış bir bölümü, kopuntu anlamlarına gelecek şekilde tanımlanmıştır.⁵⁴ Köken itibariyle Yunanca olan diaspora kavramı ilk olarak Filistin’den ayrılmak zorunda kalan Yahudiler için kullanılmıştır.⁵⁵ Diasporanın Yahudiler için kullanımı ilk başlarda kavramın sadece dini temelli olduğu algısını yaratmaktadır. Fakat 1931 yılında Encyclopedia of the Social Science’ta, Simon Dubnov’un diaspora kavramı için ele aldığı metin, diasporanın salt bir şekilde din olgusuyla sınırlandırılmayacağını açıklamıştır. Dubnov bu metinde diasporayı şu şekilde izah etmiştir:

“Diaspora bir millet ya da milletin parçası olarak kendi devletinden veya topraklarından ayrılarak, diğer toplumlar arasında ulusal kültürünü koruyarak yaşamaya devam eden topluluklar için kullanılan Yunanca bir terimdir. Bir anlamda Magna Graecia antik Roma İmparatorluğu’nda Yunan diasporasını oluşturmuştur. Diasporanın tipik bir örneği, birçoğunun gönüllü olarak kendi ulusal yurtlarının dışında yaşayan Ermenilerdir. Buna rağmen terim genellikle Filistin dışında yaşayan Yahudileri çağrıştırmak için kullanılmıştır.”⁵⁶

Dubnov ’un kaleme aldığı bu metin, diaspora kavramının sekülerleşmesine ve gelişmesine katkı sağlamıştır.⁵⁷ İlk dönemlerde sadece Yahudileri tanımlayan kavram bugün birçok ulus için kullanılmaktadır. Kavramın uluslararası göçlerin de etkisiyle sık kullanılmaya başlanması beraberinde bir takım sorunları getirmiştir. Örneğin,

⁵³ Fırat Yıldız, “Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 18, Bahar, 2013 s.290.

⁵⁴ <https://tdk.gov.tr> (erişim tarihi: 27.02.2018).

⁵⁵ Stephane Dufoix, *Diasporalar*, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, Kasım, 2011, s.1.

⁵⁶ Dufoix, a.g.e., s.27.

⁵⁷ Dufoix, a.g.e.

bugün kendi ülkesi dışında yaşayan herkes diaspora olarak kabul edilebilir mi sorusu en çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Uluslararası göçün yönünün de daha çok doğudan batıya doğru olması diaspora kavramının Batılı okumalar üzerinden gelişmesini zorunlu kılmış ve Doğu'nun akraba devlet (diasporanın geldiği, kendini etnik olarak ait hissettiği devlet), Batı'nın ise ev sahibi devlet (diasporaların yaşam sürdürdüğü devlet) olarak anılmasını sağlamıştır.⁵⁸

Günümüzde artık birçok ulus, diaspora kelimesiyle birlikte anılmaktadır. Yunanlılar, Ermeniler ve Yahudilerin de ötesinde Çinliler, Filistinliler, Afrikalılar, Hintliler ve Türkler için diaspora kelimesi kullanılmaktadır. Ayrıca yaygın kullanım şekli dışında diaspora kelimesi etnik bir unsuru tanımlamak için de kullanılmaktadır. Kavramın bu kadar sık şekilde kullanılması dış politikada önemli bir aktör haline gelmesini sağlamıştır.⁵⁹ Bugün diasporalar buldukları yerlerde önemli ticaret kollarında faaliyetler yürütmekte ve temsil hakkının sağlandığı ülkelerde milletvekili bile olabilmektedir.

1.4.1. Diaspora Kavramına İlişkin Yaklaşımlar

Bir zamanlar Ermenilerin, Yahudilerin ve Yunanlıların dağılmasını ifade etmek için kullanılan kavram zamanla mülteci, göçmen, yurt dışı topluluğu, misafir işçi, vatansız, sürgün topluluğu, etnik topluluk gibi terimleri de içine alacak şekilde ulus ötesi bir kavrama dönüşmüştür.⁶⁰ Kavramın geçirmiş olduğu bu dönüşüm, diasporanın geleneksel ve modern diaspora çalışmaları kapsamında incelenmesini zorunlu kılmıştır. Literatürde yapılan bu ayırım diasporanın kavramsallaştırılmasını kolaylaştırmış ve günümüz için ifade ettiği önemin uluslararası aktörler tarafından daha çok dikkate alınmasını sağlamıştır.

1.4.1.1. Geleneksel Diaspora Yaklaşımı

Geleneksel diaspora çalışmaları çoğunlukla Yahudi diasporası üzerinden yürütülmüştür. William Safran ve Robin Cohen gibi araştırmacılar geleneksel diaspora yaklaşımının öncülerindedir.

⁵⁸ Yıldız, a.g.e. , s. 291.

⁵⁹ Fırat Yıldız, "Uluslararası Göç ve Diaspora ile İlişkili Kavramlar", *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, 2014, s.398.

⁶⁰ Khaching Tölölyan, "The Nation-State and Its Others: In Lieu of a Preface", *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*,1(1),s.4.

Safran diasporaları, anavatanlarından talihsiz bir nedenle ayrılmış, kendi anavatanına karşı sadakatini ve etnik kimlik bilincini sürdüren insan topluluğu olarak tanımlamış ve yaptığı çalışmalar neticesinde de diasporalar için şu özellikleri belirtmiştir:

- Yaşanılan yerden iki ya da daha fazla bölgeye dağılma,
- Yaşadıkları yerlerden başka yerlere dağılan insanların anavatanları ile ilgili ortak tarihi, bakış açıcı ve mitlere sahip olması,
- Yaşadıkları yerde tam olarak kabul edilmedikleri veya belki de tam olarak kabul edilmeyecekleri duygusundan dolayı kendilerini yaşadıkları yerde dışlanmış hissetmeleri,
- Göç ettikleri toprakların anavatanları olmadığı ve şartların uygun olması halinde tekrardan bir gün anavatanlarına geri dönecekleri düşüncesi,
- Anavatanlarına yönelik geliştirdikleri kolektif bir bilinç doğrultusunda anavatanlarının çıkarlarının korunması, güvenliğinin sağlanması ve daha iyi refah seviyesine ulaşabilmesi için çaba gösterme eğilimi,
- Anavatanları ile ilişkilerin sürdürülmesi ve dayanışma halinde olunması.⁶¹

Safran diasporaların çoğunlukla travmatik bir olay neticesinde anavatanlarını terk ettiklerini ve yaşanılan bu acı olay sonrasında diasporalaşma sürecinde bulduklarını ortaya koymuştur. Robin Cohen ise Safran'ın diasporalar için belirttiği bu özelliklere katkı yaparak belki de modern diaspora çalışmaları için uygun zemin yaratmıştır. Cohen tarafında dile getirilen diaspora özellikleri ise şunlardır:

- Anavatandan travmatik şekilde iki ya da daha fazla bölgeye dağılmak,
- Anavatandan iş aramak, ticaret yapmak ya da kolonyal istekler için ayrılmak,
- Anavatanlarına yönelik kolektif bir hafıza ve mite sahip olma,
- Anavatanlarının idealize edilmesi ve gelişmesi noktasında bağların sürdürülmesi,
- Bir gün tekrardan anavatanlarına geri dönecekleri duygusunu içinde barındırmaları,
- Ortak tarih ve kader inancı bağlamında kuvvetli etnik grup bilincine sahip olmaları,

⁶¹ William Safran, "Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return,Diaspora", *A Journal of Transnational Studies*, Volume 1, Number 1, Spring, 1991,s.83-84.

- Yaşanılan ülkede dışlanmışlık duygusundan dolayı sorunlu ilişkiler içinde olma,
- Diğer ülkelerde yaşayan soydaşlarıyla dayanışma içinde olma duygusu,
- Ev sahibi devletin hoşgörülü olması halinde, yaşadıkları ülkeyi zenginleştirmek için çaba göstermeleri.⁶²

Cohen ve Safran'nın diasporalar üzerine yaptıkları çalışmalarda ortaya çıkan bazı durumlar geleneksel diaspora yaklaşımının karakteristik özellikleri ile örtüşmektedir. Anavatan kavramının geleneksel diaspora yaklaşımında ne kadar önemli olduğu her ikisi tarafından da vurgulanmıştır. Anavatandan ayrılmalarına neden olan olay ise her iki bakış açısında da görüldüğü üzere travmatik nedenlere dayanmaktadır. Her iki bakış açısında da travmatik nedenlerin vurgulanmasındaki ana sebep hiç şüphesiz Yahudilerin yaşamış olduğu olaylardır. Her iki yazar da Yahudilerin yaşamış olduğu tecrübeler üzerinden diaspora çalışmalarını temellendirmeye çalışmıştır. Bu yaklaşımlarda dikkat çeken husus diaspora olarak tanımlanan topluluğun anavatanlarına tekrardan geri dönme istek ve arzusunu sürekli olarak canlı tutmasıdır. Geleneksel diasporalarda görülen bir diğer nokta ise bu diasporaların ev sahibi ülke toplumuyla adaptasyonlarını tam anlamıyla sağlayamadıklarıdır. Bunun en önemli nedeni ise kendi varlıklarını değişmezlik ve kapalılık üzerine kurmalarıdır.⁶³

1.4.1.2. Modern Diaspora Yaklaşımı

Küreselleşmeyle beraber iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler diaspora kavramının kapsam ve temsil ettiği alanın genişlemesine neden olmuştur. Michele Reis'inde vurguladığı üzere modern yaklaşımda diasporalar küreselleşmesinin etkisiyle dağılma nedenlerinde geleneksel yaklaşımın ötesinde farklılıklar göstermektedir. Diasporaların ortaya çıkması için illa bir travmatik olayın yaşanması gerekmemektedir.⁶⁴

Diaspora kavramında yaşanan bu değişimler hiç şüphesiz dünya siyasetinde meydana gelen olaylarla yakından ilişkilidir. Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle beraber

⁶² Robin Cohen, *Global Diasporas: An Introduction*, New York: Routledge, 2018, s.17.

⁶³ Ergin Ulusoy, *Diasporayı Yeniden Düşünmek: Diaspora Teorisi ve Tarihsel Bağlamda Türkiye'nin Diaspora Politikası*, Pegem Akademi, Şubat 2016, Ankara, s.1.

⁶⁴ Michele Reis, "Theorizing Diaspora: Perspectives on "Classical" and "Contemporary" Diaspora", *International Migration*, 42(2), s.45.

artan nüfus hareketliliği bu nedenlerin başında gelmektedir. Sovyetlerin dağılması ve Kafkasya’da meydana gelen siyasi olaylar neticesince diyebiliriz ki modern diasporalar daha çok politik bir kargaşa ve siyasal sistemin çökmesi sonucu oluşan yapılardır. Daha doğrusu modern diasporalar, yaşanan bu politik çatışmaların doğurduğu fırsatları doğru şekilde kullandıkları için meydana gelmiştir.⁶⁵ Bir diğer önemli neden ise küreselleşme ile birlikte bilginin ve sermayenin hızlı dolaşım içinde olmasıdır. Bu iki önemli olgunun hızlı dolaşımı, insan hareketliliğini de yakından etkilemekte ve bu etkileşim sonucu meydana gelen her göç dalgası yeni diaspora topluluklarıyla karşılaşmamıza vesile olmaktadır. Kısaca belirtmek gerekirse modern yaklaşımda diasporalar ulus-aşırılışma⁶⁶ ve küreselleşmenin getirdiği etmenler neticesinde tanımlanmaktadır.⁶⁷

Modern yaklaşımlar konusunda önemli çalışmalar yapan Tölölyan diasporalar için şunları ifade etmiştir:

“Diaspora kavramı artık göçmen, gurbetçi, mülteci, misafir işçi, sürgün, deniz aşırı topluluk ve etnik toplum gibi terimlerle anılmaya başlandı ve ulus ötesi alanların örnek toplumu haline geldiler. Burada ifade etmek istediğim şey, eski diasporalar tekrardan şekillenirken, yenileri ise sınır aşan bilgi, fikir, imajlar ve müzik kadar insanlar, para ve kültür ürünlerinin de hızlanan hareketliliği ile yeniden şekillenmesidir.”⁶⁸

Tölölyan’ın diasporalar için bu belirttikleri günümüz siyasal, ekonomik ve toplumsal gerçeklerle örtüşmektedir. Çünkü diasporalar anavatanlarını artık travmatik bir olay sonucu terk etmiyorlar. İlk olarak Cohen’in de belirttiği üzere iş bulmak ve ticaret yapmak için anavatanlarından ayrılmaktadırlar. Onları bu yönde hareket ettiren neden ise küreselleşmenin getirmiş olduğu serbest piyasa ekonomisinde aktif olabilme arzudur. Ayrıca bu modern yaklaşım kapsamında değerlendirilen diasporalar, ev sahibi ülkelerde ticaretle uğraştıkları ve kendi ailelerini de yanına aldıkları için anavatana geri dönüş mitinden uzaklaşmaktadırlar. Yalnız anavatana dönüş mitinden uzaklaşmaları onların anavatanla aralarındaki bağın kopması şeklinde düşünülmemelidir. Tam tersine başta iletişim olmak üzere ulaşım alanında meydana gelen baş döndürücü gelişmeler onların anavatanla olan bağlarını güçlendirmektedir. Artık iletişim dünyasında meydana gelen gelişmelerin sunduğu fırsatlar neticesinde

⁶⁵ Reis, a.g.e, s.49.

⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Thomas Faist, *Uluslararası Göç ve Ulus aşırı Toplumsal Alanlar*, Çev.:Azat Zana Gündoğan, Baglam Yayınları, İstanbul, 2003.

⁶⁷ Ulusoy, a.g.e., s.7.

⁶⁸ Khachin Tölölyan, “Diaspora Studies: Past, Present and Promise”, *International Migration Institute, University of Oxford Diaspora Programme Working Papers*, Paper 55, April, 2012, s.5.

anavatandaki aile bireyleri ile daha hızlı iletişim kurmaktalar ve nerede olduklarının önemi olmadan birbirlerinin her anını paylaşmaktadırlar. Yine ulaşım sektöründe meydana gelen gelişmelerde aralarındaki mesafeleri kısaltmakta ve belirli zaman aralıklarında bir araya gelmelerini kolaylaştırmaktadır.

Gabriel Sheffer da modern diaspora yaklaşımına katkı sağlayanlar arasındadır. Sheffer modern diasporaların keskin bir şekilde geleneksel yaklaşımdan ayrıldığını içlerinde bazı benzerlikleri taşıdığını belirterek, modern diasporaların özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- *“Bütün diasporalar gönüllü veya zorunlu göçün bir sonucunda oluşur,*
- *Çoğu durumda göçmenler diasporik oluşumlara katılmaya veya onları oluşturmaya ev sahibi ülkeye yerleştikten sonra karar verirler,*
- *Diaspora üyeleri genellikle etnik kimliklerini koruma adına kararlı davranırlar. Bu etnik kimlikler, diaspora içinde dayanışmanın sürdürülmesi için önemlidir,*
- *Diaspora üyeler ev sahibi ülkelerde müşkül destek örgütleri kurarlar,*
- *Ev sahibi ülkelerde sadece ekonomik etkinliklerde değil aynı zamanda kendi ülkeleriyle ve aynı ulusal temele sahip diğer diasporik oluşumlarla önemli kültürel ve politik değişimlere de dâhil olurlar,*
- *Anavatanları ve aynı ulusun diğer bölgelere dağılmış kesimleriyle de iletişimlerini sürdürürler,*
- *Karşılaştıkları düşmanlık ve ayrımcılık gibi durumlarda etno- ulusal diaspora örgütlerine katılmaya ya da kurmaya zorlanırlar”*.⁶⁹

Kadim bir kelime olan diaspora, her geçen gün gelişmekte ve yeni anlamlar kazanmaktadır. Her gün gelişen ve yeni anlamlar kazanan diasporaların, bugün bir kültürden veya bir insan grubundan daha fazlasını içinde nasıl barındırdığı ve politikadan ekonomiye çeşitli dinamikleri nasıl etkileyebildiği üzerinde durup, düşünülmesi gereken bir gerçekliktir.⁷⁰ Diaspora and Hybridity kitabının yazarı Virinder Kalra bu etkiyi üç sosyal alan üzerinden tanımlamanın mümkün olacağını belirtmektedir. İlk olarak kolektif kimlik veya kimikleşme süreçlerinin farklı şekillerine sahip olan dağılmış grup, sonrasında bu çeşitli grupların yaşadıkları ulus devletler ve son olarak da bir takım sosyal, ekonomik ve kültürel bağlar aracılığıyla bu ulus devletler ile sürdürülen ortaklıklar.⁷¹ Bu üçlü ilişki bir araya geldiğinde, diasporaların bugün neden üzerinde durulması gereken kavram olduğu daha net anlaşılmaktadır.

⁶⁹ Gabriel Sheffer, *Diaspora Politics At Home Abroad*, Cambridge University, Press, New York, 2003, s.83.

⁷⁰ Virinder Kalra, Raminder K. Kalhon, John Hutnyuk, *Diaspora and Hybridity*, Sage Publications, London, 2005, s.17.

⁷¹ Virinder Kalra vd., a.g.e., s.17.

Diaspora dergisinin editörlüğünü yapan Tölölyan da 1998 yılında yapmış olduğu bir konuşmasında dergisi için yürütülen çalışmada, yazarların diaspora üzerine yaptığı çalışmalar neticesinde otuz sekiz farklı tanımlamanın ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu birbirinden farklı tanımlamalardan yola çıkılarak tezin bu kısmında ilerleyen bölümlerde çalışmamıza temel oluşturacak olan tanımlamalar dile getirilmiştir.

1.4.2. Diasporaların Sınıflandırılması

Diasporaların sınıflandırılması hususunda birçok uzman tarafından kabul edilen çalışmalardan biri Robin Cohen tarafından yapılmıştır. Cohen diasporaları beşe ayırmaktadır.⁷² Cohen diasporaları post modern (*cultural/hybrid/post-modern*), kolonyal (*imperial/colonial*) diasporası, emek (*labour/service*) diasporası, iş (*trade/business/professional*) diasporası ve mazlum (*victim/refugee*) diasporası olarak ayırmaktadır.

Mazlum diasporası için belirleyici özellik, bu diasporaların etnik temizlik, soykırım ve sürgün sonucu oluşmasıdır. Yahudiler, Ermeniler, Afrikalılar, İrlandalılar ve Filistinliler bu grup diaspora içinde değerlendirilmektedir.⁷³ Kolonyal diaspora ise Antik Yunan'da yaşayanlar, Britanyalılar, Ruslar, İspanyollar, Portekizliler ve Hollandalılar gibi anayurttan ayrılanların oluşturduğu diasporaları ifade etmektedir.⁷⁴ Emek diasporası ise çalışmak için başka ülkelere göç eden insan toplulukları için kullanılmıştır. Hintliler, Çinliler, Japonlar, Sihler, İtalyanlar ve Türkler bu sınıflandırma içinde yer bulmaktadır.⁷⁵ İş diasporası örnekleri ise Venedikliler, Lübnanlılar, Çinliler, Hintliler ve Japonlardır. Bu diaspora türünde genellikle tüccarlar, girişimciler bulunmakta ve diasporaların köken ülkeden ayrımı söz konusu değildir.⁷⁶ Cohen'in yaklaşımındaki son diaspora türünü post-modern diasporalar oluşturmaktadır. Bu diasporalar bir nevi kültürel elçi görevini üstlenmekte ve anavatan ile ev sahibi ülke arasında kültürel unsurların taşınmasını sağlamaktadır. Bu tür diasporaların görüldüğü örnekler Karayibliler, Çinliler ve Hintlilerdir.⁷⁷

Diasporaların sınıflandırılması konusunda bir diğer referans çalışma ise Michel Bruneau tarafından yapılmıştır. Bruneau, diasporaları girişimcilik, politika, din ve

⁷² Cohen, a.g.e., s.178.

⁷³ Cohen, a.g.e.

⁷⁴ Cohen, a.g.e.

⁷⁵ Cohen, a.g.e.

⁷⁶ Cohen, a.g.e.

⁷⁷ Cohen, a.g.e.

etnisite diasporaları olmak üzere dört grupta incelemiştir.⁷⁸ Girişimci diasporalar kolonizasyon ve emperyalist akımlar sonucu ortaya çıkmakta ve Çinliler, Lübnanlılar ve Hintliler bu grup altında değerlendirilmektedir.⁷⁹ Brunea'nun sınıflandırmasında ikinci grubu politik diasporalar oluşturur. Bu tip diasporalar, anavatanın bir dış güç tarafından işgal edilmesi sonucu ortaya çıkar ve bunun en güzel örneği de Filistinlilerdir.⁸⁰ Bu grupta yer alan diasporaların en büyük arzusu kendi ulus devletlerini kurabilmektir. Bir diğer diaspora türü din temelli belirli dil etrafında bir araya gelen insan topluluğudur. Yahudiler, Yunanlılar, Ermeniler ve Asuri-Süryaniler bu grup diasporaları temsil etmektedir.⁸¹ Son diaspora türü ise etnik kimliğe referans sonucu oluşan diasporalardır. Bu diasporalar ırk ve kültür üzerinden şekillenmektedir. Siyahi diasporalar bunun bir örneğidir. Bu grup diasporalar serbest halde bulunurlar ve organize olabilmiş bir yapıları mevcut değildir.⁸²

Bu sınıflandırmalarda yazarlar, diasporaları oluşum nedenleri ve şu an üstlendikleri rolleri göz önünde bulundurarak bir değerlendirme yapmışlardır. Bu gruplar birbirlerinden keskin bir şekilde ayrılmamaktadır. Bir grup içinde değerlendirilen diasporaya bir diğer grup içinde de yer verilmiştir. Örneğin Yahudi diasporası hem mazlum diaspora hem de iş diaspora içerisinde konumlandırılabilir.

Bir diğer diaspora sınıflandırması ise Michele Reis tarafından yapılmıştır. Reis bu sınıflandırmayı zaman ögesini dikkate alarak diasporaları üç ayrı döneme ayırmıştır: 1) Klasik dönem diasporaları, 2) Modern dönem diasporaları ve 3) Çağdaş dönem diasporaları.⁸³

Artan nüfus hareketliliğinin doğal bir sonucu olarak çok fazla insan kendi anavatanları dışında yaşamaktadır. Şüphe yok ki bu sayı her geçen gün artmaktadır. Gittikleri ülkede siyasal, sosyal ve ekonomik yaşamın önemli bir aktörü haline gelen diasporalar, gerek anavatan gerekse ev sahibi ülkelerin dış politikalarında diplomasi aktörü haline gelmiştir.

⁷⁸ Michel Bruneau, *Diasporas, transnational spaces and communities, Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Rainer Bauböck, Thomas Faist (edt.), Amsterdam University Press:Hollanda, Amsterdam,2010, s.39,40,41.

⁷⁹ Bruneau, a.g.e., s.39.

⁸⁰ A.g.e, s.40.

⁸¹ Bruneau, s.40.

⁸² A.g.e., s.41.

⁸³ Reis, a.g.e., s. 44-49.

1.5. DİASPORA DİPLOMASİSİ

Geleneksel diplomasi yöntemi hükümetler arası gerçekleştirilirken kamu diplomasisinde ise diplomasinin hükümetten yabancı kamuoyuna ya da iki ülke kamuoyları arasında gerçekleştirilen faaliyetleri içerdiğini belirtmiştik.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında artan nüfus hareketliliği diasporaları gerek iç gerekse dış politikada önemli bir aktör haline getirmiştir. Dünya siyasetinde yaşanan bu gelişmeler diasporaları, diplomasinin temel işlevleri olan iletişim, müzakere ve temsil eylemlerini yürüten pozisyona getirmiştir.⁸⁴ Anavatanlarının politik çıkarlarını koruyan özel temsilciler misyonunu üstlenerek, ev sahibi devletlerin dış politika kararlarını etkilemeye çalışmışlardır. Amerika’da bulunan Yahudi diasporası bunun en somut örneğidir. Yahudiler Amerika içerisinde yürüttükleri güçlü lobi faaliyetleri neticesinde İsrail’in çıkarlarını hep gözetmişlerdir. Yine Ermeni diasporası özelinde Türkiye’de bu durumla sürekli karşı karşıya kalmaktadır. Çünkü diasporalar kendi ülkelerini ilgilendiren meselelere karışmakta ve kamu diplomasisi çalışmalarını ev sahibi devlet içerisinde devam ettirmektedirler.⁸⁵ Diasporalar hedef ülkenin kamuoyunda etki yaratabilmek için gerçekleştirdiği aktiviteler lobiciliği içinde barındırmaktadır. Lobicilik “*kamu diplomasisinde istenilen dış politika davranışlarının elde edilebilmesi noktasında doğrudan karar vericileri hedef alarak*”⁸⁶ kamuoyu oluşumuna katkı sağladığı için önemlidir. Kamu diplomasisi stratejisinde karşılık diyalogun gerçekleşmesiyle kamuoyları arasında bilgi alışverişi kapsamında bilgilendirme faaliyetleri yürütülmektedir. Bu faaliyetlerin uygulanması aşamasında devletler çeşitli sivil toplum dernekleri ve yurt dışında yaşayan vatandaşları aracılığıyla gündem yaratabilmek için lobi çalışmaları gerçekleştirmektedir. Kitle iletişim araçlarının da etkisiyle daha çok siyasi aktörlere yönelik olan lobicilik faaliyetlerinin hedef kitlesi içerisine kamuoyları da dâhil edilmeye başlanmıştır. Çeşitli siyasal, sosyal ve eğitim araçlarıyla kamuoyunun istenilen yönde hareket ettirilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda lobicilik kamu diplomasisinden keskin bir şekilde ayrılmaktan ziyade kamu diplomasisi stratejilerinin

⁸⁴ Elaine L.E. Ho, Fiona McConnell, “*Conceptualizing diaspora diplomacy: Territory and populations betwixt the domestic and foreign*”, Progress in Human Geography, November 5, 2017,s.1.

⁸⁵ Yun, SH, “Relational public diplomacy: The perspective of sociological globalism”, *International Journal of Communication*, 6: 2199–2219,2012, s.2002.

⁸⁶ Gaye Aslı Sancar, Kamu Diplomasisi ve Halkla İlişkiler, Beta Yayınları, Kasım, 2014, s.181.

uygulanması sürecinde bir araç olarak kullanılmakta ve faaliyetlerin yürütülmesine destek sağlamaktadır.⁸⁷

Diasporaları günümüz meselelerinde bu kadar önemli aktör durumuna getiren asıl gelişme hiç şüphesiz iletişim teknolojilerinde yaşanan çığır açıcı gelişmelerdir. Bu gelişmelerle birlikte devletlerarasındaki katı ilişki duvarları yıkılmış ve yeni olgular uluslararası siyasetin öncelikleri arasına girmiştir. Yıkılan bu katı ilişki ağında kamu diplomasisi kavramı popülerlik kazanmıştır. Yumuşak gücün bir unsuru olarak değerlendirilen kamu diplomasisi,⁸⁸ içinde barındırdığı fırsatlarla birlikte yeni diplomasi türlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu bağlamda diaspora diplomasisi kavramı bu çalışma içerisinde kamu diplomasisinin bir türü kabul edilerek incelenecektir. En basit haliyle diaspora diplomasisini, ülkelerin deniz aşırı toplulukları aracılığıyla yabancı ülke ve kamuoylarıyla ilişki kurması olarak tanımlayabiliriz.⁸⁹ Kamu diplomasisi stratejisinin başarılı bir şekilde uygulanabilmesinde Cull 'un da belirttiği üzere dinleme ve anlama eylemleri büyük bir rol üstlenmektedir. Diğer ülke kamuoylarının dinlenmesi, anlaşılması noktasında bizlere en faydalı bilgileri diasporalar aktarabilmektedir. Çünkü diasporalar yaşamlarını sürdürdükleri ev sahibi toplumun kamuoyları ile uzun süredir ilişki halindedir. Diaspora bireyleri ticari ve sosyal yaşantıda yabancı kamuoylarıyla temas kurarak onların tercih ve istekleri noktasında bilgi sahibi olmuştur. Aynı şekilde hedef ülke kamuoyunun karşı tarafı tanıyabilmesinde diasporalar, kendi anavatanlarının görünen yüzü olarak kamuoyları arası iletişim sürecinin oluşmasını sağlamaktadır. Diasporalara son dönemde ulus devletler tarafından önem verilmesinin bir başka nedeni ise bu insan topluluklarının istihbarat kuruluşları için bilgi toplama merkezi olarak görülmesidir.⁹⁰

Diasporalar sadece anavatan ülke için fayda sağlamamaktadır. Özellikle kriz durumlarında ev sahibi devlet için de bazı fırsatlar sunabilmektedir. Taylor ve Purcell yaptıkları bir çalışmada, Birleşik Krallığın kriz durumlarında diaspora gruplarından tavsiye aldığını şu şekilde açıklıyor:

⁸⁷ Sancar, a.g.e., s.181.

⁸⁸ Melissen, a.g.e., s.4.

⁸⁹ Kishan S. Rana, "Diaspora Diplomacy and Public Diplomacy, Relational", *Network and Collaborative Approaches to Public Diplomacy*, R.S. Zaharna, Amelia Arsenault, Ali Fisher (edit.), Routledge New York and London, 2013, s.70.

⁹⁰ Cochrane F, Baser B and Swain A, "Home thoughts from abroad: Diasporas and peace-building in Northern Ireland and Sri Lanka", *Studies in Conflict & Terrorism*, 32(8), 2009, s.683.

“Addias Ababa’daki İngiliz Büyükelçiliğinden diplomatik temsilciler kaçırıldığından Birleşik Krallık, ülkesinde bulunan Etiyopyalı insan topluluğundan bilgi istedi ve bu şekilde kaçırılma olayı hızlı ve etkili bir eylem neticesinde sonlandırıldı. Yine İngiltere ülkesinde bulunan Nijerya diasporasında yaşanan çocuk ticareti sorununda, onlarla yapılan istişareler sonucu çözüme yönelik politikalar geliştirmeye başlamıştır.”⁹¹

Diaspora diplomasisi çalışmalarına son dönemde önem verilmesinin bir başka nedeni ise diasporaların kendiliğinden kültür elçiliği görevini yürüterek ülkelerin yumuşak gücünü arttırmasıdır.⁹² Diasporalar sadece anavatanın değil ev sahibi devletin de yumuşak gücünü kullanmasında etkin rol oynayabilmekte ve bu durum iki yolla gerçekleşmektedir.⁹³ İlk olarak diasporaları kabul eden ev sahibi devlet, diasporaların kendi anavatanlarına dönmesi sonrası bunlar üzerinden ekonomik kazanımlar elde etmeye çalışmaktadır.⁹⁴ Bugün Türkiye’de sayıları küçümsenmeyecek derecede Suriye vatandaşı bulunmaktadır. Bu insanlar Türkiye’de buldukları süre içerisinde çeşitli meslek gruplarında faaliyetler yürütmektedirler. Kendi ülkelerindeki savaş durumunun bitmesi ve barış ortamının sağlanması sonrası Suriye’ye tekrar döneceklerdir. İşte bu noktada Türkiye, belirtilen birinci yol üzerinden ekonomik ve siyasi kazanımlar elde etmek için Suriyeli insan topluluklarıyla etkileşimde kalmaya devam edecektir. Bugün bu durumu Kanada ülkesinde bulunan Çinli diaspora üyeleri üzerinden yapmaktadır.⁹⁵ İkinci yol ise ev sahibi devletler diasporaların kendi anavatanlarına dönmesi ile birlikte bu insan toplulukları aracılığıyla kendi değerlerinin o ülkede yayılması üzerinden kazanım elde edebilmektedir. Batılı ülkeler, kendi ekonomik modellerini bu ülkelere yerleştirmek ve bu modelin tanıtımının yapılması için diasporaları temsilci vazifesinde kullanmaktadır.⁹⁶ Diasporaların ev sahibi devlete sağladığı bir başka ekonomik kazanç ise menşe ülkeye yapılan ihracat oranını arttırmasıdır. Kaliforniya Üniversitesinden James Ruch, zamanla Amerika’ya gelen göçmen sayısındaki yüzde

⁹¹ Linnet Taylor and Julia Purcell, “Understanding and Engaging With Diasporas,” *Report on Wilton Park Conference*, 3–6 December 2007, s.6-7.

⁹² Kishan S. Rana, “Diaspora Diplomacy”, *21st Century Diplomacy A Practitioner’s Guide*, Continuum Publishing, 2011, s.106.

⁹³ Ho vd., a.g.e., s.9.

⁹⁴ Ho vd., a.g.e.

⁹⁵ Guo S., “From international migration to transnational diaspora: Theorizing double diaspora from the experience of Chinese Canadians in Beijing”, *Journal of International Migration and Integration* 17(1), 2014, s.160-161.

⁹⁶ Ho vd., a.g.e., s.9.

onluk bir artışın, Amerika'yla menşe ülke arasındaki ihracatı yüzde dört oranında arttırdığını dile getirmiştir.⁹⁷

Ekonomik kazanımları sadece ev sahibi devlet açısından değerlendirmek diaspora diplomasinin önemini anlayabilmemiz noktasında eksik düşünmemize neden olabilir. Diasporalar anavatan ülkelere, ev sahibi devletlerden daha çok ekonomik kazanç sağlamaktadır. Dünya Bankasının raporlarına göre tüm dünyada diasporalar yaklaşık 600 milyon dolara yakın bir parayı ülkelerine göndermektedir.⁹⁸ Gelişmekte olan ülkeler için bu para akışı büyük miktarda döviz geliri sağlamaktadır.

Diasporaların sınır aşan ilişkilerde diplomatik temsilci sıfatıyla görev yapmasında, yaşanan diasporik kurumlaşma sürecinin büyük önemi vardır. Bugün Çin başta olmak üzere Hindistan, Azerbaycan, Ermenistan gibi devletler diaspora bakanlıklarını oluşturarak, diasporaların ikili ilişkilerde hayati rol üstlenmelerine olanak sağlamaktadır. Devletler hem deniz aşırı ülkelerde yaşayan halklarının ihtiyaçlarına karşılık verebilmek hem de bu insan topluluklarının kendi iç politikalarındaki önemi noktasında⁹⁹ kurumsallaşma sürecini hızlandırmışlardır. Diasporalar Rana'nın da belirttiği şekilde dış politika meselelerinde anavatanları lehine hareket etme potansiyeline sahiptir.¹⁰⁰ Diaspora diplomasinin gerek iç gerekse dış politika meselelerindeki önemini Bulwaka'nın diaspora diplomasisi konusunda yaptığı çalışmadan yola çıkarak şu maddeler halinde özetleyebiliriz: ¹⁰¹

- Diasporalar anavatandaki üyelerine gönderdikleri dövizler sayesinde hane halklarının yoksulluğunun azalmasına yardımcı olmaktadır,
- Anavatanlarına doğrudan yabancı yatırımlarının gerçekleşmesi konusunda yabancı kamuoyunu teşvik edebiliyorlar,
- Ulusal sınırların ötesinde arabuluculuk rolünü üstlenerek ticaretin gelişmesine yardımcı olurlar,
- Anavatan ve ev sahibi ülke arasında bilgi, beceri ve teknoloji transferinin gerçekleşmesine yardımcı olurlar,

⁹⁷ Leonard vd., a.g.e., s.60.

⁹⁸ <http://www.worldbank.org/en/topic/migrationremittancesdiasporaissues/brief/migration-remittances-data> (erişim tarihi: 01.03.2018).

⁹⁹ Jovenir C., *Diaspora, Diplomacy: Functions, Duties, and Challenges of an Ambassador*, 2013, s.7, http://www.academia.edu/13397113/Diaspora_Diplomacy, (erişim tarihi: 03.03.2018).

¹⁰⁰ Rana, a.g.e., s.105.

¹⁰¹ Michael Bulwaka, *Diaspora Diplomacy: A case study of Uganda*, [https://www.diplomacy.edu/sites/default/files/23082010102413%20Bulwaka%20\(Library\).pdf](https://www.diplomacy.edu/sites/default/files/23082010102413%20Bulwaka%20(Library).pdf), (erişim tarihi:03.03.2018).

- Anavatanlarının imajının ve kültürünün tanıtımına yardımcı olurlar,
- Anavatan ile ev sahibi ülke arasında dostluk ve işbirliğinin kalıcı olarak sağlanması konusunda aracı rolünü üstlenirler.

Hedef ülke kamuoyuyla kurulan ilişki bütünü olarak tanımlanabilen kamu diplomasisinde, diasporalar bu ilişkinin gelişim aşamalarında kilit pozisyonda yer almaktadırlar. Diaspora toplulukları menşe ülkenin görüşlerini hedef ülke kamuoyuna aktararak ortak alanlar inşa etmeye çalışırlar. Kültürün çok önemli bir etken olduğu kamu diplomasisi stratejisinde, diasporalar bu kültürün hedef ülke kamuoyunda tanıtılması hususunda elçilik vazifesini yürütürler.¹⁰² Başarılı bir kamu diplomasisi stratejisinde hedef ülke kamuoyunun sizi anlaması ve güvenmesi çok önemlidir. Leonard'ın ilişki kurma süreci olarak tanımladığı kamu diplomasisi uygulamalarında diasporalar gerek karşı kamuoyunun görüşlerinin anlaşılabilmesinde gerekse onların bizi tanıyarak yanlış anlaşılmaların ortadan kaldırılması noktasında büyük çaba gösterirler.

Devletler kamu diplomasisi uygulamalarıyla kültürlerinin, değerlerinin ve politikalarının yabancı kamuoylarıyla kalıcı ilişki ortamı oluşturabilmesi için çaba harcarlar. Kamu diplomasisinin uygulanması aşamasında kültürün, değerlerin ve politikaların hedef ülke kamuoyuna aktarılmasında insan faktörü kilit bir noktadadır. Ev sahibi ülkenin yabancı kamuoyları içerisinde yaşamlarını sürdüren bir kolu olarak diasporalar, ilişki sürecinde değerlerin aktarılması noktasında Uluslararası İlişkilerde hedef haline gelmiştir. Diasporalar artık ülkelerinin uluslararası iletişimde ve ekonomik gelişiminde önemli rol oynamaktadırlar. Diasporaların buldukları ülkelerde oluşturmuş olduğu iletişim ağları anavatana, politikalarını yabancı kamuoylarına anlatabilmesi için fırsat sunmaktadır. Cull da bu yaklaşımı destekler nitelikte “diasporaların buldukları ülkelerle kamu diplomasisi yoluyla ilişki inşa sürecinde ideal konumda”¹⁰³ olduklarını belirtmiştir. Özellikle halktan halka yönelik gerçekleştirilen yeni kamu diplomasisi anlayışı içerisinde, diasporaların konumu ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü çeşitli nedenlerden dolayı kendi anavatanlarından ayrılan bu insanlar, yerleştikleri ülkede hayatlarını sürdürebilmek için “yabancı” olarak gördükleri insanlarla iletişime geçmek zorunda kalmaktadırlar. Bu iletişim

¹⁰² Rana, a.g.e., s.106.

¹⁰³ Cull, a.g.e., s.52.

süreci birbirlerini farklı ve yabancı olarak gören iki toplum arasında çeşitli kültürel öğelerin paylaşımını zorunlu kılmaktadır.

Buldukları topluma mobilize olmuş diaspora topluluklarının üyeleri ana üyeler, pasif üyeler ve sessiz üyeler olmak üzere üç ayrı kategoriye ayrılmaktadır. Ana üyeler, diasporanın organize olmasında rol üstlenerek diasporanın aktivizm kazanmasını sağlar. Diasporadaki pasif üyeler ise liderlerin çağrısı üzerine harekete geçenleri temsil eder. Sessiz üye statüsünde yer alan diaspora bireyleri ise hiçbir şekilde diaspora aktivitelerine katılmayanlardan oluşur. Bu doğrultuda diaspora toplulukları uluslararası siyasette üç rol üstlenmektedir. İlk olarak pasif konumda olan diaspora kendi kontrolü dışında uluslararası meselelere müdahil olmaktadır. İkinci olarak diaspora aktif şekilde bulunduğu ev sahibi ülkenin dış politikasına etki etmektedir. Son olarak da diaspora yine aktif konum içerisinde bulunarak bu sefer kendi anavatanının dış politikasını etkilemektedir.¹⁰⁴ Özellikle Ermeni diasporası belirtilen son tipoloji içerisinde yer alarak anavatan Ermenistan'ın dış siyasetinin şekillenmesinde çok aktif çalışmalar yürütmektedir. Bugün Ermeni diasporası “sözde soykırım iddiaları” kapsamında başta ABD olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinde yürüttüğü lobi çalışmalarıyla soykırım iddiasının uluslararası alanda kamuoylarınca kabul edilebilmesi için yoğun çalışmalar yürütmektedir. Ermeni diasporasının bulunduğu ülke toplumlarında ekonomik ve siyasi güç elde etmesi yürütmekte oldukları aktif diaspora eylemlerine katkı sağlamaktadır. Türkiye'nin yürüttüğü diplomatik çabalara rağmen Ermeni diasporasının Batılı medya organları aracılığıyla gerçekleştirdiği etkin kamu diplomasisi çalışmaları “sözde soykırım” iddiaları üzerinden uluslararası alanda Ermenistan'ın tanınırlığını artırmıştır.¹⁰⁵

Cull tarafından belirtilen ve kamu diplomasisi uygulamaları altında değerlendirilen savunuculuk noktasında da diasporalar tarafından yürütülen diplomasi faaliyetleri ülkelere büyük kazanımlar sağlamaktadır. Hükümetler yürütmüş oldukları politikaların neticesinde kazanım elde edebilmek için diasporalar aracılığıyla hedef ülke kamuoyunda aktif iletişim faaliyetleri yürütmektedir. Kamu diplomasisi bağlamında diasporanın bu noktada etkin olduğunun bir örneği Amerika'da bulunan Hindistan diasporasıdır. 1998 yılında Hindistan ve Pakistan'ın birlikte gerçekleştirdiği nükleer denemelerden sonra Hindistan, ABD ambargosuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu

¹⁰⁴ Yossi Shain ve Aharon Barth, “Diasporas and International Relations Theory”, *International Organization*, Vol.57, No.3, 2003, s. 452-454.

¹⁰⁵ Shain ve Barth, a.g.m., s.472.

yaptırım karşısında Hindistan, Amerika’da bulunan diasporası aracılığıyla kongre karar alıcılarına ulaşarak, ambargonun kalkması yönünde girişimlerde bulunmuştur. Diasporanın önderliğinde yürütülen resmi diyalog, iki ülke arasında sivil nükleer işbirliği anlaşmasının imzalanmasına imkân tanımıştır.¹⁰⁶ Sonuç olarak, kamu diplomasisinde yaşanan dönüşüm, başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için diasporaları asli bir unsur haline getirmiştir.

¹⁰⁶ Rana, a.g.e., s.104.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE KAMU DİPLOMASİSİ

Türkiye'nin jeostratejik konumu, tarihsel ve kültürel birikimi ve sahip olunan insan kaynağı geçmişten günümüze dış politikasında önemli yumuşak güç kaynaklarının temelini oluşturmaktadır. Kamu diplomasisi, ABD ve Batılı ülkeler nezdinde İkinci Dünya Savaşı'nın ardından üzerinde durulmaya başlanan bir kavramdır. Küresel siyasette kültürün diplomaside bir araç olarak kullanılabilmesinin kabul edilmesi bu alana yönelik çalışmaların yoğunlaşmasına neden olmuştur.¹⁰⁷ Türkiye'de henüz yeni bir kavram olan ve pratik uygulamalarda "kamu diplomasisi" olarak adlandırılan bu yeni diplomasi türü 2010 yılında Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün kurulması ve takip eden yıllarda kurumsallaşmaya yönelik politikaların geliştirilmesiyle dış politika aracı olarak uygulanmaya başlanmıştır.

Kamu diplomasisinin Türkiye özelinde popülerliğini kazanması ve gerek akademik camia gerekse politika yürütücüleri tarafından sıklıkla kullanılan bir kavram haline dönüşmesi Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönem içerisinde Türkiye'nin aktif şekilde kamu diplomasisi faaliyetleri yürütebilmesi adına birçok kurumun oluşum sürecinin tamamlandığı görülmektedir. Bundan dolayıdır ki çalışmanın bu bölümünde Türkiye'nin son dönem dış politikasında vücut bulan kamu diplomasisi uygulamaları ve aktörlerinden ağırlıklı olarak bahsedilecektir.

Küreselleşmenin diplomaside meydana getirdiği dönüşüm, sadece devlet yetkilileri tarafından yürütülen ilişkilerin başarılı bir diplomasi adına yeterli olmadığını göstermektedir. Artık Uluslararası İlişkilerde yabancı kamuoylarının "kalplerinin fethedilmesi" zorunlu hale gelmiştir.¹⁰⁸ Türkiye'nin sahip olduğu kültürel ve tarihsel geçmişi yumuşak gücünün kaynaklarını oluşturmaktadır. Bu yumuşak güç kaynaklarının etkin bir kamu diplomasisi stratejisiyle politikaya dönüştürülmesi ve yabancı kamuoylarına anlatılması, Türkiye'ye dış politikada hareket alanını

¹⁰⁷ Volker Depkat, "Cultural Approaches to International Relations- A Challenge?", *Culture and International History*, Edit: Jessica C E. Gienow-Hecht and Frank Schumacher, Berghahn Books, New York, 2004, s.178.

¹⁰⁸ Liam Kennedy ve Scott Lucas, "Enduring Freedom: Public Diplomacy and U.S. Foreign Policy", *American Quarterly*, Sayı 57, No: 2, June, 2005, s.5.

genişletme imkânı sağlamaktadır. Türk dış politikasında işbirliklerin çeşitlendirilmesi, komşularla sorunların çözüümü, ekonomik aktivizmin artırılması ve uluslararası meselelerdeki arabuluculuk girişimleri gibi yaşanan değişim ve dönüşüm çabaları politika yapıcıları kültürel ve tarihsel kaynakları kamu diplomasisinde kullanmaya teşvik etmiştir.

Dış politikada yaşanan değişim ve dönüşüm süreci Türk diplomasisinde aktör çeşitliliğinin artmasını da beraberinde getirmiştir. Diplomasinin en önemli yürütücüsü olarak kabul edilen Dışışleri Bakanlığı bünyesinde Türkiye’de bir takım değişimler meydana gelmiştir. Örneğin Türkiye, dış temsilciliklerinin sayısını son yıllarda ciddi bir artış sonucu 238’e ulaştırarak ve vize uygulamasını sonlandırmaya yönelik girişimlerde bulunarak diplomasi pratiklerini çeşitlendirme yoluna gitmiştir.¹⁰⁹

2.1.TÜRKİYE’DE KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ

Türk dış politikasının son 15 yılda diplomasiye indirgenmesi ve kurumların kamu diplomasisi faaliyetlerine uygun şekilde dönüřtürülmesi¹¹⁰ nedeniyle bu bölümde Türkiye’deki kamu diplomasisi çalışmaları, 2000’li yıllar öncesi ve sonrası şeklinde yapılacak bir ayrımla anlatılacaktır. Türkiye’nin akademik camiasında da 2000’li yıllarla birlikte kamu diplomasisi kavramı üzerine yapılan çalışmaların sayısında bir artış meydana gelmiştir. Akademik düzlemde yapılan çalışmaların sayısının artması kurumların gerçekleştirecekleri kamu diplomasisi faaliyetlerine kaynak oluşturmaktadır.

2.1.1. 2000’li Yıllar Öncesi Türkiye’de Kamu Diplomasisi Faaliyetleri

Kamu diplomasisi faaliyetleri amaçları aynı olsa da farklı tanımlamalar ve isimler altında geçmiş dönemlerde devletler tarafından uygulanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde uygulanan ama kamu diplomasisi olarak adlandırılmayan politikaların izlerini günümüz Türk kamu diplomasisinde görmek mümkündür.¹¹¹

Osmanlı Devletinin uygulamış olduğu istimâlet politikası, dönemin politikaları içinde değerlendirildiğinde, bugünün Türk kamu diplomasisi için kaynak

¹⁰⁹ Arif Behiç Özcan, “21.Yüzyıl Türk Diplomasisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt:4, Sayı:38,Şubat,2012,s.61.

¹¹⁰ Ekşi, a.g.e., s.141-142.

¹¹¹ Vedat Demir, “Historical Perspective: Ottomans and the Republican Era”, *Turkey’s Public Diplomacy*, Edit: Senem Çevik and Philip Seib, Palgrave Macmillan, New York,2015,s.43.

niteliğindedir. Kamu diplomasisi uygulamalarından elde edilmek istenilen kazanımlara benzerlik gösteren bu politikalar, kamu diplomasisi adı altında yürütülme de günümüz bakış açısından kamu diplomasisi faaliyetleri altında değerlendirilebilmektedir.

İstimâlet politikasının temeli, Müslim ve gayri-Müslimlere hoşgörülü davranarak Osmanlı himayesi altında onların kalplerini kazanarak hâkimiyetin sürdürülmesidir.¹¹² Uygulanan bu hoşgörü siyaseti, Osmanlı'nın hem fetihlerini kolaylaştırmakta hem de fetih sonrası orada bulunan ahalinin devlete olan bağlılığını arttırmaktadır. Genellikle Balkan fetihlerinde bu politika Osmanlıya önemli kazanımlar sağlamıştır. Osmanlı Devleti yürüttüğü bu hoşgörü siyaseti sayesinde yumuşak güç unsurlarını ön plana çıkararak, kamu diplomasisi kapsamında fetihlerin gerçekleştiği yerdeki ahali tarafından cazibe merkez olarak kabul edilmiştir. Sert güç unsurlarından çok yumuşak güç kullanarak gerçekleştirilen bu politika tarzı, hedef ülke kamuoyunun kalplerinin fethedilmesini kolaylaştırmıştır.

Ülkelerin uygulamış oldukları iç ve dış politika değerleri Nye tarafından o ülke adına sahip olunan yumuşak güç kaynağı olarak kabul edilmiştir.¹¹³ Geçmişte Osmanlı ile uygulanmaya başlanan istimâlet politikası günümüz Türk dış politikasında da kabul edilen bir değer olarak, Türkiye'nin yabancı kamuoyları nezdinde kazanım elde ettiği stratejik bir argümandır.

Çağdaş Türk kamu diplomasisi politikalarında karşımıza çıkan ve Osmanlı Devleti döneminden izler taşıyan diğer bir uygulama ise insani diplomasi'dir. Osmanlı Devleti hüküm sürdüğü yıllar içerisinde zulme maruz kalmış toplumlara kapısını açmış ve kendi toprakları içerisinde huzurlu ve güvenli şekilde yaşamlarını sürdürmelerini adına onlara olanak sağlamıştır. İspanya'dan çıkarılarak İstanbul'da yaşamlarını sürdüren Museviler tarihsel süreç içerisinde bunun bir örneğini teşkil etmektedir. Osmanlı'nın uyguladığı hoşgörü sayesinde Museviler Osmanlı topraklarında kendi anavatanlarındaymış gibi hissederek yaşamışlardır.¹¹⁴ Arap Baharı nedeniyle kendi anavatanlarından ayrılarak ülkemiz sınırları içerisinde yaşamaya başlayan Suriyeli mülteciler de, uygulanan bu siyasetin devamı olarak kabul edilebilir. Vedat Yener'in yaptığı çalışmada bu husus ile ilgili dile getirdiği diğer bir gelişme ise Osmanlı

¹¹² Halil İnalçık, "Türkler ve Balkanlar", *Yeni Forum Aylık Siyâset, Kültür Dergisi*, XII, 363, İstanbul 1991, s.16.

¹¹³ Nye, a.g.e., s.11.

¹¹⁴ Demir, a.g.e., s.47.

Devletin 1889 yılında ortaya çıkan felaket neticesinde Amerika'ya insani yardımda bulunan ilk ülke olmasıdır.¹¹⁵ Yaşanan sel felaketiyle binlerce insanın öldüğü ve salgın hastalıkların patlak verdiği Amerika'ya, İkinci Abdülhamit İstanbul'da bulunan dönemin görevli elçisi Oscar Straus aracılığıyla gıda ve para yardımında bulunmuştur.¹¹⁶ Bu duruma bir başka örnek ise İrlanda'nın 1847 yılında karşı karşıya kaldığı kıtlık sorunu neticesinde ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti İrlanda'ya gıda yardımında bulunmuş ve bu yardımlar neticesince bölge halkı yıldız ve hilali bayraklarında sembol haline getirmiştir.¹¹⁷ Bu faaliyetler o dönem içerisinde kamu diplomasisi çalışmaları kapsamında değerlendirilmese de, kamu diplomasisinde ana hedef olan kamuoylarının desteğinin kazanılması ve hedef kamuoyu nezdinde ulus markasının yaratılması gerçekleştirilmiştir.

Cumhuriyetin ilan edilmesi sonrasında Türk Dış Politikasında Batılılaşma süreci içerisinde uygulanan politikalar, Batılı ülkelerin kamuoylarına göre Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kamu diplomasisine önemli kazanımlar getirmiştir. Demokratikleşme süreci ile kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması, medeni kanunun kabulü gibi inkılaplarla birlikte Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" sözü doğrultusunda yürütülen barışçıl dış politika anlayışı o dönemin önemli kamu diplomasisi argümanlarını temsil etmektedir.¹¹⁸

Bir aktörün tehdit ya da caydırıcılık yöntemlerini içinde barındıran sert güç kaynaklarını kullanmadan çekicilik unsuru ve işbirliği mekanizmalarıyla elde etmek istediği sonuçlara ulaşabilmesi olarak tanımlanabilen yumuşak güç içerisinde ülkelerin uygulamış oldukları dış politika perspektifleri o ülke adına önemli yumuşak güç kaynakları arasındadır. Bir ülkenin uluslararası sistemde önemli meselelerde kilit aktör olması ve buna ilaveten uluslararası örgütlerde aktif politikaların içinde bulunması ülke adına önemli yumuşak güç kaynağı oluşturmaktadır. Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde çok partili siyasal yaşama geçişi ve ardından dış politikada gelişen olayların sonucunda NATO'ya üye olması yumuşak gücü için bir değer oluşturmaktadır. Gerek iç gerekse dış siyasetinde yaşanan bu gelişmeler yumuşak

¹¹⁵ Demir, s.51.

¹¹⁶ Fatma Ürekli, "Felaketlerin Gölgesinde Osmanlı Amerika Yardımlaşmaları" *Yediküta Tarih ve Kültür Dergisi*, Nisan, 2011, s.53.

¹¹⁷ Yusuf Devran, "Türk Tarihi Perspektifinden Kamu Diplomasisi Olgusuna Bakış ya da Tarihi Potansiyeli Yeniden Düşünmek", *Kamu Diplomasisi*, Edit: Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk, Tasam Yayınları, İstanbul,2012, s.130.

¹¹⁸ Begüm Kurtuluş, *21. Yüzyılda Değişen Kamu Diplomasisi Anlayışının Türk Dış Politikasına Yansımaları*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014, s.212.

gücün bir unsuru olarak kabul ettiğimiz kamu diplomasisi noktasında Türkiye'ye ciddi potansiyel sağlamıştır. NATO'nun bir askeri kuruluş olduğu gerçeğine karşın uluslararası örgütlerin diplomaside ön plana çıktığı bir ortamda Türkiye'nin örgüte üyeliği uluslararası kamuoyundaki tanınırlığının artmasına yardımcı olmuştur.

50'li yıllara gelindiğinde ise Türkiye, NATO üyeliği ile birlikte uluslararası örgütler aracılığıyla dış politika sahnesinde görünürlüğünü arttırma adına bazı uluslararası kriz ortamlarında faal çalışmalar içerisinde yer almıştır. Türkiye bu yıllar içerisinde patlak veren Kore Savaşında, Güney Kore'ye destek olmak adına asker gönderilmesi kararı almıştır. Dönemin politikacılarında NATO'ya üyeliğin gündemde olduğu bir dönemde böyle bir kararın alınmasıyla ülke adına üyelik noktasında fırsat yaratılacağı düşüncesi hâkimdi.¹¹⁹ Güney Kore'ye asker gönderilmesi sonrası, etkisi günümüzde de devam eden ilişki ağının oluşması sağlanmıştır. Sert güç araçlarının kullanılmasıyla oluşan iki ülke arasındaki ilişki, ülke kamuoylarında duygusal bir bağın ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Bu ilişki ağlarına örnek teşkil edebilecek ve yumuşak güç unsurlarını da içinde barındıran gelişmeler dönem dönem kendini göstermektedir. Misal, Denizli ilimizde bulunan ve maddi durumu sınırlı olan Kore gazi ve şehit yakınlarına Güney Koreli doktorlar tarafından ücretsiz sağlık hizmeti verilmektedir.¹²⁰ Yine bu duruma örnek olabilecek bir başka gelişme ise 2002 yılında Güney Kore-Japonya ortaklığında gerçekleştirilen Dünya Kupasında karşımıza çıkmıştır. Turnuva boyunca Türk milli takımı Güney Koreliler tarafından desteklenmiştir. Meydana gelen bu gelişmeler yeni kamu diplomasisi çalışmaları kapsamında iki ülke kamuoyları arasında çift yönlü iletişimin gerçekleşmesine imkân tanımaktadır. Çift yönlü iletişim sayesinde iki toplum arasında ortak amaçlar için alanlar yaratılmıştır. İki ülke arasında kurulan bu ilişkinin bazı somut kazanımları Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Güney Kore'ye 2 Mayıs 2018 tarihinde gerçekleştirdiği resmi ziyaret sırasında da kendini göstermiştir. Bu ziyarette iki ülke arasında imzalanan ekonomik ve ticari antlaşmadan ziyade Güney Kore Devlet Başkanı Mooun'un İstiklal Marşının okunması sırasında verdiği asker selamı, Türk kamuoyunun gündeminde daha çok yer almıştır.¹²¹

¹¹⁹ Çağrı Erhan, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", *Türk Dış Politikası*, Edit: Baskın Oran, Cilt I:1919-1980,13.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s.545.

¹²⁰ Devran, a.g.e., s.131.

¹²¹ <http://www.bik.gov.tr/guney-kore-baskanindan-dikkat-ceken-jesti/> (erişim tarihi:03.05.2018).

1970’li yıllara geldiğimizde ise kamu diplomasisi çalışmalarının dış politika için ne kadar önemli olduğu Kıbrıs Barış harekâtında karşımıza çıkmıştır. Rumların Türk toplumuna yönelik gerçekleştirdiği terör eylemleri askeri müdahaleyi zorunlu kılmıştır. Garanti Antlaşması kapsamında Türkiye kendine imkân sağlayan olanaklar dâhilinde Kıbrıs’a müdahale gerçekleştirmiştir. Bu ilk müdahaleyi yabancı kamuoyları ekseriyetle desteklemiştir. Gerek devlet yetkililerin açıklamalarında gerekse yabancı yazılı medyada müdahalenin haklılığı ile ilgili kaynaklara ulaşmak mümkündür.¹²² Fakat 1974 yılındaki ikinci müdahalede Türkiye aynı başarıyı gösterememiştir. Yabancı kamuoyu nezdinde harekâtın haklılığını anlatmada yetersiz kalmıştır. Günümüzde dahi tartışılmaya devam eden bir konu olan Kıbrıs meselesinde, Türkiye’nin aktif kamu diplomasisi stratejisinden yoksun olması ve buna yönelik politikalar üretmemesi bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

90’lı yıllara gelindiğinde ise Türk dış politikası, sınırları etrafında meydana gelen gelişmeler neticesinde yoğun gündeme maruz kalmıştır. Sovyetler Birliğinin çökmesiyle uluslararası konjonktürde yeni aktörler olarak sahneye çıkan Türk Cumhuriyetleri ve 1991 yılındaki Amerika’nın Irak’a askeri müdahalesi Özal dönemi Türk dış politikasının ana gündem konuları arasında yer almıştır. Sınırlarımız etrafında cereyan eden bu gelişmeler hiç şüphesiz Türkiye’nin bölgesel rolünün artmasını sağlamıştır. Türkiye’nin artan bu rolü, dış politikasında kamu diplomasisine yönelik bazı adımların atılmasını zorunlu hale getirmiştir. Yeni kurulan Türk Cumhuriyetleriyle ortak kimlik olgusu olan Pantürkizm üzerinden kamu diplomasisine yönelik stratejiler oluşturulmaya çalışılmıştır.¹²³ Türk dünyası ile arasında dil, din ve etnik unsurlar açısından yakınlık bulunması Türkiye’nin bu ülkelere yönelik kamu diplomasisi çalışmalarına kaynak teşkil etmiştir. Bu dönemde ön plana çıkan ve günümüzde Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından koordinasyonu sağlanan “Türkiye Bursları” programının temelleri atılmıştır. Başka bir deyişle 1992 yılında uygulanmaya başlanılan “Büyük Öğrenci Projesi” ile Türk Cumhuriyetlerindeki öğrenciler eğitim amacıyla Türkiye’ye getirilmiştir. Leonard’ın kamu diplomasisi konusunda ele aldığı unsurlardan biri olan ilişki geliştirme sürecinde öğrenci değişim programlarının kamuoyları arasında uzun süreli ilişki ağının

¹²² Haluk Karadağ, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2016, s.204-205.

¹²³ Demir, a.g.e., s.57.

oluşumuna katkı sağladığı belirtilmiştir.¹²⁴ Yürütülen bu faaliyetin o zaman için adı kamu diplomasisi olarak konulmamış olsa da “Büyük Öğrenci Projesi” ülke kamuoyları arasındaki iletişimin ve işbirliği sürecinin artmasına yardımcı olmuştur. Bunun yanın sıra Türkiye'nin Özal ile birlikte dış ticaret hacmini arttıracak girişimlerde bulunması, ekonomik liberalleşmeye yönelik atılımları ve “Türk ortak pazarının” kurulabilmesine yönelik ifadeleri ülke kamuoyları arasındaki iletişimi hızlandırmıştır. Tüm bu gelişmeleri destekler nitelikte Türkiye adına mihenk taşı olarak kabul edilebilecek önemli gelişme ise 1992 yılında o zamanki adı Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı olan kuruluşun kurulmasıdır. Türk Cumhuriyetleriyle sosyal, kültürel ve ekonomik alanda yapılacak olan çalışmaları koordine etme amacıyla kurulan TİKA, ilerleyen başlıklar altında daha ayrıntılı olarak ele alınacak olan çalışmalarıyla günümüz Türk kamu diplomasisinin ciddi aktörlerinden biridir.

90'lı yılların sonu ile birlikte Avrupa Birliğine üyelik noktasında yaşanan gelişmeler ve buna yönelik uygulamaya konulan reform çalışmaları, Türkiye'nin yumuşak gücünü arttıran bir diğer gelişmedir. Bu gelişmelerin neticesinde sivil toplumun politika yapım sürecinde aktif rol almaya başlaması ve bu sivil toplum örgütlerinin dünyadaki benzerleriyle iletişime geçmesi dış politikada Türk kamu diplomasisine katkı sağlamıştır.¹²⁵

2.1.2. Ak Parti Dönemi Türkiye'sinde Kamu Diplomasisi Faaliyetleri

Değişen diplomasi anlayışının getirmiş olduğu zorunluluklar, ülkelerin dış politikasında kamuoylarının başat aktör haline gelmesini sağlamıştır. Kamuoylarının artan önemine binaen Türkiye'de kamu diplomasisi çalışmalarına gün geçtikçe daha çok önem verilmektedir. Türk politika yapıcılarında diplomasi sadece devlet yetkilileri arasında yapılmasının yeterli olduğu kanısı bu alanda etkili çalışmaların yapılmasını geciktirmiştir.¹²⁶

Ak Parti dönemi dış politikasında kamu diplomasisi kavramının öne çıkması uluslararası alanda diplomasi dönüşümüne ayak uydurma noktasında kaçınılmaz hale gelerek politika yapım sürecinde sıklıkla dile getirilen bir kavram olmuştur. Ak Parti iktidarının politika yürütücüleri kamu diplomasisini yumuşak güç ile birlikte dış

¹²⁴ Leonard vd., a.g.e., s.11.

¹²⁵ Erdem Eren, “Sivil Toplumun Dış Politika İnşasındaki Rolü: Türk Kamu Diplomasisi Örneği”, *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2,Sayı:1,2017,s.39.

¹²⁶ Akçadağ, a.g.m., s.18.

politikanın merkezinde konumlandırarak, geçmiş dönemlerdeki dış politikanın içe kapanık olduğu konusundaki eleştirilerle birlikte etkili olma ve işbirliklerini çok boyutlu politikalarla geliştirme çabalarına yoğun mesai harcıyıp etkin diplomasi anlayışı noktasında çaba harcamışlardır. Dış politika uygulamalarında, Dışişleri Bakanlığı görevini yürüttüğü süre içerisinde Ahmet Davutoğlu, kamu diplomasisi çalışmalarının öncülerinden biri olmuştur. Ahmet Davutoğlu'nun yaptığı çalışmalara ek olarak bir dönem Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün çalışmalarını yürüten İbrahim Kalın da bu alanda mevcut olan eksikliklerin giderilmesiyle kamu diplomasisini Türk diplomasisi içerisinde kavramsallaştıran kişilerin başında gelmektedir.

Ak Parti dönemiyle birlikte Türkiye ekonomi alanında attığı adımlar, 2011 yılına kadar AB hedefine yönelik dış politika hamleleriyle Batılı bir Türkiye profili içerisinde bulunması ve modern diplomasi anlayışına uygun yürüttüğü çalışmalar 2002 yılından itibaren bölge ülkeleri nezdinde itibar elde etmesini sağlamıştır. Fakat uluslararası siyasetin hızlı değişen yapısı ve koşulları zaman zaman kazanılan bu itibarın kaybedilmesini de beraberinde getirmektedir. Kamu diplomasi faaliyetlerinde uzun süreli ve sürekliliği olacak şekilde kazanımlar elde edilebilmesi noktasında rasyonel politikaların inandırıcı argümanlarla desteklenerek uygulanması gerekmektedir. İnandırıcılığı yüksek rasyonel politikalarla birlikte hedef kamuoylarının ikna edilebilmesinde kullanılan güç bu şekilde meşruiyetini de kazanmaktadır.¹²⁷

Yeni dış politika eğiliminde Ak Parti dönemiyle karşımıza çıkan ve “stratejik derinlik” adı verilen kuramsal yapı Türk dış politikasını bu dönem içerisinde şekillendirmiştir. “Stratejik derinlik” kavramı Türkiye'nin sahip olduğu derin tarihsel ve coğrafi konumu göz önünde bulundurarak jeo-politik, jeo-kültürel ve jeo-ekonomik noktalarda dünya siyasetinde önemli bir aktör olduğunun vurgulanmasına dayanır.¹²⁸

“Stratejik derinlik” kavramı Ahmet Davutoğlu tarafından dile getirilen “merkez ülke” tanımlamasıyla birlikte kullanılmasıyla, Türkiye'nin bölge sorunlarında aktif rol üstlenip ve arabuluculuk vazifesiyle bölge siyasetinde kurucu bir aktör konumda

¹²⁷ İbrahim Kalın, “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, *Kamu Diplomasisi*, Edit: Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk, Tasam Yayınları, İstanbul,2012, s.148.

¹²⁸ Murat Yeşiltaş ve Ali Balcı, “AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita”, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*,2011,s.12.

olmasını ifade eder.¹²⁹ Sıkça dile getirilen “merkez ülke” söylemiyle Türkiye’nin bölge ülkeleri nezdinde cazibe merkezi haline gelmesi hedeflenmektedir. Ülkelerin sahip oldukları dış politika değerlerinin yumuşak güç kaynaklarından biri olarak kabul edildiği yaklaşım çerçevesinde, Ahmet Davutoğlu dönemi Türk dış politikasında “merkez ülke” söylemi cazibe merkezi haline getirilmek istenilen Türkiye’nin, kamu diplomasisi alanında kazanımlar elde edebilmesi için fırsatlar yaratmıştır. Çünkü merkez ülke vizyonuyla vurgulanmak istenilen şey Türkiye’nin tarihsel ve kültürel zenginliğinin kazanıma dönüştürülmesidir.

Ak Parti dönemiyle dış politikada vurgulanan bir başka retorik ise “komşularla sıfır sorun” politikasıdır. Bu politika ile komşu ülke statüsünde bulunan Ermenistan ile sorunların çözüme kavuşturulması, İran, Irak ve Suriye ile de mevcut ilişkilerin derinleştirilerek bölgede kalıcı barışın tesis edilmesi hedeflenmiştir. Bu hedeflere yönelik Finlandiya ile birlikte Birleşmiş Milletlerin 65.Genel Kurulunda kabul edilen “Barış için Arabuluculuk” konferansları serisini başlatmıştır.¹³⁰ Bu tür girişimler Türkiye’nin uluslararası siyasette çok boyutlu aktif dış politika uygulayıcı olarak ülke imajına katkı sağlamış ve bölgesel etki gücünü arttırarak yumuşak gücüne kaynak teşkil etmiştir.¹³¹ Fakat Arap Baharının başlamasıyla ortaya çıkan krizler, Türkiye’nin “komşularla sıfır sorun” retoriğinin üzerinden elde etmek istediği kazanımları başarısız kılmıştır.

Ellen Huijgh ve Jordan Warlick tarafından yapılan çalışmada, Türk dış politikasında kamu diplomasinin Ak Parti ile birlikte önem kazanmasının altında iki neden yattığı ifade edilmiştir. İlk olarak demokrasiye olan bağlılığı ve ekonomik refahına vurgu yapılarak “yeni Türkiye” kimliğinin dünyaya anlatılması amaçlanmıştır.¹³² Çünkü Ak Parti Balkanlar ve Ortadoğu’da aktif olmayan ve Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren dışa kapalı olan dış politikaya eleştiriler getirmektedir. Ayrıca iktidara geldikleri süreçten itibaren Türkiye’nin yaşadığı siyasal ve toplumsal dönüşümü dünya kamuoyuna anlatabilmek için kamu diplomasisi çalışmalarına bu dönemde önem verilmiştir. Kamu diplomasisi alanındaki çalışmaların yoğunlaşmasının ikinci nedeni ise stratejik derinlik, merkez ülke retorikleriyle ortaya

¹²⁹ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik; Türkiye’nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları,69.Baskı, İstanbul.

¹³⁰ <http://www.mfa.gov.tr/istanbul-arabuluculuk-konferansi.tr.mfa>, (erişim Tarihi: 25.03.2018).

¹³¹ Senem Çevik and Philip Seib, “Introduction: Why Turkey’s Public Diplomacy Matters” *Turkey’s Public Diplomacy*, Edit. : Senem Çevik and Philip Seib,Palgrave Macmillan,New York,2015,s.7.

¹³² Ellen Huijgh and Jordan Warlick, “The Public Diplomacy of Emerging Powers, Part 1: The Case of Turkey”, *USC Center on Public Diplomacy*, Figueroa Press, 2016,s.14.

çıkan Türkiye'nin yabancı kamuoyları nezdinde güvenilirliğinin arttırılarak bölgesel liderliğinin güçlendirilmek istenmesidir.¹³³ Bu nedenlerin dışında sivil toplumun artan etkinliğinin neticesinde Afrika ve Latin Amerika bölgelerinin Türk dış politikasının gündemine gelmesi Türkiye açısından bu bölgelere yönelik kamu diplomasisi faaliyetlerinin yürütmesini zorunlu kılmıştır. Sivil toplumun bu bölgelerle artan etkileşimi bu bölgelerle yakınlaşmayı sağlamış ve bunun sonucunda Türkiye iletişim kurduğu bu bölgelere “hikâyesini anlatmak” için çeşitli kuruluşlar aracılığıyla etkili çalışmalar yürütmektedir.¹³⁴ Bunun yanı sıra ekonomik gücün uluslararası ilişkilerde önemli olduğu düşüncesine bağlı olarak bu bölgelerde maddi yatırımlarda bulunarak kazanımlar elde etmek dış politikanın hedefleri arasında yerini almıştır. Bu bölgelere yapılan yatırımlar Türkiye'nin Afrika ile yapılan ticaret hacminde ciddi artışların yaşanmasına neden olmuştur.¹³⁵ Geliştirilen bu ekonomik ilişkiler kamu diplomasisi için atılacak adımları kolaylaştırmaktadır. Bu ülke kamuoyları nezdinde yatırım yapan ülkelerin ekonomileri cazibe merkezine dönüşmektedir. Yine Türk dış politikasının Afrika'ya olan ilgisinin artması Dışişleri Bakanlığının bölgede bulunan dış temsilci sayısını arttırmasını beraberinde getirmiştir. Bu tür gelişmeler Türkiye'nin Afrika kamuoyuyla olan iletişimini arttırmıştır. Tüm bu girişimler, Türkiye'nin kamu diplomasisi stratejisiyle dış politikasının yabancı kamuoylarına başarıyla aktarılması sürecini kolaylaştırmaktadır.

Bir dönem Başbakanlık kamu diplomasisi koordinatörlüğü görevi yürüten İbrahim Kalın, Türkiye'nin kamu diplomasisini şu cümlelerle açıklamaktadır:

*“Türk kamu diplomasisi, Türkiye'nin yeni hikayesi'nin etkin ve kapsamlı bir şekilde dünya kamuoyuna anlatılması faaliyetidir. Bu faaliyetlerin içeriğini belirleyen, Türkiye'nin tarihinden ve coğrafyasından miras kalan birikimdir. Türk dış politikasının derinlik kazanması, bu birikimi stratejik bir değer haline getirmesiyle doğrudan orantılıdır. Adalet, paylaşım, meşruiyet, temsilde eşitlik, şeffaflık, hesap verilebilirlik, farklılıklara saygı, erdemli toplum, din ve vicdan hürriyetlerinin anayasal güvence altına alınması, Türkiye'nin yeni toplumsal hayal gücünün kurucu unsurlarıdır. Türkiye'yi hem Doğuda hem de Batıda bir cazibe merkezi haline getiren bu unsurlar, aynı zamanda Türk dış politikasına ve kamu diplomasisine mukayeseli üstünlük sağlamaktadır.”*¹³⁶

Kalın bu açıklamasıyla Türkiye'nin ciddi bir kamu diplomasisi potansiyeline sahip olduğunun altını çizmektedir. Lakin Türkiye'nin sahip olduğu derin tarih ve

¹³³ Huijgh and Warlick, a.g.e., s.14.

¹³⁴ Şahin ve Çevik, a.g.e., s.13.

¹³⁵ Ali Engin Oba, “Türk Diplomasisi ve Afrika”,*21.Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi*, Ed.: Hasret Çomak, Umutepe Yayınları, Kocaeli,2010,s.493.

¹³⁶ Kalın, a.g.e., s.157.

bulduğu coğrafyası bazı noktalarda etkin kamu diplomasisi faaliyetleri için engel teşkil edebilmektedir. Derin tarih anlayışı ülkelerin sahip olduğu siyasal, ekonomik, sosyal ve dış politika pratiklerinin hepsini içinde barındırır. Bu bağlamda 1950’li yıllar ile birlikte Türkiye’nin Batı merkezli yürüttüğü dış politika anlayışı, Ortadoğu kamuoyuyla arasına mesafe koymuş ve Arap halkları nezdinde imajını zedelemiştir.¹³⁷

Kamu diplomasisi faaliyetlerinde başarı elde edilmesi noktasında politikaların yöneltildiği hedef ülke gerçeklerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Sürdürülebilir ve gerçeklikten uzak politikalar yabancı kamuoyları nezdinde ülke güvenilirliğine zarar verebilir. Kamu diplomasisinde başarı elde edebilmenin koşulları arasında kamuoyları nezdinde güvenirliliğin sağlanması gerekliliği önemli bir koşul haline gelmiştir. Türkiye’nin kamu diplomasisi uygulamalarında bu durumları göz önünde bulundurarak etkin ve kapsamlı faaliyetleri icra etmesi gerekir. Özellikle Türkiye’nin kamu diplomasisi uygulamalarında ön plana çıkan insani odaklı dış politika sürecindeki bazı eksiklikler istenilen sonuçların alınmasının önündeki engellerden biridir. Her ne kadar son dönem dış politikasında Afrika bölgesine bilhassa Somali’ye insani odaklı politikalarla yoğunlaşma görülse de Türkiye’nin bölgenin gerçeklikleri konusundaki bilgi eksiklikleri ve uluslararası katılımlı kapsamlı bir politikadan yoksun olması kamu diplomasisi stratejilerinde öne çıkan yetersizliklerden bazılarıdır.¹³⁸

Türkiye’nin bugüne kadar başarılı bir kamu diplomasisi stratejisi uygulayamamasının sebeplerinden biri de, sahip olduğu jeostratejik konumu neticesinde dış politika tercihlerinin çok hızlı değişiyor olmasıdır. Dış politika tercihlerinde yaşanan değişimler karşısında Türkiye’nin kayıplar vermemesi adına Abdullah Özkan’ın da dile getirdiği şekilde kamu diplomasisi politikasının oluşturulması gerekmektedir. Kamu Diplomasisi Enstitüsü Direktörü Abdullah Özkan, kamu diplomasisinin Türkiye açısından önemini ve yapılması gerekenleri şu cümlelerle anlatmaktadır:

“Kanaatimizce Türkiye, kamu diplomasisi konusunda ulusal çıkarlarını ilgilendiren stratejik bir konu olarak bakmalı, geleceğini inşa etmede müthiş katma değeri olacak bir unsur olarak görmelidir. Türkiye’nin kamu diplomasisi imkânlarının neler olduğu, etkili sonuçlar alabilmek için hangi araçları kullanması gerektiği, nasıl bir yol haritası izlemesinin zorunlu olduğu gibi

¹³⁷ Mehmet Şahin, “Türkiye’nin Orta Doğu Politikası: Süreklilik ve Değişim”, *Akademik Orta Doğu*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2010, s. 12.

¹³⁸ Pınar Akpınar, “Turkey’s Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy”, *Turkish Studies*, 14:4, s.747.

konular, mutlaka Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin gündemine gelmeli, tüm siyasi partiler bu sorunların cevaplarının bulunmasına yardımcı olmalıdır. Ayrıca Meclis dışındaki siyasi partiler, sivil toplum örgütleri, üniversiteler, medya ve uzmanlardan da destek alınmalı, "ulusal bir kamu diplomasisi politikası" oluşturulmalıdır."¹³⁹

Günümüzde Türkiye "ulusal bir kamu diplomasisi politikasından" yoksun olsa da kamu diplomasisinin gerekliliğinin farkında olan bir ülke olarak bu alanda kurumsallaşma faaliyetlerini başarıyla gerçekleştirmektedir. Diplomasiden dış politikaya aktörlerde çeşitliliğin meydana gelmesi, tarihsel-kültürel geçmişine vurgu yapan çok boyutlu dış politika hedefindeki Türkiye için bir zorunluluk olmuştur. Kurulan bu kurumlar Türkiye'nin kamu diplomasisiyle özdeşleşmiş ve kamu diplomasinin en önemli uygulayıcıları pozisyonunda bulunmaktadırlar. Geleneksel dış politika aktörü olan Dışişleri Bakanlığının yanı sıra Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü, Basın Yayın Enformasyon Müdürlüğü ve Türkiye Radyo ve Televizyon kurumu Türkiye'nin kurumsal kamu diplomasisi aktörlerinin başında gelmektedir. Günümüz Türk dış politikasında kamu diplomasisinin önemli yürütücüsü pozisyonunda olan bu aktörler yaptıkları çalışmalarla Türk kamu diplomasisine önemli kazanımlar sağlamaktadırlar.

2.2. TÜRKİYE'NİN KAMU DİPLOMASİSİ AKTÖRLERİ

Dış politikanın vazgeçilmez bir unsuru haline gelen kamu diplomasisi uygulamalarına yabancı kamuoylarının gözünde olumlu algının oluşturulması, onların kültürlerini anlayarak ortak paydanın yaratılması ve buna yönelik politikaların geliştirilmesi için aktif bir şekilde başvurulmaktadır.

Yabancı kamuoylarını etkilemeye yönelik politik bir hamle olarak tanımlayabileceğimiz kamu diplomasisi, gelişen iletişim teknolojileri sayesinde kolay uygulanabilen bir yöntem olmuştur.¹⁴⁰ Ak parti dönemi Türk dış politikası da iletişim teknolojilerinde yaşanan dönüşümle uluslararası sistemin değişen yapısına uyum sağlayıp, buna yönelik kurumlarını oluşturmuş ve aktif olabilmenin bilincinde politikalar geliştirmiştir. Özellikle uluslararası sistemde son dönemde yaşanan

¹³⁹ Abdullah Özkan, "Giriş", *Kamu Diplomasisi*, Edit: Abdullah Özkan, Tuğçe Ersoy Öztürk, Tasam Yayınları, İstanbul,2012,s.11.

¹⁴⁰ Nebahat Akgün Çomak, Elgiz Yılmaz, "Dış Politikada Türkiye İmajı ve Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü", *21.Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi*, Ed.:Hasret Çomak, Umuttepe Yayınları, Kocaeli,2010,s.135-136.

değişimler aktörlere ekonomik, siyasi ve sosyal meselelerde kullanabilecekleri yeni dış politika araçları sağlamıştır.¹⁴¹ Uluslararası İlişkilerin geldiği bu noktada kamu diplomasisi kavramı yeni dış politika araçları ile daha popüler olmuştur.

Türkiye'nin aktif bir şekilde kullandığı ve Türkiye'nin kamu diplomasisi aktörleri olarak kabul edilen Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı, Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye Radyo ve Televizyon kurumu ile Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü bu başlık altında incelenecek olup kamu diplomasisi alanında yaptıkları çalışmalar alanyazında hâkim olan anlayışlar kapsamında değerlendirilerek anlatılacaktır. Türkiye'nin önemli kamu diplomasisi aktörleri içerisinde yer alan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının faaliyetleri Türk dış politikasında diaspora diplomasisi çalışmaları altında değerlendirilecektir.

2.2.1. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü

Kamu diplomasisi koordinatörlüğü (KDK) Türkiye'nin bu alana özel faaliyet yürütülebilmesi için oluşturulan ilk kuruluştur. KDK, 2010 tarihli 27478 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan 2010/3 sayılı genelge ile kurulmuş ve "Türkiye'nin söyleyecek bir sözü, paylaşacak bir hikâyesi var" sözü çerçevesinde çalışmalarını sürdürmektedir.¹⁴² Kurulduğu dönemde Başbakanlık görevini yürüten Recep Tayyip Erdoğan, kamu diplomasisi koordinatörlüğünün kuruluş gerekçesini ve faaliyet yürüteceği alanları şu sözlerle açıklamıştır:

"Günümüzde, küreselleşmenin bir sonucu olarak uluslararası ilişkiler daha karmaşık bir hale gelmiş, devletlerarasındaki resmi diplomasi yanında, uluslararası toplumu etkilemenin ve yönlendirmenin bir aracı olarak 'Kamu Diplomasisi' ayrı bir önem kazanmıştır. Uluslararası platformlarda, ülkemizin uzun süredir maruz kaldığı itham ve sorunlar karşısında haklılığımızı kanıtlamaya yönelik çalışmaların başarıya ulaşabilmesi için, kamu diplomasisi yöntem ve araçlarıyla uluslararası toplumun doğru yönde bilgilendirilmesi gerekmektedir. Kamu diplomasisi yöntemleriyle ülkemizin uluslararası kamuoyu nezdinde saygınlığının artırılmasına yönelik stratejilerin geliştirilerek, ülkemizin dış tanıtım faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin görevler, ilgili mevzuatla çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına verilmiştir. Ancak, ülkesel ve bölgesel sorunların kolayca küresel bir boyut kazandığı günümüzde, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, uluslararası alanda ortaya çıkan fırsatlar ve tehditler, kamu diplomasisi konusunda görevli kurumlar arasında daha etkin bir koordinasyon, yakın işbirliğini ve hızlı karar alma

¹⁴¹ Tuncay Kardaş ve Ramazan Erdağ, "Bir dış politika aracı olarak TİKA", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, 2012, s.1.

¹⁴² <https://kdk.gov.tr/faaliyetler/kurulus/7> (erişim tarihi: 13.04.2018).

süreçlerini zorunlu hale getirmiştir. Bu itibarla, kamu diplomasisi alanında yürütülecek çalışmalar ile stratejik iletişim ve tanıtım faaliyetleri konusunda kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak amacıyla, bir Başbakan Başmüşavirinin uhdesinde Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün oluşturulması uygun görülmüştür.”¹⁴³

Kuruluş genelgesinde de ifade edildiği üzere KDK, Türk dış politikasının dönüşen uluslararası sisteme entegre olabilmesi noktasında kurulması zaruri hale gelen bir aktördür. Bünyesinde birçok farklı kaynağı bulunduran KDK, yeni kamu diplomasisi yaklaşımı çerçevesinde önemi artan sivil toplumun farkındalığında hareket edeceği yine bu genelge kapsamında dile getirilmiştir.

Kamu diplomasisinin dönüşüm geçiren Türk dış politikası için ne kadar önemli olduğu kurumun üstlendiği vizyon ve misyon çerçevesinde de dile getirilmiştir. Kamu diplomasisinin uluslararası kamuoyunu etkileme ve yönlendirme noktasında önemli bir araç olduğunun farkında olan KDK, bölgesel sorunlar karşısında üstlendiği rol sonucunda bölge politikalarında etkin bir aktör olarak Türkiye'nin güçlü miras ve çağdaş tecrübesini çok taraflı iletişim yoluyla kamuoylarına aktarmayı kendine vizyon olarak belirlemiştir.¹⁴⁴ Kamu diplomasisi çalışmalarında güçlü bir vizyona sahip olan kurum hedeflerin gerçekleştirilmesi hususunda ise misyonunu şu şekilde ifade etmektedir:

“Kamu diplomasisi, Türk dış politikasının ve yumuşak güç kapasitesinin en önemli araçlarından biri olarak Türkiye'nin uluslararası kamuoyunda görünürlüğünü ve etkinliğini arttırmayı hedeflemektedir. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Türkiye'nin doğru ve etkin bir şekilde tanınması ve bilinmesi için kamu kurumları ile sivil örgütlenmeler arasında koordinasyonu sağlamakla görevlidir. Türkiye'nin dünyanın farklı kesimleri nezdinde doğru bir şekilde tanınması, orta ve uzun vadeli sistematik çalışmaları zorunlu kılmaktadır. Türkiye'nin tanıtımında ve algı yönetiminde merkezi bir öneme sahip olan ve diplomasi, dış yardımlar, bilim ve teknoloji, ekonomi, yükseköğretim, turizm, kültür, sanat ve medya gibi geniş bir alana yayılan kamu diplomasisi faaliyetleri, Türkiye'nin yeni potansiyellerinin dünya kamuoyunda tanınmasını sağlar. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü bu farklı faaliyet kalemlerinin koordinasyonunu sağlayarak Türkiye'nin stratejik iletişimine ve etkin tanıtımına katkıda bulunur.”¹⁴⁵

KDK, kamu diplomasisi yaklaşımındaki amacını nesnel veriler ışığında gerçeklere dayalı bilgiler yoluyla propagandanın farklı olarak stratejik iletişim dili inşa ederek bunu farklı kesimlerin hizmetine sunmak olarak belirlemiştir.¹⁴⁶ KDK belirttiği bu amaç ile kamu diplomasisi ile propaganda arasındaki farkı net bir şekilde

¹⁴³ <https://kdk.gov.tr/faaliyetler/kdk-genelgesi/5> (erişim tarihi:13.04.2018).

¹⁴⁴ <https://kdk.gov.tr/faaliyetler/vizyon-misyon/8> (erişim tarihi:13.04.2018).

¹⁴⁵ <https://kdk.gov.tr/faaliyetler/vizyon-misyon/8> (erişim tarihi:13.04.2018).

¹⁴⁶ <https://kdk.gov.tr/sag/kamu-diplomasisine-bakis/21> (erişim tarihi:13.04.2018).

ortaya koymuştur. Belirtilen bu amaçtan yola çıkarak diyebiliriz ki kamu diplomasisi nesnel veriler ışığında gerçekleştirilirken, propaganda yönteminde her bilginin doğruluğu kesin değildir.

KDK tüm bunları gerçekleştirilme amacına yönelik üniversite programları, siyasal iletişim faaliyetleri ve medya-tanıtım çalışmaları alanında faaliyetler yürütmüştür. Dış politikanın yöneldiği alan doğrultusunda yapılan bu faaliyetlerin kapsayıcı olmadığı ve sürekliliğinin sağlanamadığını dile getirmek yanlış olmayacaktır.

Üniversite programı çerçevesinde kamu diplomasisi panelleri, dış politika tanıtım programları, dış politika çalıştayları ve gençlik programları icra edilmiştir. Gençlik programı dışındaki faaliyetlerde çoğunlukla KDK, ülke içi sivil toplumun bilgilendirilmesini amaçlamıştır. Kamu diplomasisini basit şekilde yabancı kamuoylarıyla gerçekleştirilen ilişkiler olarak tanımladığımızda KDK tarafından yürütülen bu faaliyetler kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında değerlendirilemeyebilir.

Gençlik programları dışındaki diğer çalışmalar, kamuoyunun dış politika yapım sürecinde artan öneminin, Türk kamuoylarının bilincinde önem kazanması noktasında farkındalık yaratmaktadır. Yürütülen gençlik programlarında ise kamu diplomasisi yaklaşımına uygun şekilde çalışmalar yapılmıştır.

Diğer ülkeler, insanlar ve kültürleri anlayarak kendi görüşlerimizi ilettiğimiz ve yanlış anlamaları ortadan kaldırdığımız ilişki ağlarında yürütülen gençlik programları, Türkiye'ye kamu diplomasisi çalışmaları alanında daha çok kazanım sağlayacaktır. Direk olarak yabancı kamuoylarına yönelik olan bu faaliyet neticesinde ülkemize gelen insanlar, Türkiye'yi yakından tanıma fırsatı yakalamakta ve ortak kültürel ve sosyal alanlarının yaratılması için zemin oluşturulmaktadır.

Gençlik programları çerçevesinde yürütülen kamu diplomasisi faaliyetleri, son dönem Türk dış politikasının yoğunlaştığı alanlarla benzerlik göstermektedir. Ak Parti dönemi ile Türk dış politikasında Ortadoğu ve Afrika bölgelerine ağırlık verilmesi için çoğunluğunun Ortadoğu bölgesinde bulunan ülkelerin genç kamuoyları ülkemize davet edilerek onların Türkiye'nin tarihi ve turistik mekânlarını görme fırsatı eşliğinde Türkiye hakkında bilgi edinmeleri amaçlanmıştır.¹⁴⁷

¹⁴⁷ <https://kdk.gov.tr/faaliyetler/genclik-programlari/45> (erişim tarihi:13.04.2018).

KDK bünyesinde çalışmalar yürütülen diğer bir alan siyasal iletişim faaliyetleri başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu başlık altında yürütülen çalışmalar hiç şüphe yok ki Türkiye'nin kamu diplomasisi çalışmalarına ivme kazandırmıştır. Bu tez çalışması içerisinde Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerini yürüten resmi kuruluşların faaliyetlerine değinilecek olsa da, Türkiye'nin etkin bir kamu diplomasisi stratejisi yürütebilmesi için bu sürecin içine sivil toplum odaklı kuruluşları da dâhil ederek harekât alanını genişletmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda son dönem Türk dış politikasıyla beraber dış politika yapım sürecinin içinde bulunan düşünce kuruluşları, KDK'nın siyasal iletişim faaliyetlerinde aktif rol üstlenmiştir. Yapılan ülke toplantıları yabancı düşünce kuruluşlarında çalışan uzmanlarla karşılıklı iletişim sürecinde organize edilip, organizasyonun düzenlendiği ülkeyle küresel siyasette yaşanan gelişmeler karşısında ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.¹⁴⁸ Akil insanlar konferans serilerinde ise alanlarında uzman kişiler Türkiye'de ağırlanıp, uluslararası meselelere karşı Türkiye'nin tutumu aktararak karşılıklı fikir alış verişi çerçevesinde politikalar geliştirilmesi hedeflenmiştir. Avrupa toplantılarında da, Türkiye'nin uzun zamandır dış politika gündeminin ana başlıkları içerisinde bulunan Avrupa Birliği'ne üyelik konuları yine alanlarında yetkin kişilerin katılımıyla düzenlenen toplantılarda görüşülmektedir. Kültür sanattan enerjiye, çevre ve sağlıktan ekonomi konularına kadar geniş bir yelpazede gerçekleştirilen paneller ve "İstanbul Küresel Forumu" çatısı altında yürütülen zirve programları da KDK eliyle yapılan kamu diplomasisi çalışmalarıdır.¹⁴⁹

Cull kamu diplomasinin uygulanması sürecinde dinleme (*listening*) ve savunma (*advocacy*) faaliyetlerine dikkat çekmiştir.¹⁵⁰ KDK'nın gerçekleştirdiği siyasal iletişim faaliyetleri kamu diplomasisi uygulamalarında Cull'un belirttiği bu hususlara önem verildiğini göstermektedir. Yabancı kamuoylarının dinlenerek bilgi toplanması ve ülkelerin yürüttükleri politikalara kamuoylarından destek sağlamak adına gerçekleştirilen iletişim çalışmalarında, Türk dış politikasının yabancı kamuoyları nezdinde tanıtımı ve bilgilendirilmesi yapılmaktadır. KDK uyguladığı bu kamu diplomasisi faaliyetleriyle Türk dış politikası pratiklerine Uluslararası İlişkilerde meşruluk kazandırmakta ve Arap Baharıyla ortaya çıkan kriz döneminde üstlendiği rolü anlatarak Türkiye'nin uluslararası saygınlığına katkı sağlamaktadır.

¹⁴⁸ <https://kdk.gov.tr/faaliyetler/ulke-toplantilari/47> (erişim tarihi:13.04.2018).

¹⁴⁹ <https://kdk.gov.tr/faaliyetler/uluslararası-zirveler/30> (erişim tarihi:13.04.2018).

¹⁵⁰ Cull, a.g.e., s.32.

KDK'nın çalışmalarını yürüttüğü diğer alan medya-tanıtım çalışmalarıdır. Gazeteci heyetleri programı, uluslararası basını bilgilendirme ve kültür ve tanıtım faaliyetleri kurumun resmi sitesinde bu başlık altında belirtilmiştir. Gazeteci heyetleri programı ile KDK, yabancı kamuoyunun Türkiye hakkında direk resmi kanallar üzerinden bilgi edinmesini sağlamayı amaçlamaktadır.¹⁵¹ Uluslararası basını bilgilendirmede ise organize edilen toplantılar vesilesiyle Türkiye'nin yürütmüş olduğu gerek ulusal gerekse uluslararası siyaset meseleleriyle ilgili yaklaşımlarının yazılı ve görsel basın mensuplarına anlatılması gerçekleştirilmektedir. Kültür ve tanıtım faaliyetleri alanında ise çeşitli sosyal etkinlikler organize edilmiştir. KDK'nın bu alan doğrultusunda gerçekleştirdiği çalışmalar Leonard, Stead ve Smewing tarafından ilişki kurma olarak tanımladıkları kamu diplomasisi yaklaşımına uygun şekilde yürütülmektedir. Leonard ve diğerlerinin ortaya koyduğu kamu diplomasisi yaklaşımında siyasi/askeri, ekonomik ve sosyal/kültürel olarak üçe ayrılan ilişki alanlarında reaktif, proaktif ve ilişki geliştirme yöntemlerine başvurulmaktadır.¹⁵² KDK, burada yabancı basın kuruluşları aracılığıyla ilk olarak yürüttüğü dış politika hakkında kamuoylarını bilgilendirmektedir. Sonrasında ayda bir gerçekleştirilen uluslararası basını bilgilendirme faaliyetlerinde de direk olarak politika yürütücüler ile yabancı basın mensubu çalışanlarının bir araya geldiği toplantılarda Türkiye'nin sahip olduğu dış politika hedefleri kapsamında yürüteceği politikalar ile ilgili açıklamalar yapılmaktadır. İlişki geliştirme sürecinde ise Türkiye, sahip olduğu dış politika normları çerçevesinde gerçekleşen kültürel etkinliklere destek sağlayarak, bu normların yabancı kamuoylarınınca kabul edilmesini istemektedir. Bunun yanı sıra kültürel başlık altında düzenlenen organizasyonların önemli amaçlarından biri de Türkiye'nin tanıtımının yapılarak uluslararası alanda saygınlığının artırılmasıdır.

Gelişen iletişim teknolojileri ile beraber kamu diplomasi çalışmalarının yeni kamu diplomasisi adı altında farklı uygulamalar ile dönüşüm yaşadığını ilk bölüm içerisinde dile getirilmiştir. Yeni kamu diplomasisi yaklaşımıyla beraber kamuoylarının direk olarak birbiriyle iletişime geçmesi daha önemli hale gelmiştir. Fakat KDK faaliyetlerinde dikkat çeken unsur, kamu diplomasisi alanında yürütülen çalışmaların genellikle kamuoyunu bilgilendirme adına devlet eliyle yürütülüyor olmasıdır. Dikkat çeken diğer bir husus ise uluslararası meselelerin en yoğunlaştığı

¹⁵¹ <https://kdk.gov.tr/faaliyetler/gazeteci-heyetleri-programi/16> (erişim tarihi:03.04.2018).

¹⁵² Leonard vd., , a.g.e, s.10.

dönem içerisinde kurumun gerçekleştirdiği faaliyetlerde bir gerileme yaşanmasıdır. Kurumun resmi web sitesinde son yıllara ait herhangi bir çalışmanın yer almaması bu yönde kanaat oluşmasına sebep olmuştur. Dış politika konularının çeşitlendiği ve Türkiye'nin rolünün arttığı süreç içerisinde kurumun resmi web sitesinde son döneme ilişkin sadece Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından başarılı şekilde yürütülen Zeytin Dalı Harekâtı ile ilgili “10 Soruda Zeytin Dalı Harekâtı-Zeytin Dalı Harekâtı Nedir?” başlığı altında bilgilendirme faaliyeti gerçekleştirilmiştir.¹⁵³

Kamu diplomasisi alanında Türkiye'nin bu yeni tecrübesinin başarılı şekilde yürütülebilmesinde KDK başat bir aktördür. Türkiye her ne kadar bu alanda çalışmalara geç başlayan bir ülke olsa da sahip olduğu yumuşak güç kaynaklarını, KDK aracılığıyla dış politikada kazanıma dönüştürebilme potansiyeline sahiptir.

2.2.2. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

Turgut Özal döneminde Türk dış politikasında Türk Cumhuriyetlerine yönelik atılımlar gerçekleştirilmiştir. Sovyetlerin dağılmasından sonra ortaya çıkan bu devletlerle ikili ilişkilerin ekonomik temelli geliştirilmesi, Özal dönemi Türk dış politikasının öncelikleri arasında yer almaktaydı. Enerji, tarım, iletişim ve ulaştırma alanlarında ticaretin geliştirilmesi ve bunların yanı sıra bu devletlerle ekonomik, kültürel ve siyasal alanlarda işbirliğinin sağlanmasına yönelik politikalar uygulamaya konulmuştur.¹⁵⁴ Bu politika hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik adımlar neticesinde 1992 yılında Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı kuruldu. Kurulduğu ilk dönemlerde TİKA, Dışişleri Bakanlığına bağlı şekilde faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. 1999 yılında yayımlanan Cumhurbaşkanlığı tezkeresi ile Başbakanlığa bağlanmış, 2011 yılına geldiğimizde ise Türk dış politikasında yaşanan gelişmelere yönelik çeşitli düzenlemeler yapılarak ismi 656 sayılı Kanun Hükmünde kararname ile Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı olacak şekilde değiştirilmiştir.¹⁵⁵ Her geçen gün faaliyet alanını çeşitlendiren TİKA, Orta Asya'dan Balkanlara, Afrika'dan Latin Amerika bölgesine kadar geniş bir alanda çalışmalarını sürdürmektedir. “Uluslararası

¹⁵³ <https://kdk.gov.tr/haber/10-soruda-zeytin-dali-harekati-zeytin-dali-harekati-nedir/668> (erişim tarihi:13.04.2018).

¹⁵⁴ Muhittin Ataman, “Özalist Dış Politika: Aktif ve Rasyonel Bir Anlayış”, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2,2003,s.53.

¹⁵⁵ <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222> (erişim tarihi:14.04.2018).

İlişkilerin çoğulcu ve karmaşık yapısının devletlerin resmi ve diplomatik ilişkilerin ötesinde kamu diplomasisi çalışmalarına yöneltildiği”¹⁵⁶ ortamda, TİKA üstlendiği rol ile bu karmaşık sistemde Türkiye'nin kazanımlar elde edebilmesinin yolunu açmıştır.

TİKA'nın Türkiye'nin yumuşak güç araçlarından birisi olarak kabul edilmesinin nedenlerinden biri kurum bünyesinde tanımlanan görevlerdir. TİKA'nın ilgili kanun çerçevesinde görevleri şu şekilde sıralanmaktadır.¹⁵⁷

- a) İktisadi, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarında işbirliğinin hedeflendiği ülkelerde, proje tabanlı faaliyetler kapsamında ülkelerin ve halklarının kalkınmasına yönelik işbirliğinin koordinasyonu temin etmek.
- b) İşbirliği içinde olunan ülkelerde projelerin başarılı şekilde gerçekleştirilmesi sürecinde gerekli ekonomik altyapı araçlarını karşılamak, eğitim seviyesinin artırılarak işsizlik ve yoksulluğun önüne geçmek, ilgili alanda teknolojik transferin sağlanarak ülkelerin kapasitelerini arttırmak.
- c) İhtiyaç durumunda yapılmasını gereken teknik destekli insani yardımlarının koordinasyonunu sağlamak.
- ç) Projenin gerçekleştirildiği ülkenin kamu kurum ve kuruluşlarına, üniversitelerine, sivil toplum örgütlerine nitelikli eleman ihtiyacı noktasında yardımcı olmak.
- d) İşbirliği içinde olunan ülkelerde kamu yönetimi, hukuk, eğitim, kültür ve diğer alanlarda proje ve programlar hazırlayarak, bu ülkelerden Türkiye'ye eğitim ve staj amacıyla gelecek kişilere maddi destek sağlamak.
- e) Türk kültürünün tanınması adına çeşitli merkezlerle ortaklık kurarak kültürel iş birliğine yönelik faaliyetler gerçekleştirmek.
- f) İnsani yardım ve kalkınma programları aracılığıyla ilgili konularda koordinasyonu sağlamak, buna yönelik envanterler hazırlayarak raporlar yayınlamak.

TİKA tanımladığı bu görevler doğrultusunda yaptığı çalışmalar ile uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin imajına önemli katkı sağlamaktadır. Kamu diplomasisinde

¹⁵⁶ Soner Karagül, “Türkiye'nin Balkanlardaki “Yumuşak Güç” Perspektifi: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1,2013,s.80.

¹⁵⁷<http://www.tika.gov.tr/upload/2018/2017%20Faaliyet%20Raporu/T%20C4%B0KA%20Faaliyet%20Raporu%202017.pdf> (erişim tarihi:14.04.2018).

yabancı kamuoylarının “kalplerinin fethedilmesinin” amaçlandığı faaliyetlerde, TİKA Türkiye’nin uluslararası sistemde görünürlüğünü arttırmasına yardımcı olmuştur.¹⁵⁸

Kalkınma faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilen yardımlar iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmekte ve hedef ülke kamuoyunda o ülkenin cazibe merkezi olmasını sağlamaktadır.¹⁵⁹ 2017 yılı içerisinde yayınlanan “Küresel İnsani Yardım” raporunun verilerine göre Türkiye, 2016 yılında milli gelirinin %0,75 denk gelen oranda yaptığı insani yardımlarla “En Cömert Ülke” konumuna gelmiştir.¹⁶⁰

Ulus markalamasının kamu diplomasisinde bir yöntem olarak kullanıldığı düşünüldüğünde, Türkiye’nin sahip olduğu “En Cömert Ülke” konumu yabancı kamuoyları nezdinde Türkiye’nin saygınlığını arttırmakta ve bir ulus markası olarak insani yardımları dış politikanın bir aracı haline getirmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın da TİKA ülke koordinatörlerinin kabul edildiği toplantıda, insani yardımların Türk dış politikasının merkezinde olduğunu ifade etmesi bu durumu somutlaştırmıştır. Konuşmasının ilerleyen bölümlerinde Cumhurbaşkanı, TİKA’nın günümüz dış politikasında yumuşak gücün bir uç beyi, akıncısı olarak Osmanlıdan bugüne, hoşgörü temelli uygulanan insani diplomasiinin mihver aktörlerinden biri olduğunu açıklamıştır.¹⁶¹

Kamu diplomasisi bağlamında Türkiye’nin TİKA aracılığıyla yaptığı insani yardımların somut kazanımlarından biri de uluslararası örgütlerin artan etkinliğinde kendini göstermektedir. Soğuk Savaş’ın bitimiyle beraber Türk dış politikasında insancıl amaçlara yönelik politikaların geliştirilmesi fikri¹⁶² TİKA’nın bu rolü üstlenmesine neden olmuştur. İnsani yardım odaklı yürütülen bu dış politika anlayışı Türkiye’nin yumuşak gücünü arttırmaktadır.

Türkiye’nin yumuşak gücünü arttıran ve bu yönde ivme kazanan Türk dış politikasına kurumlar da uyum sağlamış, Türkiye’nin yeni dış politikasında ilgi alanlarına giren bölgelere yönelik akademik çalışmalar yapılması için harekete geçmişlerdir. Buna yönelik olarak Ankara Üniversitesi çatısı altında ilk Afrika

¹⁵⁸ Ramazan Erdağ, “Türkiye’nin Kalkınma Yardımları ve TİKA”, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Ed.: Senem Çevik, Mehmet Şahin, Nobel Yayınları, Ankara,2015,s.253.

¹⁵⁹ <http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/97-tuerkiyenin-kalknma-yardmlarnda-kamu-diplomasisi-perspektifi> (erişim tarihi:14.04.2018).

¹⁶⁰ http://www.tika.gov.tr/tr/haber/dunyanin_en_comert_ulkese_yine_turkiye-36217 (erişim tarihi:14.04.2018).

¹⁶¹ <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/92118/insani-diplomasiyi-dis-politikamizin-merkezine-yerlestirdik.html> (erişim tarihi:13.04.2018).

¹⁶² Kemal Kirişçi, “Uluslararası Sistemdeki Değişmeler ve Türk Dış Politikasının Yeni Yönelimleri”, *Türk Dış Politikasının Analizi*, Ed.:Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul,1994,s.406.

Araştırma ve Uygulama Merkezi açılarak bu alanda akademik çalışmaların sayısının artırılması istenmiştir. Özellikle yeni dönem dış politika pratiklerinde Afrika bölgesine yönelik gerçekleştirilen yatırımlar, Türkiye'nin BMGK üyeliği seçimlerinde bölge ülkelerinin desteğini kazanmasıyla sonuçlanmıştır.¹⁶³

TİKA'nın faaliyetlerinin yoğunlaştığı ve Türkiye'nin yumuşak gücünün hissedildiği diğer bölge ise Balkanlar olmuştur. Yugoslavya'nın dağılmasından sonra bölgede kalıcı barışın tesis edilmesi adına Türkiye bölge ülkeleri ile askeri, siyasi ve ekonomik ilişkilerini arttırmıştır. TİKA askeri, siyasi ve ekonomi temelli gelişen bu ilişkilerin yanı sıra yürüttüğü projeler vasıtasıyla kültürel ve sosyal ağ ilişkilerinin de gelişimine katkı sağlamıştır. İlk olarak Osmanlı Devleti döneminde inşa edilen tarihi yapıların yenileme çalışmalarına başlayan TİKA, farklı ülkelerde okullar inşa edip, Türkçe'nin bölge ülkeleri arasında kullanımının yaygınlaşması adına da Türkçe yayınlanan gazete ve dergilere teknik donanım desteği sağlamıştır. Bu çalışmalara yönelik olarak 2017 yılı içerisinde gerçekleştirilen projelerden bazıları şunlardır:¹⁶⁴

- Eğitim projeleri: Nijer'de yatılı kız-erkek okulu inşaatının başlatılması, Kolombiya Orejon İlköğretim okulunun inşası, Makedonya'da bulunan Mustafa Kemal Atatürk İlköğretim Okulunun yenilenmesi, Suriye'de bulunan Cerablus Medrese Tehtani Muhdes okulunun tadilatı, Pakistan'da tekstil eğitim merkezinin inşa edilmesi...
- Sağlık projeleri: Nijer'de çocuk sağlığı hastanesinin inşa edilmesi, Afrika'da yaşayan insanların sağlık taramalarının yapılması, Bangladeş'te kemoterapi merkezinin kurulumu ile Moğolistan'da anne ve bebek ölümlerinin azaltılmasına yönelik olarak eğitim programları...
- Su ve sanitasyon projeleri: Kırgızistan'da su kanalı yapım inşaatı, Pakistan'ın temiz içme suyuna sahip olabilmesi adına tesislerin inşa edilmesi...
- İdari ve sivil altyapıların geliştirilmesine yönelik projeler: Somali'de Türk Silahlı Kuvvetlerinin desteği ile eğitim tesislerinin inşaatı, Mali Ulusal Meclis salonunun restorasyonu...

¹⁶³ Ekşi, a.g.e., s.226.

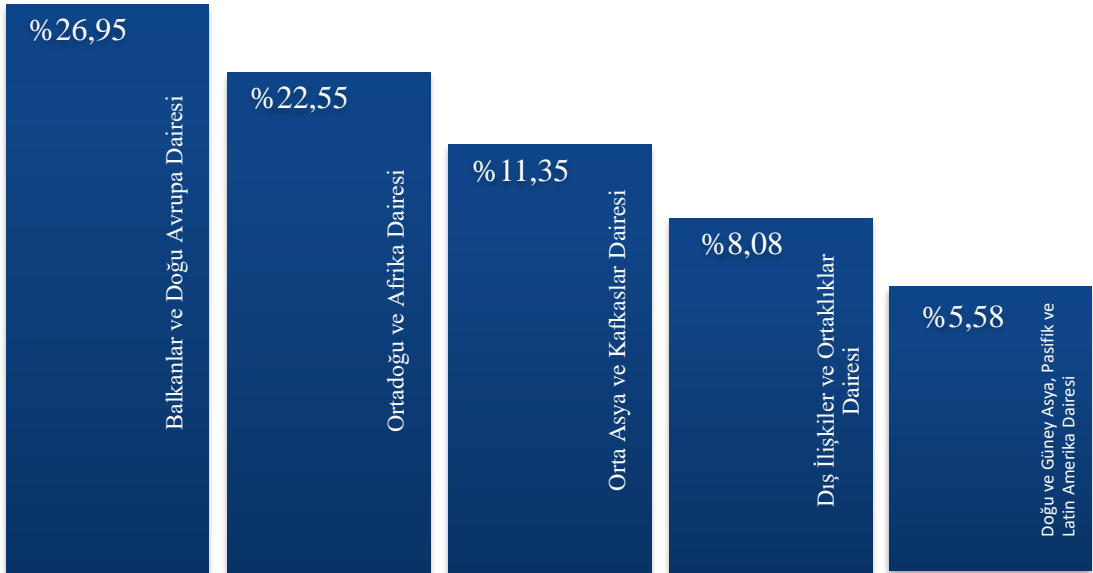
¹⁶⁴

<http://www.tika.gov.tr/upload/2018/2017%20Faaliyet%20Raporu/T%C4%B0KA%20Faaliyet%20Raporu%202017.pdf> (erişim tarihi: 13.04.2018).

- Diğer sosyal altyapılar ve desteklerine yönelik projeler: Cezayir’de bulunan Keçiova Camisinin yenilenmesi, Filistinliler için Gazze toplu konut inşaatı, Ekvator’da Türkiye parkının inşaatı...

Ak Parti dönemi Türk dış politikası konularında yaşanan çeşitlilik, kurumların da faaliyet alanlarını genişletmiştir. TİKA bu durum karşısında faaliyet alanı içerisine giren ülkelerde, program koordinasyon ofisleri oluşturarak çalışmalarını sürdürmektedir. Günümüzde TİKA’nın 58 ülkede toplam 60 program koordinasyon ofisi bulunmaktadır.¹⁶⁵ En son 2017 yılı içerisinde Gine, Güney Sudan, Özbekistan, Somali ve Tanzanya ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesi adına protokoller imzalanmıştır. TİKA kurumsal çatısı altında oluşturduğu Ortadoğu ve Afrika Dairesi Başkanlığı, Doğu ve Güney Asya, Pasifik ve Latin Amerika Dairesi Başkanlığı, Balkanlar ve Doğu Avrupa Dairesi Başkanlığı, Dış İlişkiler ve Ortaklıklar Dairesi Başkanlığı ve Orta Asya ve Kafkaslar Dairesi Başkanlıkları ile çalışmalarını sürdürmektedir. Türkiye’nin yeni ilgi ve etki alanına giren bölgelerde TİKA aracılığıyla daha fazla yatırım gerçekleştirildiği kurum faaliyet raporlarında dikkat çeken bir gelişmedir.

Grafik 1: TİKA Ana Hizmet Birimlerinin Toplam Harcamalar İçerisindeki Oranları

Kaynak: TİKA Faaliyet Raporu 2017

¹⁶⁵ <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649> (erişim tarihi: 14.04.2018).

TİKA'nın faaliyetlerinin en yoğun olduğu bölge Balkanlar olmasına karşın sonuçların dış politikaya katkısı noktasında Türkiye'nin yürütmüş olduğu politikalar bazı kısıtlılıkları içinde barındırmaktadır. Demirtaş, Türkiye'nin Balkan politikasında din ve tarih vurgusunun çok fazla ön plana çıkması, Türkiye'nin kendi gücünü abartması, iç siyasi meselelerde Avrupa politikalarından uzaklaşma eğiliminde olması ve bölge aktörlerini dikkate almayan yaklaşımların dış politikada mevcut eksiklikler olarak belirtmiştir.¹⁶⁶

Türkiye'nin dış politikasının kazandığı aktivizm beraberinde komşu ülkelerle ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik girişimlerin hızlanmasına neden olmuştur. Türkiye'nin ekonomik ilişkilerinin dış politikasındaki yeri üzerine araştırmalar yapan Kirişçi bu süreçte Türkiye'yi "ticari devlet" olarak tanımlamıştır.¹⁶⁷ Bu tanımlamaya uygun şekilde Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinin yoğunlaştığı bölgelerle ekonomik ilişkilerinin özel sektöründe sürece dâhil edilmesiyle beraber arttığı görülmektedir. TİKA faaliyetlerinin yoğunlaştığı Ortadoğu bölgesiyle 2002-2010 yılları arasında ticaret hacmi 3,9 milyar dolardan 23,6 milyar dolara yükselmiştir.¹⁶⁸ Kalkınma yardımı faaliyetleri yürüten TİKA, insani odaklı gerçekleştirdiği projelerle Türkiye'nin bölge ülkeleriyle geliştirdiği siyasi ve ekonomik ilişkilerinin meşruiyet kazanmasına yardımcı olmaktadır.¹⁶⁹

Türkiye'nin kamu diplomasisi alanındaki çalışmalara gerek geç başlaması gerekse uygulamaya sokulan politikaların kısa vadeli olmasından dolayı dış politika konularında haklılıklarını kazanıma çevirme noktasında zayıf kalmıştır. Kamu diplomasisi alanında Türkiye için önemli bir aktör olan TİKA'nın günümüzde 2018-2022 yıllarını içine alacak şekilde stratejik bir plan oluşturması, uzun dönemde Türkiye'nin kamu diplomasisi alanında kalıcı kazanımlar elde edebilmesine olanak sağlayacaktır. Kurum bünyesinde hazırlanan stratejik planda TİKA, belirtilen yılları içine alacak şekilde sosyal ve ekonomik altyapı ve hizmetlerin geliştirilmesi, üretim

¹⁶⁶ Birgül Demirtaş, "Turkish Foreign Policy towards the Balkans: A Europeanized Foreign Policy in a De-Europeanized National Context?", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 17:2, s.135.

¹⁶⁷ Kemal Kirişçi, "The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State", *New Perspectives on Turkey*, No:40, 2009, s.33.

¹⁶⁸ <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> (erişim tarihi: 10.05.2018).

¹⁶⁹ Pınar İpek, "Ideas and Change in Foreign Policy Instruments: Soft Power and the Case of the Turkish International Cooperation and Development Agency", *Foreign Policy Analysis*, 11, 2015, s.187.

sektörlerinin geliştirilmesi, çalışan sektörlerde altyapının geliştirilmesi ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi başlıkları altında 5 amaç ve 17 hedef belirlemiştir.¹⁷⁰

Kurulduğu ilk zamanlarda SSCB'nin dağılması sonrası bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleriyle ilişkileri geliştirmek için kurulan TİKA, günümüzde dünyanın dört bir yanında faaliyet yürüten bir kurum konuma yükselmiştir. TİKA'nın geldiği bu nokta Türkiye'yi teknik yardım alan ülke konumundan çıkartıp, teknik yardım veren ülke haline getirmiştir.¹⁷¹

2.2.3. Yunus Emre Enstitüsü(YEE)

Yunus Emre Enstitüsü, 2007 tarihli 5653 sayılı kanun ile kurulan ve Yunus Emre Vakfına bağlı olarak faaliyetlerine 2009 yılında başlayan bir kurumdur.¹⁷² Yunus Emre Vakfı kurulma gerekçesi ise Türk dilinin, kültürünün ve sanatının dünyaya tanıtılması ve Türk kültürünü daha yakından tanımak isteyen kişilere bu alanlarda eğitim vererek Türkiye'nin faaliyetlerde bulunulan bu ülkelerle ilişkilerini dostluk temelinde geliştirmektir.

Yunus Emre Enstitüsü tarafından yürütülen çalışmaların kamu diplomasisi kapsamında değerlendirilmesinde öne çıkan kavram kültürel diplomasi'dir. Kültürel diplomasi kamu diplomasisi anlayışının uygulama alanlarından birini teşkil etmektedir. Bundan dolayıdır ki kamu diplomasisi alanında kültürel diplomasi kavramına sıklıkla başvurulur. Kültürel diplomasiyi kamu diplomasisinin bir fonksiyonu olarak tasvir etmemizde Cull' un yaptığı çalışmanın önemli katkısı vardır. Cull'un yeni kamu diplomasisi anlayışı çerçevesinde belirttiği beş uygulama alanından bir tanesi kültürel diplomasi (*cultural diplomacy*) kavramıdır. Tezin kavramsal çerçevesinde de belirtildiği üzere Cull kültürel diplomasiyi(*cultural diplomacy*), "bir aktörün sahip olduğu kültürel değerlerini yabancı kamuoyuna aktarması" olarak tanımlamış ve çağdaş uygulamalarda İngiliz Kültür ile İtalyan Kültür Merkezinin bunu gerçekleştirdiğini belirtmiştir.¹⁷³ Yunus Emre Enstitüsü de tıpkı dünya çapında popüler olan örneklerde olduğu gibi faaliyetler gerçekleştirip, Türk kültürünün tanınmasında rol üstlenerek kamu diplomasisi bağlamında Türk dış politikasına

¹⁷⁰ <http://www.tika.gov.tr/upload/2018/T%C4%B0KA%20Stratejik%20Plan%202018-2022/T%C4%B0KA%20Stratejik%20Plan%202018-2022.pdf> (erişim tarihi:14.04.2018).

¹⁷¹ Kardaş ve Erdağ, a.g.e., s.171.

¹⁷² <http://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu> (erişim tarihi:14.04.2018).

¹⁷³ Cull, a.g.e., s.33.

kazanımlar sağlamaktadır. Son dönem Türk dış politikasında kültür kavramının öneminin çok sık şekilde vurgulanması, Yunus Emre Enstitüsü tarafından yürütülen çalışmalara ayrı bir önem verilmesini de beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde tarih ve kültür kavramlarının Uluslararası İlişkilerde ön plana çıkması neticesinde devletlerin güçlerinin etkilendiği düşüncesiyle, Davutoğlu dönemi ile birlikte bu iki kavramda dış politika çok fazla vurgulanmıştır. Çünkü Davutoğlu, toplumun kültürel ve tarihi birikiminin ülkenin jeopolitik konumunu desteklemesiyle o toplumun uluslararası siyasetteki vizyonuna değer katacağının altını çizmektedir.¹⁷⁴ Kültürün, ülkenin yumuşak gücüne katkı sağlayan bir kaynak olması da dış politika pratiklerinde sıkça başvurulmasını beraberinde getirmiştir.

Uluslararası İlişkilerde son dönemde çok sık kullanılan bir kavram olmasına rağmen kültür kavramının çok geniş kullanım alanına sahip olması kültürel diplomasi kavramının da tanımlamasını zorlaştırmakta ve her kültürel çalışmanın kamu diplomasisi kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorunsalını da akıllara getirmektedir. Milton Cumming kültürel diplomasi alanında kabul gören çalışmasında kültürel diplomasiyi “devletlerin ve halklarının arasındaki fikir, bilgi, sanat ve diğer kültürel öğelerin değişimiyle karşılıklı anlayışı beslemesi” şeklinde açıklamıştır.¹⁷⁵ Uluslararası İlişkilerde ülkelerin birbiriyle yürüttüğü iletişimin sanatı olan diplomasi kavramına kültür öğesinin de eklenmesiyle kültürel iletişim ve etkileşim süreci olan kültürel diplomasi, kamuoyları arasında gerçekleştiğinden ötürü kültürel köprüler inşa etmektedir.¹⁷⁶

Özellikle Ak Parti dönemiyle Türkiye’de kamu diplomasisi çalışmalarında Türkiye’nin hikâyesinin yabancı kamuoylarına anlatılması amacıyla faaliyetlerin yürütülmesi, kamu diplomasisi noktasında dış politika yürütücülerinin kültürel diplomasi kavramına çok sık başvurmasına neden olmuştur.

Kültürel diplomasinin son dönem Türk dış politikasında değeri artan bir kavram olarak kamu diplomasisi kapsamında çalışmaların yürütücülüğünü üstlenen Yunus Emre Enstitüsünü önemli bir pozisyona getirmiştir. Bugün Yunus Emre Enstitüsü 40 ülkede kurduğu 50 kültür merkezi ile Türk dilinin, kültürünün ve tarihinin yabancı

¹⁷⁴ Davutoğlu, a.g.e., s.18.

¹⁷⁵ Milton C. Cummings, *Cultural Diplomacy and United States Government: A Survey*, Center for Arts and Culture, Washington, 2003, s.1.

¹⁷⁶ Muharrem Ekşi, “Kültürel Diplomasi ve Yunus Emre Enstitüsü”, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Ed.: Senem Çevik ve Mehmet Şahin, Nobel Yayınları, Ankara, 2015, s.353.

kamuoylarına tanıtılması ve anlatılması noktasında yoğun çalışmalarda bulunmaktadır.¹⁷⁷ Tüm bu alanda yapılan çalışmaları destekler nitelikte de kurum bünyesinde kültürel diplomasi akademisi kurulmuştur. YEE ayrıca tüm çalışmalarını yürütürken Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı ve Türkiye Maarif Vakfı kuruluşlarıyla işbirliği içindedir.

Tablo 5: YEE Kültür Merkezlerinin Bulunduğu Bölgeler

Bölgeler	Kuzey Amerika	Avrupa	Asya	Afrika
Ülkeler	ABD	Almanya -Arnavutluk	Afganistan	Cezayir
		Avusturya -Belçika	Azerbaycan	Fas
		Bosna Hersek - Fransa	Gürcistan	Güney Afrika
		Hırvatistan - Hollanda	İran	Senegal
		İngiltere - İtalya	Japonya	Sudan
		Karadağ - Kosova	Katar	Somali
		KKTC - Macaristan	Kazakistan	Tunus
		Makedonya - Moldova	Lübnan	
		Polonya - Romanya	Malezya	
		Sırbistan - Ukrayna	Mısır	
	Pakistan			
	Rusya			
	Ürdün			

Kaynak: <http://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu> (erişim tarihi:14.04.2018).

Türkiye'nin kamu diplomasisi aktörleri çok geniş bir coğrafyada üzerlerine görev tanımlamışlardır. TİKA'nın faaliyet yürüttüğü bölgeler düşünüldüğünde, YEE'nin de çalışmaları Balkanlar bölgesinde yoğunlaşmaktadır. Balkanlar ile tarihi ve kültürel yakınlığımızın diğer bölgelere oranla fazla olması buralarda kamu diplomasisi aktörlerinin hummalı faaliyetler yürütmesine neden olmuştur.

Kurumun “Yunus Emre” adı altında kurulması da ayrı bir önem ve mesaj içermektedir. Yunus Emre'nin insani değerlere, saygıya ve barışa çok sık atıf vermesi

¹⁷⁷ <http://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/baskanin-mesaji> (erişim tarihi:14.04.2018).

ve tüm dünya kamuoyunda bu şekilde sembolleşen bir değer olması kurumun gerçekleştirdiği çalışmaların mahiyetini göstermektedir.¹⁷⁸

İlk olarak TİKA tarafından uygulamaya sokulan ve sonrasında YEE'nin günümüzde de devam ettirdiği Türkoloji projesi enstitünün kamu diplomasisi alanında yürüttüğü en önemli projelerden biridir. Türkoloji projesi kapsamında üniversitelerle işbirlikleri yapılarak Türkiye'de bulunan öğretim elamanlarının yurtdışına görevlendirilmesiyle, Türk kültürünün, dilinin, edebiyatının ve sanatının tanıtımı yapılmaktadır.¹⁷⁹ Türkoloji projesi kapsamında düzenlenen Türkoloji yaz stajı programında yabancı kamuoylarıyla çift yönlü iletişimin gerçekleşmesine imkân sağlanarak, Türkiye'nin tanınırlığını artırılması amaçlanmaktadır. Yaz stajı kapsamında yürütülen çalışmada ise yurt dışındaki kültür merkezlerinde eğitim alan gençlerin Türkiye'ye gelerek Türk kültürünü yakından tanımalarına imkân sağlanmaktadır. Yeni kamu diplomasisi yaklaşımında kamuoylarının birbirleriyle iletişim süreci içinde olması gerekliliği düşüncesi bu projeler yoluyla gerçekleşme imkânı bulmaktadır.

YEE tarafından gerçekleştirilen diğer faaliyetler ise kültürel etkinlik şemsiyesi altında düzenlenmektedir. Merkez Bankasının desteği ile gerçekleştirilen "Balkanlar'da Kültürel Mirasın Yeniden İnşası" etkinliği kapsamında, zarar görmüş olan tarihi eserler yenilenmekte ve Osmanlı'dan kalma el yazmaları dijital ortama taşınarak bu kültürel birikimin gelecek nesilleri aktarılması sağlanmaktadır.¹⁸⁰

YEE tarafından gerçekleştirilen bir diğer proje ise "Balkanlar'da Geleneksel Türk El Sanatlarının İhyasıdır". Bu proje Halk Bankasının desteğiyle gerçekleşmiş ve proje sonucunda unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarının tekrardan canlandırılıp, yeni nesillerin mesleki beceri kazanmalarına yönelik eğitim programlarının yürütülmesi gerçekleştirilmiştir.¹⁸¹ Türkiye'nin kamu diplomasisine katkı sağlayan ve YEE tarafından gerçekleştirilen bir diğer önemli faaliyet "100 Türkiye Kütüphanesi" projesidir. Bu projenin Türkiye'nin kamu diplomasisi alanındaki etkinliğini arttırmasının nedeni, bu proje sayesinde yabancı kamuoyunda Türkiye hakkında araştırma yapmak isteyenlere kaynak tahsisinin sağlanmasıdır.¹⁸²

¹⁷⁸ Ekşi, a.g.e., s.352.

¹⁷⁹ <http://www.yee.org.tr/tr/birim/turkoloji-mudurlugu> (erişim tarihi:14.04.2018).

¹⁸⁰ *Yunus Emre Enstitüsü 2014 Yılı Faaliyet Raporu*, s.100.

¹⁸¹ *Yunus Emre Enstitüsü*, s.102.

¹⁸² *Yunus Emre Enstitüsü 2015 Faaliyet Raporu*, s.123.

YEE tarafından yürütülen çalışmalar ve siyasi aktörlerin söylemleri incelendiğinde kurumun faaliyetlerinde özellikle Avrupa’da yaşayan diasporanın üçüncü ve sonraki nesilleri için anadil Türkçenin öğretilmesi ve kullanımının yaygınlaşmasını sağlama işlevini üstlenmiştir.¹⁸³ YEE Türk kültür merkezlerinin Türklerin yoğun yaşadığı bölgelerde de aktif çalışmalar yürütüyor olmasının diasporanın bulunduğu topluma entegrasyonunda ne kadar katkı sağladığı tartışmaya açık bir durumdur. Bu konuya ilişkin eleştirel bir perspektif geliştirme konusunda literatürde yeterli çalışma olmamasına karşın Kaya ve Tecmen tarafından yapılan değerlendirme bir noktaya dikkat çekmektedir. İlgili çalışmada araştırmacılar YEE tarafından yürütülen çalışmalarla yurt dışında yaşayan vatandaşların Ortadoğu ve Balkanlarla ortak dini ve kültürel yakınlıkların ön plana çıkmasıyla AB ülkeleri ile olan farklılıkların daha da belirgin hale geldiğini iddia etmişlerdir.¹⁸⁴

YEE’nin çalışma alanı içerisinde olmasa da kültürel diplomasi alanında değerlendirebileceğimiz ve Türkiye’nin yumuşak gücüne katkı sağlayan Türk dizileri son dönem kamu diplomasisi çalışmalarında sıklıkla üzerinde durulan bir konudur. Dizilerin kamu diplomasisi çalışmaları içerisinde ele alınıp incelenmesinin nedenlerinden biri Amerika’nın Hollywood filmleriyle elde ettiği başarıdır. Bugün Türk dizileri 75 ülkede izlenmekte ve ekonomik açıdan Türkiye’ye 200 milyon dolara yakın ihracat geliri sağlamaktadır.¹⁸⁵ Başta Ortadoğu bölgesinde olmak üzere Balkanlarda da kalabalık bir izleyici kitlesine sahip olan Türk dizileri, kültürün yabancı kamuoyuna aktarılması sağlayarak Türkiye’nin tanınırlığını arttırmaktadır. Kamuoyları arasındaki ortak değerlerin yaratılması noktasında kamu diplomasisi uygulamaları belirli temalar üzerinden ilişki ağlarının kurulmasını amaçlar. Bu ilişki ağlarının kurulabilmesi için uzun dönemli stratejilerin belirlenmesi gerekmektedir. Buna bağlı olarak diyebiliriz ki kamu diplomasisi alanında aktörlerin kazanım elde etmesi zaman almaktadır. Lakin Türk dizileri aracılığıyla Ortadoğu ülkeleri nezdindeki kamu diplomasisi girişimleri kısa süre içerisinde Türkiye’nin somut kazanımlar elde etmesine imkân tanımıştır. Türk dizileri aracılığıyla Türkiye’nin tanıtımının yapıldığı Ortadoğu ülkelerinin kamuoylarında oluşan hayranlık, cazibe merkezi konumuna gelmesini sağlayarak turizm sektöründe Arap kökenli turist

¹⁸³ Ayhan Kaya ve Ayşe Tecmen, “The Role of Common Cultural Heritage In External Promotion of Modern Turkey: Yunus Emre Cultural Centres”, *Working Paper*. No. 4, 2011, s.18.

¹⁸⁴ Kaya ve Tecmen, a.g.e., s.19.

¹⁸⁵ <https://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dizi-film-ihracati-200-milyon-dolara-ulasti/362> (erişim tarihi: 14.04.2018).

sayısında ciddi bir artışa neden olmuştur.¹⁸⁶ Türk dizilerinin Ortadoğu ülke kamuoylarında Türkiye'nin prestijine katkı sağladığı konusunda olumlu görüşler hâkim olsa da dizilerdeki kültürel motiflerin ve kamuoylarına yansıtılan yaşam tarzlarının bazı ülke kamuoylarınınca kabul edilmediği ve eleştirildiği görülmektedir. Örneğin Ürdün halkının birçoğu Türk dizilerini kültürel saldırı aracı olarak tanımlamakta ve Türkiye'nin Batılı yaşam tarzına sahip olmasına mesafeli yaklaşmaktadırlar.¹⁸⁷

90'lı yıllar ile birlikte Türkiye'nin içe kapanık siyaset anlayışını yavaş yavaş terk edip, yabancı kamuoyu ile etkileşime geçme sürecini başlatmasının doğal bir sonucu olarak çeşitli kurumlar aracılığıyla kültürel faaliyetlerini arttırmaya başladığı bir döneme girilmiştir.¹⁸⁸ Kültür olgusunun Türk dış politikasında artan bu önemi, bu alanda faaliyet yürüten YEE'nin kamu diplomasisi aktörleri arasındaki popülerliğini her geçen gün artırmaktadır. Türkçe'nin tanıtılması ve öğretilmesi ilkesiyle çalışmalarına başlayan YEE, kurumsallaşmasını tamamladığı bu kısa süre içinde kamu diplomasisi alanında Türkiye adına ciddi kabul edilebilecek çalışmaları desteklemektedir. Projelerin alanında uzman kişiler tarafından yürütülmesi ve bu sürecin sivil inisiyatifinde olması yeni kamu diplomasisi anlayışı için ayrı öneme sahiptir. Yürütülen projelerde kamuoyları arasında karşılıklı diyalogun gerçekleşiyor olması, Türkiye'nin "yeni hikâyesini" anlatmak üzere çıktığı bu yolda kamu diplomasisine katkılar sağlamaktadır.

2.2.4. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu(TRT)

Kitle iletişim araçlarında meydana gelen gelişmeler, kamu diplomasisi faaliyetlerinde iletişim araçlarına ayrı bir önem verilmesine neden olmuştur. Çünkü aktörler kitle iletişim araçlarıyla geniş kitlelere ulaşabilmektedir. Aktörler bu yolla dış politikalarını dünya kamuoyuna duyurmak ve uyguladıkları politikalara destek verilmesini amaçlamaktadır.

Uluslararası yayıncılığın yeni kamu diplomasisi yaklaşımının uygulama alanlarından biri olduğu daha önceki bölümlerde belirtilmişti. Uluslararası yayıncılık

¹⁸⁶ B. Senem Çevik, "Turkish Soap Opera Diplomacy: A Western Projection by a Muslim Source", *Exchange: The Journal of Public Diplomacy*, Vol. 5, Iss. 1, Article 6, s.89.

¹⁸⁷ Osman Bahadır Dinçer ve Mustafa Kutlay, "Türkiye'nin Ortadoğu'daki Güç Kapasitesi: Mümkünün Sınırları", *USAK Raporları*, No: 12-03,2012, s.32.

¹⁸⁸ Fırat Purtaş, "Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 7, Sayı 13, Kış, 2013, s.1.

ile devletler yabancı kamuoylarıyla iletişime geçerek gerek kültürleri gerekse dış politika meselelerinde algı yaratmaktadırlar. Kamuoyu tutumlarının etkilenmesinin öncelikli hedefler arasında olduğu kamu diplomasisi yaklaşımında hem klasik medya araçları hem de yeni medya araçları son dönemde sık kullanılan popüler araçlar arasında yer almaktadır. Bilhassa yeni kamu diplomasisi yaklaşımında yeni medya araçları daha sık kullanılmaktadır. Yeni medya araçları içinde değerlendirilen sosyal medya, kamuoylarını hem bilgi bombardımanı altında bırakmakta hem de yayınladığı bilgileri çeşitli görsellerle destekleyerek bilginin hızlı şekilde hedef kamuoyuna ulaşmasını sağlamaktadır.

Kitle iletişim araçlarının kamu diplomasisi alanındaki çalışmalarda önemli bir noktada olmasının bir başka nedeni, iletişim araçlarının yeni gündemler yaratarak, kamuoyları arasında iletişim ve diyalog ortamının oluşmasına katkı sağlamasıdır. Oluşturulan bu iletişim ağında kamuoyları kitle iletişim araçları sayesinde dünyadaki gelişmelerden anında haberdar olabilmektedir. Kamuoyunun kitle iletişim araçları sayesinde dünya meseleleri konusunda anında bilgi sahibi olması ve dış politika konularına ilgi göstermesi, diplomasi alanında kamuoyunun bir aktör olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kamuoyunun diplomasi içinde önemli bir aktör konumuna yükselmesi kamu diplomasinin kitle iletişim araçlarıyla beraber kamuoyunun üzerine yönelik çalışmalar yapmasını zorunlu hale getirmiştir. Sovyetler Birliği ile Amerika arasında Soğuk Savaş dönemiyle birlikte Moskova Radyosu ile Amerika'nın Sesi Radyosu üstünden bu alanda bir mücadele yaşanmıştır.¹⁸⁹

Uluslararası düzeyde aktif çok boyutlu dış politikasıyla uluslararası sistemde başat aktör olmak isteyen Türkiye, bu hedeflerini gerçekleştirebilme noktasında TRT'yi aktif bir şekilde kamu diplomasisi aracı olarak kullanmaktadır. Özellikle ortak din, dil ve kültür birikimine sahip olduğumuz topluluklara yönelik gerçekleştirilen politikalarda TRT, kilit bir noktadır. Kamu diplomasisi noktasında tanımladığı görev alanı ile yurt dışında yapılacak yayınlarla Türkiye'nin her alanda tanıtılmasını ve yurt dışında bulunan vatandaşları ile Türkiye'nin ilişkilerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır.¹⁹⁰ İlk televizyon yayınına 1968 yılında başlayan TRT, günümüzde 14 televizyon ve radyo kanalıyla Türkiye'nin kamu diplomasisine yönelik faaliyetlerine yardımcı olmaktadır. Bünyesinde bulundurduğu televizyon kanalları şunlardır: TRT-

¹⁸⁹ Ekşi, a.g.e., s.227.

¹⁹⁰ <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Gorevlerimiz.aspx> (erişim tarihi: 15.04.2018).

1, TRT-World, TRT-Türk TRT-Haber, TRT Spor, TRT-Kurdi, TRT-Çocuk, TRT-El Arabıa, TRT-Belgesel, TRT-Müzik, TRT-Diyanet, TRT-Avaz, TRT Okul ve TRT3 kanalları. Bu kanallar arasında yer alan TRT-World, TRT-El Arabıa, TRT-Avaz ve TRT Kurdi, kamu diplomasisi çalışmaları altında değerlendirilebilecek kanallar arasında yer almaktadır. TRT-World kanalının dünya dili kabul edilen İngilizcede yayın yapması, Türkiye'nin uluslararası prestijine katkı sağlamaktadır. TRT-World kanalı Amerika, Asya, Avrupa, Ortadoğu & Afrika ve Türkiye bölgelerinde meydana gelen olaylara ilişkin yayın yapmaktadır.¹⁹¹ Kamu diplomasisi alanındaki çalışmaların Türkiye'de AK Parti dönemi ile birlikte yoğunlaştığını, çalışma içerisinde sık bir şekilde vurgulanmıştı. Ak Parti ile Türk dış politikasında yaşanan dönüşüme ve bazı çalışma alanlarının dış politika öncelikleri arasında yer alması, kurumlarında buna yönelik atılımlar gerçekleştirmesini zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda Ortadoğu bölgesine artan ilgi neticesinde TRT'de kendi kurumsal bünyesi içerisinde buna yönelik düzenlemeler yapmıştır. 2010 yılında yayın hayatına başlayan TRT-El Arabıa kanalı bu düzenlemelerden birini oluşturmaktadır. TRT-El Arabıa kanalıyla sağlık, ekonomi, çocuk, spor, belgesel gibi birçok alanda yayın yapılarak, Türkiye'nin bu coğrafyada bulunan ülkelerin ve onların kamuoylarıyla olan ilişkilerinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır.¹⁹² TRT-El Arabıa kanalı aracılığıyla Türkiye, Arap kamuoyuna kendisini Arapça dilinde yapılan programlarla anlatmaktadır. Bu alanda yayın faaliyetleri yürüten bir diğer önemli kanal ise TRT-Avaz. Orta Asya, Balkanlar ve Kafkasya bölgelerinde yayın gösteren TRT-Avaz, 2009 yılında başladığı bu çalışmalarla Türkiye ile bölge ülkeleri arasında kültür köprüsü oluşturmayı amaçlamıştır. Türk dünyasının ortak kanalı olmak gibi büyük bir iddiayla çalışmalarını sürdüren kanal, çift yönlü kültürel ilişkilerin artmasına imkân sağlamakla beraber, kamuoyları arasında işbirliği alanlarının yaratılmasına fırsat sunmaktadır.¹⁹³ Kanal bünyesinde yayın yapan programlar incelendiğinde, Türk dünyasının ortak kanalı olma iddiasına yönelik çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Örneğin "Ortak Miras" programında aynı kültürel mirastan gelindiği vurgulanarak, Türk kültürün zenginliklerinin tanıtımı yapılmaktadır. Kamu diplomasisi bağlamında çalışmalarına yer vereceğimiz son kanal ise TRT-Kurdi. Kürtçe yayın yapan bu kanal vesilesiyle bölgede sayısı küçümsenmeyecek oranda olan Kürt asıllı kamuoylarına yönelik

¹⁹¹ <https://www.trtworld.com/> (erişim tarihi:15.04.2018).

¹⁹² <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/TelevizyonTanitim.aspx> (erişim tarihi:15.04.2018).

¹⁹³ <https://www.trtavaz.com.tr/hakkimizda> (erişim tarihi:15.04.2018).

programlar düzenlenmektedir. Bir noktada Türkiye bu kanalla hem kendi sınırları içerisinde yaşayan hem de bölge ülkelerde yaşayan Kürt asıllı kamuoyuna yönelik kamu diplomasisi stratejisi yürütmektedir. Hedef kamuoylarının birbirlerini tanınması, anlaması ve iletişime geçmesi noktasında uzun dönemli bir stratejiyi içinde barındıran bu uygulamayla, ilerleyen zaman dilimlerinde Türkiye'nin kamu diplomasisi perspektifine büyük katkılar sağlaması beklenmektedir. Aynı bir başlık altında değerlendirilmeyecek olsa da, Anadolu Ajansı da yürüttüğü faaliyetlerle uluslararası yayıncılık kapsamında Türkiye'nin sahip olduğu kamu diplomasisi vizyonuna katkı sağlamaktadır. 2012 yılında AA'nın Kahire Ofisinin açılışında dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun yaptığı konuşma bu vizyonu destekler niteliktedir:

“Hiç kimsenin tereddüdü olmasın, yeni bir Ortadoğu doğuyor. Bu Ortadoğu’da irade, kişilere ya da kurumlara değil, Ortadoğu halklarına ait olacak. Ortadoğu halklarına bu iradeyi sağlayacak olan en önemli kaynaklardan biri de özgür basın ve entelektüel ortam olacaktır. Artık Ortadoğu’daki gelişmeler, Ortadoğu’nun kaynaklarından doğan haber ajansları üzerinden dünyaya yayılacak, yoksa başka gündemler üzerinden Ortadoğu belirlenmeyecek. Gündemleri biz belirleyeceğiz. Onun için Anadolu Ajansı’nı tebrik ediyorum. Böylesi bir vizyonla Ortadoğu’nun en büyük haber merkezini Kahire’de kurdukları için. Bu sadece bir ofis değil, zihinlerin üzerindeki prangaları kıran bir özgürlük kalesidir. Ve zihinlerimizi özgürleştirecek haberlerin kaynağı olacaktır. Nasıl Türkiye ile Mısır arasında bugün stratejik bir ortaklık doğmuştur, aynı şekilde de Türk basınıyla, Mısır basını arasında da böyle bir ortaklık doğacaktır.”¹⁹⁴

Yabancı kamuoyunun kalplerinin fethedilmesi, dinlenmesi ve duygu ve düşüncelerine yönelik mesajların iletilmesi noktasında kitle iletişim araçları kamu diplomasisi uygulamaları için asli bir araçtır. Hedef kamuoyunu bizim istediğimiz şekilde düşünmesini sağlama konusunda özellikle yeni kitle iletişim araçları günümüzün ihtiyaçları ve talepleri de göz önünde bulundurulduğunda daha aktif bir şekilde kullanılabilir. Türkiye, kamu diplomasisinin yürütücüsü pozisyonunda bulunan kurumları için bu dönüşümü gerçekleştirmiş ve medya araçlarını aktif şekilde kullanarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Dışişleri Bakanlığınca 2013 yılı mali bütçe tasarısının TBMM’de sunulması için hazırlanan kitapçıkta, Ahmet Davutoğlu, hedef kamuoyunun ilgisinin göz önünde bulundurarak, doğru bilginin paylaşılması noktasında kurumların İngilizcenin yanı sıra Arapça ve Fransızca dillerinde sosyal medya kanallarını kullandığını belirtmiştir.¹⁹⁵ Son dönemde yaşanan uluslararası

¹⁹⁴ http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-anadolu-ajansi_nin-kahire-ofisinin-acilisinda-yaptigi-konusma_-18-kasim-2012_-kahire.tr.mfa (erişim tarihi: 15.04.2018).

¹⁹⁵ Dışişleri Bakanlığı'nın 2013 Mali Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Genel Kurulu'na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık, s.131.

meselelerde, sosyal medyanın diplomasi sürecinde aktif olarak kullanıldığı tüm dünya kamuoyu tarafından yakından izlenmiştir. Suriye sorunu nedeniyle Amerika ve Rusya arasında Başkan Trump'ın sosyal medya aracı twitter üzerinden yaptığı açıklamalar "Twitter Diplomasisi" olarak adlandırılan yeni bir kavramın kamuoylarınca tartışılmasına neden olmuştur.¹⁹⁶ Geleneksel diplomaside resmi kanallar üzerinden yapılan diplomasi faaliyetleri artık günümüz kamu diplomasisi yaklaşımında hâkim olan anlayış kapsamında yeni araçların diplomasi alanında kullanılmasıyla gayri resmi yöntemlerle, diplomasi aktörleri tarafından yürütülmektedir.

Yeni medya araçlarının bu kadar önemli olduğu günümüz uluslararası sisteminde, Türkiye'nin bu alanda aktif çalışmalar yürütüyor olması Türkiye adına sevindirici bir gelişmedir. 11 Eylül saldırıları ve sonrasında iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte yeni kamu diplomasisi olarak adlandırdığımız bu dönem içerisinde Türkiye'nin başta TRT olmak üzere diğer haber ajanslarıyla yürüttüğü çalışmalar kamu diplomasisi kapsamında istenilen sonuçların alınması noktasında Türkiye'ye dış politika alanında yeni açılımlar sağlamaktadır. Hedef kamuoyunun dinlenmesinin önemli olduğu kamu diplomasisi stratejilerinde, sosyal medya aktörlere hedef kamuoyunu hem dinleme hem de tanıma fırsatı sunmaktadır. Bunun yanı sıra uygulanan politikaların uluslararası kamuoyu tarafından da kabul edilip desteklenmesi ve sonucunda da bu politikanın meşruiyetinin sağlanması noktasında kitle iletişim araçları yine ciddi bir rol oynamaktadır. Medyanın kamu diplomasisi uygulamalarında stratejik bir araç olarak kullanılmasıyla uluslararası kamuoyunun gündeminin yönetilmesi ülkelerin yumuşak gücü için fırsatlar yaratmaktadır.¹⁹⁷ Çünkü enformasyon çağı olarak da adlandırılan günümüz uluslararası politikasında medya, kamuoylarına ulaşabilmenin en etkili yollarından biridir. Hedef kamuoyu ile kurulan iletişim sürecinde aktörler sert güç unsurlarını kullanmadan medya aracılığıyla, istediği sonuçları elde edebilmektedir. Özellikle son dönem dış politika meselelerinin ana tartışma konularından biri olan terör örgütü IŞİD'in sosyal medyayı etkin bir

¹⁹⁶ https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2018/04/11/we-do-not-participate-in-twitter-diplomacy-russia-responds-to-trump/?noredirect=on&utm_term=.6b06dc2dc7f8 (erişim tarihi:15.04.2018).

¹⁹⁷ Gaye Aslı Sancar, "Kamu diplomasisinde Medyanın Önemi: Anadolu Ajansı Örneği", *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Ed.: Mehmet Şahin ve Senem Çevik, Nobel Yayınları, Ankara, 2015, s.452.

şekilde kullanarak eylemlerine destekçi bulabildiği yapılan birçok çalışmada dile getirilen konuların başında gelmektedir.¹⁹⁸

TRT'nin Moskova Radyosu ve Amerika'nın Sesi Radyosu benzeri faaliyet yürüttüğü bir diğer alan ise radyo yayımıdır. Türkiye'nin Sesi Radyosu aracılığıyla gerçekleştirdiği bu faaliyette kültürel çalışmalar yapılarak, Türk kültürünün tanıtımına yönelik yayınlar yapılmaktadır. Avrupa'dan Asya'ya, Amerika'dan Afrika'ya uzanan geniş bir alanda çalışmalarını sürdüren Türkiye'nin Sesi Radyosu, Türkçe, Almanca Arapça, Azerice, Arnavutça, Boşnakça, Bulgarca, Hırvatça, Çince, Darice Ermenice Farsça, Fransızca, Gürcüce, Hırvatça, İngilizce, İspanyolca, İtalyanca Japonca, Kazakça, Kırgızca, Macarca, Makedonca, Malayca, Peştuca, Portekizce Özbekçe Romence, Rusça, Sırpça, Svahili, Tatarca, Türkmençe, Urduca ve Yunanca olmak üzere 35 dilde yayınlarını sürdürmektedir.¹⁹⁹

Kitle iletişim araçlarının kamu diplomasisi ile beraber öneminin artmasının arkasında yatan nedenlerden biri de bu araçlarla yapılan bilgilendirme akışı sayesinde kamuoylarının politika meselelerinde bilgi sahibi olarak bu konulara karşı ilgi göstermesidir. Bu açıdan TRT'nin yabancı kamuoylarına yönelik kitle iletişim alanında başlattığı girişimler olumlu şekilde değerlendirilse de bu kanalların hedef kamuoyları üzerinde nasıl bir etki yarattığı konusu muğlaklığını korumaktadır.

2.2.5. Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM)

Türkiye'nin kamu diplomasisi alanında önemli olan bir diğer kuruluş Başbakanlığa bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğüdür. Bugüne gelinceye kadar Matbuat Müdürlüğü, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi adları altında çalışmalar yürüten BYEGM, bir yandan Türkiye'nin yurtdışındaki tanıtımı için çalışmaları organize ederken bir yandan da ülke içinde yaşanan meselelerin yabancı kamuoyları tarafından nasıl kabul edilip yorumlandığının analizini yaparak politika yapım sürecinde aktörlere destek vermektedir.

Kamu diplomasisi uygulamalarında karşı tarafın dinlenmesi neticesinde uygulanan politikalarda gerekli değişiklikler yapılması ve hedef kamuoyunun

¹⁹⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: "Terör Örgütlerinin Sosyal Medya Kullanımı: IŞİD Örneği", *Orsam Bölgesel Değişmeler Değerlendirmesi*, No:59,Şubat,2017.

¹⁹⁹ <http://www.turkiyeninsesiradyosu.com/?r=site/content&id=32> (erişim tarihi:14.04.2018).

tercihlerine göre yeni politikaların uygulanmaya konulması mümkündür. İşte tam bu noktada BYEGM üstlendiği rol ile bu süreçte önemli görevleri icra etmektedir. Yabancı basını yakından takip ederek Türkiye’yi ilgilendiren konularda çıkan haberleri anında 40 dilden Türkçeye çevrilmesi gerçekleştiren BYEGM, bu haberleri ilgili makamlara iletilerek gerekli değerlendirmeler neticesinde yeni politikaların uygulanabilmesi için fırsat yaratmaktadır.²⁰⁰

Kitle iletişimin etkin kamu diplomasisi uygulamalarında artan önemi neticesinde BYEGM, üstlendiği rol ile Türkiye’nin hem tanıtılmasını hem de yabancı kamuoyunu yakından takip ederek iç kamuoyunun onlar hakkında doğru ve güvenilir bilgiler elde etmesini sağlamaktadır. Bu doğrultuda ilgili kanun çerçevesinde kurumun görevleri kamu diplomasisi yaklaşımına uygun olarak şu şekilde özetlenebilir:

- Hükümet yetkilileri tarafından uygulanması gereken en doğru stratejinin belirlenmesi aşamasında devletin tanıtma siyasetinin ve tanıtımın hangi alanlarda yapılabileceği hususunda aktörlere yardımcı olmak,
- Yabancı basının yakından takibi neticesinde elde edilen bilgilerin akışını sağlayarak aktör ve kamuoylarının aydınlatılması,
- Elde edilen bilgiler neticesinde aktörlerce uygulanan stratejilerin hem iç hem de dış kamuoylarına aktararak, bu stratejilerinin etkisine yönelik hizmetler yapmak,
- Yerli ve yabancı basın organları arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi adına çeşitli organizasyonları düzenleyerek, işbirliklerinin gelişimine katkı sunmak,
- Türkiye aleyhine propaganda faaliyetleri yürüten kuruluşları takip ederek gerekli değerlendirmenin yapılması sonucunda bu kuruluşlarla işbirliği olanaklarını arttırmak,
- Türkiye’nin hedef kamuoylarına tanıtımı sürecinde ilgi alanına giren tüm kamu-özel kuruluşlarla koordineli bir şekilde çalışmak,
- Hedef ülkelerde düzenlenen etkinliklerde aktif rol alarak Türkiye’nin tanıtımının gerçekleştirilmesi,
- Dış politika meselelerindeki ilgili bilgilerin gerekli düzenlemelerinin yapılmasının ardından Dışişleri Bakanlığı ile paylaşılarak işbirliğinin sağlanması.²⁰¹

²⁰⁰ <http://www.byegm.gov.tr/turkce/hakkında> (erişim tarihi:16.04.2018).

²⁰¹ <http://www.byegm.gov.tr/turkce/hakkında> (erişim tarihi:16.04.2018).

BYEGM'in kamu diplomasisinin içerisinde olan dinleme faaliyetini gerçekleştirerek politika üretim sürecinin direk olarak içinde olması Türk kamu diplomasisinin önemli aktörlerden birisini olduğunu gözler önüne sermektedir.

Türkiye'nin tanınırlığının sağlanması ve uluslararası etkinliğinin arttırılmasına yönelik Türk kamu diplomasisi çalışmalarında BYEGM'nin yeni medya araçlarıyla yürüttüğü çalışmalar kamu diplomasisi bağlamında Türkiye'nin uluslararası etkileşimini de arttırmaktadır.

Ak Parti hükümeti döneminde oluşturulan kurumlarla ivme kazanan Türk kamu diplomasisi içerisinde, diğer bazı aktörler de kamu diplomasisi çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Bu noktada akla gelen ilk örnek Türk Hava Yollarıdır. Türkiye'nin çok boyutlu dış politikası kapsamında yeni kıtalara yönelik gerçekleştirdiği atılımlara THY de uyum sağlayarak uçuş noktalarını artırmıştır. Sivil havacılık alanında gerçekleştirdiği atılımlarla uçuş noktalarını hızlı bir şekilde arttıran THY, Türk dış politikasının gündeminde üst sıralar yer alan bölgelere uçuşlarını yoğunlaştırmıştır. Bilhassa Ortadoğu bölge ülkeleriyle vizelerin kaldırılmasına yönelik girişimlerle ticari ilişkilerin güçlendirilmek istendiği bir ortamda, THY 2005 yılında 9 ülkede 10 noktaya uçuş sağlarken 2011 yılına gelindiğinde ciddi bir artışla 13 ülkede 26 noktaya uçuşlarını gerçekleştirmektedir.²⁰² Artan bu hareketliliği destekleyecek şekilde THY'nin son yıllarda ünlü futbolcu ve yıldızlarla reklam anlaşması yapması, önemli uluslararası organizasyonlara sponsorluk desteği sağlaması Türkiye'nin uluslararası kamuoyu nezdinde görünürlüğünü arttırıp, yumuşak gücüne katkı sağlamıştır. Bugün THY'nin birçok noktaya ulaşım imkânı sunması ülke kamuoylarının arasındaki mesafeleri azaltmakla birlikte ekonomik ilişkilerin ivme kazandığı bölgelerle iş temsilcileri arasındaki etkileşim sürecini hızlandırmaktadır.²⁰³

Türk kamu diplomasisinin dayandığı temel argümanlardan biri olan insanı yardım odaklı yürütülen politikalarda önemli görevler üstlenen Türk Kızılay'ı ve AFAD da kamu diplomasisi aktörleri arasında değerlendirilebilmektedir. Bu iki kurum dünyanın çeşitli bölgelerinde felaketslere maruz kalan insanlara dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin yardım ederek Türkiye'nin uluslararası arenada görünür yardım eli kuruluşları olmuşlardır. Hedef kamuoylarının kalplerinin fethedilmesi noktasında bu iki kuruluş çok önemli görevler üstlenmektedir. Bu kuruluşlar ayrıca insani yardım odaklı yaptığı

²⁰² Orçun Selçuk, "Turkish Airlines: Turkey's Soft Power Tool In The Middle East", *Akademik Orta Doğu*, Sayı 14,2013, s.183.

²⁰³ Selçuk, a.g.m., s.181.

çalışmalarla yabancı kamuoyları tarafından Türkiye'nin değerlerinin de tanıtımını yaparak uluslararası saygınlığına katkı sağlamaktadır.

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü eliyle yürütülen ülke toplantıları etkinlerinin daimi katılımcıları arasında yer alan düşünce kuruluşları da Türkiye'nin önemli sivil toplum odaklı kamu diplomasisi aktörleri arasında sayılmaktadır. Sayıları her geçen gün artan düşünce kuruluşları, Türkiye'nin dış politikasının tanıtımı adına düzenledikleri yuvarlak masa toplantıları, seminerler, paneller ve konferanslar aracılığıyla dış politika konularında yetkin uzmanlarla bir araya gelerek hem dış politikanın tanıtımını gerçekleştirmekte hem de düzenlenen bu toplantılar yoluyla dış meseleler konusunda Türkiye adına politikaların savunmasını yapmaktadırlar. Düşünce kuruluşları sahip oldukları gerek yazılı kaynaklarla gerekse görsel basın yayın araçlarıyla dış politikanın tanıtımı noktasında aktif çalışmalar yürütmektedir.

1999 yılındaki Helsinki Zirvesinin ardından Türkiye'nin resmi olarak adaylık statüsünü elde etmesi ve ardından AK Parti hükümetiyle birlikte demokrasi, insan hakları ve ekonomi meselelerinde kat ettiği mesafe yumuşak gücüne olumlu katkılar sağlamıştır. Bu girişimleri çok boyutlu dış politika anlayışı kapsamında çeşitlendirerek bölgedeki etkinliğini artırmak isteyen Türkiye, Ortadoğu'daki halk hareketleri olarak tanımlanan Arap Baharına kadar olan süreçte, dış politikasını elde ettiği kazanımlarla taçlandırmıştır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı tarafından yapılan kamuoyu araştırmasının sonuçları da Arap Baharının patlak verdiği 2010 yılına kadar Ortadoğu halklarının genelinde Türkiye'nin yumuşak gücünün ciddi şekilde hissedildiği görülmektedir. TESEV yaptığı "Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2010" çalışmasında Türkiye'ye duyulan sempatinin %85 ve Türkiye'nin etkili bir aktör olduğunu düşünenlerin oranı ise % 76 seviyelerindedir.²⁰⁴ Fakat Arap Baharı ile birlikte Ak Parti dönemi dış politika retoriklerinin etkisi tekrardan gündemde tartışılmaya başlanmıştır. Çünkü küresel sitemde yaşanan gerilimler "komşularla sıfır sorun" politikasının çökmekte olduğu yönündeki algıyı artırarak Türkiye'nin yumuşak güç potansiyelinin ve bu gücün bölge ülkeleri üzerindeki etkisinin tekrardan tartışılmasına neden olmuştur. Özellikle Suriye'de yaşanan gelişmelerde Türkiye'nin haklı gerekçeleri olmakla birlikte mevcut rejimin değişmesi konusunda çalışmalar yürütmesine karşın başarı elde edememiştir. Suriye'nin kendi iç politikasına siyasi aktörlerin aşırı müdahalesi sonucunda Türkiye'nin mezhep çatışmalarının ortasında

²⁰⁴ Mensur Akgün vd., *TESEV Dış Politika Programı-Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2010*, TESEV Yayınları, 2010, s.12.

kalması bugüne kadar elde etmeye çalıştığı kazanımların etkisini zayıflatmıştır.²⁰⁵ Suriye başta olmak üzere bölge ülkeleriyle artan gerilimler, Türkiye'nin kendi iç siyasetinde yaşanan gelişmelere paralel AB ile yürütülen müzakerelerin durma noktasına gelerek "Türkiye neden Şanghay Beşlisi içerisinde yer almıyor?" tartışmalarının yoğun olduğu bir ortam, yumuşak gücü negatif yönde etkilemektedir. TESEV'in bu gelişmelerin yaşandığı bir ortamda yayınladığı "Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2013" çalışmasında bir önceki yıla kıyasla Türkiye'nin mezhepçi siyaset yürüttüğünü düşünenlerin oranı 11 puanlık artış ile % 39 olmuş ve Türkiye hakkında olumlu düşünenlerin oranı da 2011 yılından itibaren her yıl % 10'luk bir gerileme neticesinde % 59 seviyelerine gelmiştir.²⁰⁶

Kamu diplomasisi girişimleriyle Türk dış politikasının diplomasiye indirgenmesi arzusu, Arap Baharının ortaya çıkmasıyla başka gelişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Her ne kadar Ak parti döneminde ekonomik işbirliklerinin artırılmasıyla komşularla sorunların çözülmesi planlansa da Arap Baharı, Türkiye'de tekrardan güvenlik odaklı riskler nedeniyle asker güç odaklı politikaların geliştirilmesine neden olmuştur. Türkiye'nin bu alanda ilk resmi kuruluşu olan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün faaliyetlerinde de görüldüğü üzere Arap Baharı ile ortaya çıkan sürece paralel faaliyetlerinde gerileme yaşanmıştır. Başbakan Binali Yıldırımın meclisteki konuşmasında "Dostlarımızın sayısını olabildiğince çoğaltacağız, düşmanlarımızı azaltacağız" ifadeleri²⁰⁷ Türkiye'nin 2000'li yıllar ile yoğunlaştığı kamu diplomasisi alanında istediği kazanımları elde edemediği şeklinde değerlendirme yapmamıza neden olmaktadır. Çünkü işbirliklerinin çeşitlendirilmesinin, sorunların çözülmesinin ve üstlenilecek arabuluculuk vazifesiyle etkinliğin artırılmak istendiği Ak Parti dönemi dış politikasının son yıllarında bu kazanımların elde edilemediği görülmektedir. Uluslararası sistemin şu an içinde bulunduğu durum kamu diplomasisinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Türkiye geçmiş dönem politikalarında istediği sonuçlarını alamamasının önündeki engelleri ve eksiklikleri göz önünde bulundurarak "dostların sayısının arttırılmak istendiği" bir dönemde kamu diplomasisi çalışmalarına yoğunlaşmalıdır.

²⁰⁵ Ziya Öniş, "Turkey and the Arab Revolutions: Boundaries of Regional Power Influence in a Turbulent Middle East", *Mediterranean Politics*, Volume 19, 2014 s.8.

²⁰⁶ Mensur Akgün vd., *TESEV Dış Politika Programı-Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2013*, TESEV Yayınları, 2010, s.9.

²⁰⁷ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakan-binali-yildirim-dostlarini-artiran-dusmanlarini-azaltan-bir-dis-politika-anlayisini-guclendirecegiz-40118547> (erişim tarihi: 20.05.2018).

Bu konuda dikkat çeken bir başka gelişme Türkiye'deki siyasi aktörlerinin her fırsatta önemine vurgu yaptığı kamu diplomasisi kavramının, Türkiye'nin kendi kamuoyu nezdinde aynı değeri görmemesidir. Kadir Has Üniversitesi tarafından yapılan “Türk Dış Politikası ve Kamuoyu Algıları” araştırmasının sonuçları göstermektedir ki, güçlü bir dış politika hedefinin gerçekleşebilmesi için yapılması gerekenler noktasında Türk kamuoyunun sadece %11,6'sı kamu diplomasisi faaliyetlerine ağırlık verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁰⁸ 2015 yılında % 22 olan bu oran 2016'da ise %12,4'e gerilemiştir. Yeni kamu diplomasisi anlayışı çerçevesinde kamuoyları arasındaki iletişimin daha önemli olduğu küresel siyasette, aktörlerin başarı elde edebilmesi için kendi kamuoylarının bu yönde aktif olma eğiliminde olması gerekmektedir. Kamuoyunun etkin olmadığı bir kamu diplomasisi stratejisinde uzun süreli ilişkilerin oluşma olasılığı zayıflamaktadır.

Türkiye'nin görece yeni olduğu kamu diplomasisi alanında sahip olduğu aktörler küresel siyasette Türkiye'nin aktivizmini arttırmak adına çalışmalar yürütmektedir. Kamu diplomasisi kavramının yumuşak güç ile birlikte ele alınıp değerlendirildiği Türk dış politikasında, kültürler değerlerin doğrudan ya da dolaylı olarak bu yaklaşım çerçevesinde bir metot olarak kullanıyor olması, uzun dönemde Türkiye'nin dış politikasına önemli bir boyut kazandıracaktır. Yumuşak gücün uluslararası siyasette sert güç unsurlarından daha çok kullanılan bir araç haline gelmesi ve Türkiye'nin de alternatif aktörlerle çeşitlendirdiği kamu diplomasisi stratejilerinin etkisi bu bağlamda daha önemli bir boyut kazanmaktadır.

²⁰⁸ Kadir Has Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Merkezi, “Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırmaları”, Kantitatif Araştırma Raporu, 2017, s.8, http://ctr.s.khas.edu.tr/sources/TDP-2017_vfinal.pdf (erişim tarihi:21.05.2018).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE DİASPORA DİPLOMASİSİ

Uluslararası sistemin sadece Dışişleri Bakanlığı yetkilileri ve hükümet aktörlerince yürütülüyor olması günümüz diplomasi alanındaki ihtiyaçları karşılamamaktadır. Kamuoyları arası etkileşimin çok hızlı yaşandığı günümüz meselelerinde kitleler artık görmezden gelinmeyecek aktör konumuna ulaşmıştır.

Kitle iletişim teknolojilerindeki ilerlemelerin desteklediği bu durum, kamuoylarının bir baskı aracı olarak dış politikada gerek gündemi belirlemeleri gerekse gündeme ilişkin düzenledikleri dini, kültürel ve sosyal faaliyetlerle bu sürecin organize edilmesini kolaylaştırmalarıyla sistemin yeni aktörleri olarak sahne almaktadırlar. Bilhassa yeni medya araçları, kamuoylarının bir araya gelmesini kolaylaştırarak politika yürütücüler üzerindeki ikna gücünü arttırmaktadır. Sistemin işleyişi aşamalarında çoğunlukla kültürel ayağı temsil eden kamuoyları, gerçekleştirdikleri çeşitli faaliyetler aracılığıyla ülkelerinin tanınırlığına katkı sağlamaktadır.

Türkiye'nin sayısı azımsanmayacak oranda yurtdışında yaşayan vatandaşları göz önünde bulundurulduğunda, kamu diplomasisi kapsamında bu diaspora topluluklarının üzerine daha fazla araştırma yapma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Dünyadaki mevcut örnekler ile kıyaslandığında bu alandaki çalışmalara yeni başlayan bir ülke olarak Türkiye, sivil toplum odaklı kamu diplomasisi faaliyetlerini son yıllarda oluşturduğu kurumlar aracılığıyla hızlandırmaktadır. Kamu diplomasisinin iletişim stratejisi temelli yürütülen faaliyetlerinde, diasporanın daha aktif rol alması gerektiği hükümet yetkililerince fark edilmiştir. Türklerin yoğun yaşadığı bölgelerde diasporalar eliyle düzenlenen kültürel organizasyonlar, kamu diplomasisi yöntemlerinde ulaşılmak istenen hedeflere katkı sağlayabilme gücünü içinde barındırmaktadır.

Türkiye'nin kamu diplomasisi çalışmalarına önem vermesinin gerekliliği ve bu çalışma ile kamu diplomasisi bağlamında diaspora diplomasisine dikkat çekilmek istenmesinin nedeni, Selçuk Çolakoğlu tarafından yapılan çalışmada güzel bir örnekle açıkça dile getirilmiştir. Selçuk Çolakoğlu kaleme aldığı "diplomasi" başlıklı çalışmasında, bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Kıbrıs politikalarından dolayı Türkiye’ye olumsuz bakan Polonyalı bir üniversite öğrencisini, Türkiye’nin Varşova Büyükelçisi değil, yine aynı üniversitede okuyan Erasmus değişim öğrencisi ikna edebilir. Çünkü Türk Büyükelçi ile Polonyalı öğrenci arasında dikey, resmi ve kısa süreli bir ilişki varken, Polonyalı öğrenciyle aynı bölümde okuyan, hatta aynı yurttaki kalan Türk öğrenci yatay, resmîyetten uzak ve uzun vadeli bir ilişkide bulunmaktadır.”²⁰⁹

Diasporalar üyesi oldukları ülkelerin zengin kültürel değerlerinin yabancı kamuoylarına aktarılmasında temsil rolünü üstlenmektedirler. Bu zengin kültürel mirasın hedef ülkelere aktarımıyla, diasporanın anavatan kültürü yumuşak güç aracı olarak yabancı kamuoylarında çekici unsur haline dönüşebilmektedir. 60’lı yıllar ile birlikte oluşmaya başlayan Türk diasporası, Uluslararası İlişkilerde kültürün insanların düşünce tarzlarını, değerlerini ve tutumlarını hızlı bir şekilde etkilediği ortamda, Türkiye hakkında olumlu imaj yaratılmasına katkı sağlayabilme gücüne sahiptir.

60’lı yıllarda ekonomik nedenlerle ortaya çıkan göç olgusu, Türk diasporasının oluşum sürecinin ana nedenlerinden biridir. Göçün diasporaların oluşumunda büyük bir etkisi olduğu düşünüldüğünde, Türk diasporasının oluşum nedeni de dünyadaki örneklerine benzerlik göstermektedir. 1960’lı yıllarda iş bulabilme adına farklı ülkelere göç eden Türkler, günümüzde buldukları ülkelerin sosyal, kültürel ve siyasal yaşantısının bir parçası haline gelmiştir.

Küresel siyasetin önemli bir aktörü konumunda olan Türkiye, yaşadığı değişim ve bunun dış politikaya yansımaları nedeniyle “yeni hikayenin” yabancı kamuoylarına anlatılması üzerine kurguladığı kamu diplomasi stratejilerinde, diaspora kritik bir güç olma potansiyeline sahiptir. Bu bölüm içerisinde kritik güç olma potansiyelini içinde barındıran Türk diasporasının oluşum sürecinden bahsedilerek, Türkiye’nin 2000’li yıllar ile oluşumunu gerçekleştirdiği kamu diplomasisi kurumlarının diaspora diplomasisine yönelik uyguladığı çalışmalar bu yaklaşım doğrultusunda ele alınarak incelenecektir.

3.1. TÜRK DİASPORASI

Uluslararası göç olgusu günümüz Uluslararası İlişkilerinde insanları ve devletleri derinden etkilediği için gündemin ana meselelerinden biri olmuştur. İnsanların çeşitli nedenlerden ötürü göç etmek zorunda kalmaları diaspora topluluklarının oluşumuna zemin hazırlamaktadır.

²⁰⁹ Selçuk Çolakoğlu, “Diplomasi”, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Ed.: Şaban Kardeş ve Ali Balcı, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s.374.

Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan göç hareketleri, toplumların sosyal, demografik ve kültürel yapısını sarsmasından dolayı uluslararası sistemin ana gündem konularından biri olarak devletlerin ve uluslararası örgütlerin bu alana yönelik çalışmalar yapma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Ekonomik gelişmelerin, siyasal mücadelelerin ve meydana gelen çatışmalar neticesinde uzunca süredir varlığını sürdüren göçlerin günümüzdeki eğilimleri de dikkate alındığında önemi her geçen gün artmaktadır. Castler ve Miller da yaptıkları çalışmada bu öneme dikkat çekerek, göçlerin gelişim sürecinde gösterdiği eğilimleri şu şekilde özetlemektedirler: “1) Göçün küreselleşmesi, 2) Göçün hızlanması, 3) Göçün kadınsallaşması, 4) Göçün farklılaşması, 5) Göçün siyasallaşması”.²¹⁰ Göç hareketlerinin bu eğilimler doğrultusunda ortaya çıkması dünya ekonomisinde liberal ekonomik politikaların ağırlık kazanmasıyla yakından ilişkilidir. Ekonomi alanında yaşanan değişimlere iletişim teknolojileri ve küreselleşmenin de etkisi eklendiğinde, bu göç hareketlerinin neden uluslararası sistemin ana gündem konularından birine dönüştüğü daha net anlaşılmaktadır.

Türkiye sahip olduğu konum nedeniyle tarihi süreç içerisinde göç hareketlerine fazlasıyla tanıklık etmiş ve etmeye de devam etmektedir. Arap Baharı ile Suriye’de ortaya çıkan kaos durumu, günümüzde Türkiye’yi göç alan ülke konumuna dönüştürmüştür. 2018 yılı içerisinde Uluslararası Göç Örgütü tarafından yayınlanan göç raporu incelendiğinde, Türkiye adına bazı ilginç sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Raporda Türkiye’nin 2016 yılı itibariyle 2,9 milyon insana ev sahipliği yaparak dünya sıralamasında birinci konumda olduğu belirtilmiştir. Suriye’de yaşanan çatışma ortamının doğal bir sonucu olarak bu sayının 2,8 milyonunu Suriyeli mülteciler oluşturmaktadır.²¹¹ Türkiye’de yaşayan ve sayıları günden güne artan Suriyelilerin durumu ülke içi kamuoyunda tartışılmaya devam etse de, insani odaklı yürütülen bu politikaların Türkiye’nin kamu diplomasisine kazanımlar sağladığı göz ardı edilemeyecek bir gerçekliktir.

Türkiye’nin göç konusunda yaşadığı tecrübelerle geri dönecek olursak, 1950’li yıllar ile birlikte dünya siyasetinde yaşanan gelişmelerin bir sonucu olarak, göç hareketliliği konusu Türk dış politikasının o yıllar özelinde üzerinde durduğu konuların başında gelmektedir.

²¹⁰ Steven Castles, Mark J. Miller, *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, Çev.: Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s.14.

²¹¹ *World Migration Report 2018*, s.34.

İkinci Dünya Savaşının ülke ekonomilerinde ortaya çıkardığı olumsuz tablo ile yüzleşmek zorunda kalan aktörler, sorunlara yönelik gerçekleştirdikleri politikalarla çözüm arayışı içinde olmuşlardır. Savaşın sonucunda çok fazla insanın yaşamını kaybetmesi, Avrupalı devletlerin işgücü sayısında ciddi bir azalma yaratmıştır. Savaşın ekonomik olumsuzluklarını ortadan kaldırma adına Avrupalı devletlerin uygulamaya koyduğu çözüm yolları ise, o dönemin Türk politika yapıcıları tarafından fırsata dönüştürülmeye çalışılmıştır. Türkiye içinde bulunduğu ekonomi bunalımından kurtulmanın ve işsizliği azaltmanın yolunu, Avrupa devletlerinin talep ettiği işgücünün karşılanmasına yönelik adımlar atmakta bulmuştur.²¹² Türkiye'nin attığı bu adım, ülkeye döviz girdisi sağlamış ve savaşın olumsuz izlerinin ortadan kaldırılabilmesi için politikacılara fırsat sunmuştur. Ucuz ve kalifiyeli iş gücü talebi olan ülkelerle ikili anlaşmalar imzalanarak günümüz Türk diasporasını oluşturan insanların hayat yolculuğu bu politikaların sonucunda başlamıştır. Bu anlaşmalar Batı Almanya, Avusturya, Avustralya, Hollanda, Danimarka, Belçika, İngiltere Fransa, İsveç, İsviçre ve Norveç ile imzalanmıştır. Avrupalı devletlerin ekonomik büyümelerini tekrardan arttırabilmek adına geliştirdiği politikayla, Türkiye'den çalışma amacı ile bu ülkelere yoğun bir göç yaşanmıştır.

1973 yılında yaşanan petrol krizi sonucu Türkiye'nin göç hareketliliği yönünde bir değişim yaşanmıştır. Patlak veren kriz neticesinde Batı Avrupa ülkeleri aldıkları önlemlerle işgücüne dayalı göçü sonlandırmışlardır. Yaşanan ekonomik gelişmelerle Ortadoğu'da petrol üreten ülkelerin zenginleşerek göç alan ülke konumuna gelmeleriyle birlikte, Türkiye'den bu ülkelere göç hareketi yaşanmıştır. Batı Avrupa'ya olan işgücü göçünde Türkiye göç alan ülkelerle ikili anlaşmalar imzalayarak göçü kontrol etmeye yönelik girişimlerde bulunmuştur. Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerine yönelik olan bu göç hareketinde ilgili devletlerarasında anlaşmalar yapılmamış ve göçün yönlendiricisi özel şirketler olmuştur.²¹³

²¹² Ahmet İçduygu, "Bir Siyaset Siyasa Alanı Olarak Son Yüzyılda Göç: Son Yüzyılda Dünya ve Türkiye", *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Devlet Ötesi Dönüşümlere MireKoç Raporları*, Ed.: Ahmet İçduygu, Sema Erder ve Ö. Faruk Gençkaya, Koç Üniversitesi Araştırmaları Merkezi, İstanbul, s.182.

²¹³ Deniz Sert, "Küresel Hareketlilik ve Göç", *Küresel Siyasete Giriş; Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, Ed.: Evren Balta, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s.507.

Tablo 6: İşçi Göçünün Yaşandığı 1961-1978 Yılları Arasında Türk Vatandaşlarının Gittikleri Ülkeler ve Sayısı

Gidilen Ülke	Sayısı
Almanya	655744
Avustralya	7637
Belçika	16081
Avusturya	38495
Hollanda	25123
İsviçre	8212
Fransa	56002
Libya	24453
Suudi Arabistan	13081
Diğer	18575
Toplam	863411

Kaynak: İŞKUR 1978 İstatistik Yıllığı

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yurtdışındaki vatandaşlarımıza ait sayıların bilgilerin yer aldığı 2016 yılı faaliyet raporunda yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın sayısının çoğunluğunun Batı Avrupa ülkelerinde yaşadığı ve çifte vatandaşlığı bulunan kişileri de dâhil edildiğinde 6 milyonun üzerinde olduğu vurgulanmıştır.²¹⁴ Raporda yer alan bilgiye göre Almanya’da yaşayan vatandaş sayımız 1.492.580; Amerika’da yaşayan vatandaş sayımız 203.996; Avustralya’da yaşayan vatandaş sayımız 82.869; Avusturya’da yaşayan vatandaş sayımız 116,838; Azerbaycan’da yaşayan vatandaş sayımız 12.259; Belçika’da yaşayan vatandaş sayımız 36.650; Birleşik Arap Emirliklerinde yaşayan vatandaş sayımız 15.000; Cezayir’de yaşayan vatandaş sayımız kesin olmamakla birlikte 10.000; Fransa’da yaşayan vatandaş sayımız 718.000; Hollanda’da yaşayan sadece Türk kökenli olanların sayısı 397.471 ve yalnızca Türk vatandaşı olanların sayısı ise 75.423; İngiltere’de yaşayan vatandaş sayımız 91.115; İsveç’te yaşayan vatandaş sayımız 47.060; İsviçre’de yaşayan vatandaş sayımız 69.215; Kanada’da yaşayan vatandaş sayımız kesin veriler bulunmamakla birlikte 60-70.000 arasında; Katar’da yaşayan vatandaş sayımız 10.000; Kazakistan’da yaşayan vatandaş sayımız yaklaşık 15.000; Kuveyt’te yaşayan

²¹⁴ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2016 Yılı Raporu, s. III.

vatandaş sayımız 4.500; Rusya’da yaşayan vatandaş sayımız 77.375; Suudi Arabistan’da yaşayan vatandaş sayımız 60.500 ve son olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde yaşayan vatandaş sayımız ise 118.635’dir. Yurtdışında ne kadar vatandaşımızın yaşadığı noktasında kesin veriler bulunmamakla birlikte her kurum farklı sayısal verileri kamuoyuyla paylaşmaktadır. Başbakanlık İletişim Merkezinden bilgi edinme yasası kapsamında ulaşılan veriler neticesinde de, yurtdışında yaşayan vatandaş sayımızın 4 milyona yakın olduğu tahmin edilmektedir.²¹⁵

Ekonomik nedenlerin oluşum sürecinin temelini oluşturduğu Türk diasporası, klasik diaspora yaklaşımından ziyade modern diaspora yaklaşımına uygun şekilde değerlendirmek daha doğru olacaktır. Genellikle Yahudi, Ermeni ve Filistin diasporası için kullanılan klasik yaklaşımın temelinde, bu insan topluluklarının bir zorunluluk neticesinde diasporalaştığı görülmektedir.

Bir topluluğa diaspora diyebilmek için sadece onun ekonomik amaçlarla yurtdışında bulunmasının yeterli olduğunu dile getirmek, hem diasporaların günümüzde kazandığı önemin görmezden gelinmesi hem de yurtdışında yaşayan herkesin diaspora olarak tanımlanması sorunsalını ortaya çıkarmaktadır. İnsan topluluklarının diaspora olarak sınıflandırılabilmesi noktasında kabul edilen net bir anlayış olmasa da çalışmanın kavramsal çerçevesinde, bu toplulukların hangi özelliklere sahip olması halinde diaspora olarak kabul edilebileceği hususu bu alana özgün kaynak teşkil eden yaklaşımlar kapsamında ayrıntılı şekilde ele alınmıştır.

Türkiye, yurtdışında yaşayan ve sayısının 6 milyonun üzerinde olduğu vatandaşlarıyla ciddi bir diaspora nüfusuna sahip ülkeler arasında bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan göç raporunda Hindistan, Meksika ve Rusya sayısal olarak en fazla diaspora üyesine sahip ülkeleri temsil ederken, Türkiye bu sıralama içerisinde 18.sırada yer almaktadır.²¹⁶

Klasik yaklaşımın egemen anlayışında diasporaların travmatik bir olay sonucu ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Cohen’in yaptığı çalışmalarla modern yaklaşımın temelini oluşturduğu anlayışta ise diasporanın oluşması için illa travmatik bir olayın yaşanması gerekmemekte ve artık günümüzdeki diasporalarının oluşumuna kaynak teşkil eden iş arama, ticaret yapma gibi ekonomik nedenler modern diasporaların

²¹⁵ Başbakanlık İletişim Merkezinden bilgi edinme yasası kapsamında alınan bilgilendirme maili, Başvuru No: 1800810630, Başvuru Tarihi: 11.05.2018.

²¹⁶ *United Nations International Migration Report 2017*, s.12.

şekillenmesinde ana varsayımlar içerisinde yer almaktadır.²¹⁷ Avrupa'nın ucuz işgücü talebine karşılık olarak yurtdışına çalışma amaçlı giden Türk vatandaşları, modern diaspora yaklaşımına uygun şekilde diasporalaşma süreci yaşamışlardır. İşçi statüsünde dünyanın çeşitli yerlerine giden bu insanlar, ailelerinin de yanlarına gelmesiyle yaşamlarını sürdürdükleri toplumun sosyal ve kültürel yaşamının parçası olmuşlardır.

Yurtdışında yaşayan vatandaşlarının sayısı her geçen gün artan Türkiye, bu gelişmelere kayıtsız kalmayarak, diaspora topluluklarına yönelik politikalar geliştirmeye başlamıştır. Göçün başladığı ilk yıllarda göçmen statüsünde bulunan bu insanlar yasal düzenlemelerinde yapılması neticesinde artık çifte vatandaşlık hakkını elde edebilmişlerdir. 1982 anayasasının 5901 sayılı "Türk Vatandaşlığı Kanunu" kapsamında bu hak elde edilmiştir.²¹⁸ Diaspora üyelerine bu hakkın tanınması onları anavatanları ile olan bağlarının kopmasından ziyade ilişkilerin sürdürülerek güçlenmesini sağlamıştır. İşçi statüsüyle başlayan bu yolculukta üçüncü ve sonraki nesillerin göç edilen ülkede dünyaya gelmeleri ve ev sahibi ülkelerin dilini öğrenmeleri kamuoyları arasındaki diyalogu güçlendirmektedir.

Günümüzde göç nedenlerinin farklılaştığı bir ortamda tartışılan konuların başında "beyin göçü" gelmektedir. Çoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu bu insanların daha iyi eğitim almak adına yabancı ülkelere gittikleri görülmektedir. Bu doğrultuda çeşitli fırsatları değerlendiren öğrenciler, yüksek lisans ya da doktora eğitimi görmek üzere Türkiye'den yurtdışına gitmektedirler. Beyin göçü olarak tanımlanan yaklaşımla yabancı ülkelere giden ve gittiği ülkede hayatlarına devam eden insanların diasporalaşma sürecine olumlu katkı sağladığı düşünülmektedir. Çünkü belirli bir eğitim seviyesinin üstünde bulunan bu kişilerin, diasporaların kitlesel ve niteliksel gücünün artmasını sağlayarak diasporaların etkinliğinin hissedilmesine katkı sağlayabilmektedirler.²¹⁹ Bu durumu daha somut ve güncel bir örnek ile anlatma noktasında, Türk kökenli bilim insanı Aziz Sancar'ın 2015 yılında Nobel ödülünü kazanması bizlere yardımcı olmaktadır. Beyin göçü kapsamında ele alabileceğimiz Aziz Sancar'ın hayat hikâyesi, Mardin'in Savur ilçesinde başlayıp Amerika'da devam etmektedir. İstanbul Üniversitesinde tıp eğitimini tamamlamasının ardından yurtdışına giden Sancar, Türk diasporasının niteliksel gücünü artırmaktadır. 2007 yılında

²¹⁷ Cohen, a.g.e., s.17.

²¹⁸ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5901.pdf> (erişim tarihi:01.05.2018).

²¹⁹ Ulusoy ,a.g.e., ,s.135.

faaliyete geçirdiği Carolina Türk Evi projesiyle, eğitim amacıyla Türkiye’den gelen öğrencilere barınma imkânı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu proje ile ayrıca Türk kültürünün tanıtımının hedeflenmesinin yanı sıra Türkiye’de düzenlenen kongrelere Amerika’da bulunan öğrencilerin katılımı teşvik edilerek, Türk ve Amerikan kamuoyları arasında kültürel etkileşimin artması amaçlanmıştır.²²⁰ Sanatçılar ve akademisyenler kültürel öğelerin kamuoylarına aktarılmasında ve kendi anadillerinde yaptıkları çalışmalarla diasporalaşma sürecine yardımcı olmakla birlikte diaspora diplomasisinin önemli aktörleri arasında kabul edilmektedirler.²²¹ Bu açıdan da değerlendirildiğinde Aziz Sancar, Amerika’da bulunan Türk diasporası için bir farkındalık yaratarak, anavatanın hedef kamuoyundaki imajına olumlu katkı sağlamıştır.

Üçüncü ve dördüncü nesildeki kuşakların ev sahibi ülkede doğmaları, eğitim yaşamlarını orada sürdürmeleri ve ülkenin anadilini bilmeleri buldukları topluma entegrasyonlarını kolaylaştırmıştır. Buldukları ülkelerin kamuoylarıyla sosyal, ekonomik ve siyasal yaşam ile iç içe olan bu insanlar diasporaların gelişim sürecine kayda değer fayda sağlamaktadır.

Küresel siyasette uluslararası göçün geldiği nokta ile diasporaların sahip olması gerektiği özellikler göz önünde bulundurulduğunda, Türk diasporası yabancı kamuoylarına yönelik uygulanan kamu diplomasisi faaliyetlerinde es geçilebilecek bir aktör değildir. Modern yaklaşım doğrultusunda diasporaların sahip olduğu “*ev sahibi ülkelerde sadece ekonomik etkinliklerde değil aynı zamanda kendi ülkeleriyle ve aynı ulusal temele sahip diğer diasporik oluşumlarla önemli kültürel ve politik değişimlere de dâhil olmaları*” ve “*anavatanları ile aynı ulusun diğer bölgelere dağılmış kesimleriyle de iletişim halinde*”²²² olma özellikleri kamu diplomasisi içerisinde Türk diasporasının ne kadar işlevsel olabileceğini göstermektedir.

3.2. TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA DİASPORA DİPLOMASİSİ

Diaspora olgusu, Türk dış politikasında önemi yeni fark edilen kavramlardan biridir. Uzunca süredir “sözde soykırım iddiaları” dolayısıyla Türkiye, diaspora konusunda olumsuz tecrübeler yaşamıştır. Ermeni diasporasından dolayı, Türk

²²⁰ <http://www.carolnaturkevi.org/> (erişim tarihi:02.05.2018).

²²¹ Scheffer, a.g.e., s.167.

²²² Bulwaka, a.g.e., s.113.

politikacılarında ve kamuoyunda diasporanın sahip olduğu pejoratif anlam, bu alana yönelik kapsamlı politikaların ve çalışmaların yapılmasının önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır.²²³

Türkiye'nin diasporasına yönelik yaklaşımını ve bunun sonucunda ortaya çıkan politikalarını, tarihsel süreç içerisinde üç farklı zaman dilimine ayırarak incelemek Türkiye'nin diaspora politikasının ne yönde geliştiğini anlamada daha faydalı olacaktır. 1960-1970'li yılları içine alan ve işçi göçü ile başlayan süreç Türkiye'de diaspora politikalarının gelişim evresinin ilk basamağını oluşturmaktadır.

1960'lı yıllarda “misafir işçi statüsüyle” yurtdışına giden vatandaşlar sadece ekonomik amaçlar nedeniyle politika yapıcılar tarafından dikkatle izlenmiştir. Hem işsizliğin bu şekilde azalıyor olması hem de bu insanlar aracılığıyla Türk ekonomisine döviz girişinin olacağı düşüncesi, o yıllarda yurt dışına gidenlere karşı Türkiye'nin sahip olduğu bakış açısını yansıtmaktadır. Bu bakış açısının bir yansıması olarak giden insanların geçici bir süre yurtdışında bulunduktan sonra ülkelerine geri döneceklerine dair egemen anlayış, Türkiye'nin diaspora çalışmalarına yeterli önemi vermesinin önünde bir engel teşkil edip, bu alana yönelik politikaların geliştirilmesini geciktirmiştir. Ayrıca bu yıllara ait uygulanan politikalarda, Türkiye'nin ev sahibi devletlerle imzalanan iş anlaşmaları ile yurtdışında yaşayan vatandaşlarını kontrol edebileceği düşüncesinin hâkim olduğu görülmektedir. Bundan dolayıdır ki o dönem politikaları döviz işlemlerini kolaylaştırma ve geri dönüşün sağlanmasına yönelik gerçekleştirilmiştir.²²⁴

Francesco Ragazzi “A Comparative Analysis Diaspora Policies” başlıklı makalesinde devletleri uyguladıkları diaspora politikalarına göre 5 ayrı tipoloji içerisinde değerlendirmiştir.²²⁵ Çalışma sonucunda Türkiye'yi ayırdığı tipoloji içerisinde yer alan “küresel-ulus devlet (*the global-nation state*)” başlığı altında incelemiştir. Lakin 1960-70'li yıllar özelindeki diaspora politikaları göz önünde

²²³ Ekşi, a.g.e., s.218.

²²⁴ Liza Mügge, “Managing Transnationalism: Continuity and Change in Turkish State Policy, *International Migration*, Vol.50 (1),2012,s.23.

²²⁵ Francesco Ragazzi, “A Comparative Analysis of Diaspora Policies”, *Political Geography*, 41, 2014, s.80-81.

bulundurulduğunda, Türkiye'nin "iş gücünü yöneten devlet (*the managed labor state*)"*" kategorisine daha uygun şekilde hareket ettiği görülmektedir.²²⁶

"Gurbetçiler" olarak adlandırılan bu insanların, hâkim anlayışın tersine ülkelerine geri dönmeler ve ailelerini de yanlarına alarak ev sahibi ülkede yaşamlarına devam etmesi, Türkiye'nin bu alana yönelik politikalar üretmesi gerektiği zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.²²⁷ Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın ailelerini yanlarına almasının temel nedeni, bu dönem içerisinde göç alan ülkelerin göçmenlere yönelik politikalarında değişiklik yaşanmasıdır. İkinci Dünya Savaşından sonra göç alan ülkeler, göçmenlere yönelik uyguladığı asimilasyon stratejisinden vazgeçerek, onların buldukları topluma entegrasyonunun sağlanmasına yönelik girişimlerde bulunmaya başlamışlardır. Bu ülkelerin bu tür politika değişikliğe gitmelerinin nedeni ise ülkelerinde yaşayan insanların asimilasyonunun zor olduğu, bunun yerine farklılıkların bir noktada kabul edilerek onların uyum içerisinde yaşayabileceklerine dair inancın egemen olmaya başlamasıdır.²²⁸ Göç alan ülkelerdeki bu bakış açısı değişikliğiyle beraber "gurbetçi" olarak anılan bu insanların ailelerinin de yanlarına gelmeleriyle, buldukları ev sahibi ülkelerde sosyal hayatın bir parçası olmaya başlamışlardır. Ulusaşırı bu alanlarda kamuoylarının fikirlerinin, kültürlerinin ve yaşam tarzlarının etkileşim süreci hızlanmıştır.

Bu insanların kültürel asimilasyonla karşı karşıya kalmasının önlenmesi için geliştirilen politikalarla yurtdışında yaşayan vatandaşlarının anavatan Türkiye ile olan bağlarının kopmaması amaçlanmıştır. Buldukları ülkelerde gelenek-göreneklerini ve dini ritüellerini yerine getirebilmeleri için imkân sunan politikalar, bu vatandaşların kimliklerini de koruyabilmelerine olanak sağlamıştır. Etnik bilincin güçlendirilmesi yoluyla kimliklerini korumaya çalışan insanlar birbirleriyle olan dayanışmalarını arttırmaya başlayarak bir noktada "gurbetçi" statüsünden sıyrılıp, modern diaspora yaklaşımının egemen özellikleri de dikkate alındığında, diasporalaşma yönünde eğilim göstermeye başlamışlardır.

* "İş gücünü yöneten devlet (*the managed labor state*)", ilgi çalışmada sayısal olarak ciddi oranda göçmen nüfusuna sahip, mevcut iş gücünün dolaşımına odaklanan ama etkili politikalar geliştiremeyen devlet olarak tanımlanmıştır. Bu devletler göçmenlerin ülkelerine döndükten sonra yapacak oldukları yatırıma odaklanmaktadırlar.

²²⁶ Zeynep Sahin Mencutek ve Bahar Baser, "Mobilizing Diasporas: Insights from Turkey's Attempts to Reach Turkish Citizens Abroad", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 20:1, s.91.

²²⁷ Ünver, a.g.m., s.183.

²²⁸ İçduygu, a.g.m., s.66.

Yaşanılan bu süreci yakından takip eden Türkiye, insanların dini kimliklerini yaşamalarına imkân tanımak, çeşitli projeler yoluyla bu insanların ev sahibi toplumla uyumlu hale gelmesini kolaylaştırmak ve kültürel konularda çalışmalar yapılması için Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yurtdışı teşkilatlanması olarak düşünülebilecek olan Diyanet İşleri Türk İslam Birliği'nin kurulmasını sağlamıştır. 1984 yılında bir sivil toplum örgütü olarak faaliyetlerine başlayan DİTİB, bugün bünyesinde bulundurduğu sayısı 1000'e yakın dernekle Türklerin yoğun yaşadığı Almanya, Avusturya, Belçika ve Fransa'da çalışmalarına devam etmektedir.²²⁹ Türkiye'nin bu tür girişimlerde bulunmasının nedeni hiç şüphesiz bu insanların gittikleri ülkelerde kalıcı hale geldiklerinin fark edilmesidir. Yaşanılan bu görüş değişikliği ile ortaya çıkan yeni politikalar, Türk diasporasının sosyal, kültürel ve politik yaşama entegrasyonun sağlanmasını amaçlamıştır.²³⁰

1980'li yıllardaki yasal düzenlemelerin çifte vatandaşlığa imkân tanınması ile birlikte Türkiye'nin yurtdışında yaşayan vatandaşlarına olan ilgisi git gide artmıştır. Artan bu ilgi sonucunda mevcut kurumların yurtdışındaki vatandaşların yaşadığı eğitim sorunlarına ve sosyal güvenlik konusunda karşılaştığı problemlere çözüm bulması istenmiştir. Eğitim alanındaki sorunların çözümüne yönelik olarak Türkiye'den öğretmenlerin görevlendirilmesiyle "Türkçe Anadil ve Türk Kültürü" dersleri verilmeye başlanmıştır. Türkiye yine vatandaşlarının yurtdışında çalışma hayatlarında karşılaştığı sorunlara yönelik olarak ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde yurt dışı teşkilatlanmasını oluşturmaya başlamıştır. Bu faaliyetler neticesinde 1972 yılında "Yurt Dışı İşçi Sorunları Genel Müdürlüğü" kurulmuş ve 2003 yılında yapılan son düzenlemeyle ismi "Dış İlişkiler ve Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü" olacak şekilde güncellenmiştir.²³¹ Türkiye'nin kurumlar bazında yaptığı bu tür düzenlemeler göstermektedir ki; politika yürütücüler "gurbetçi" olarak tanımlanan bu insanların Türkiye'nin dış politika meselelerinde ve tanınırlığının artırılmasında kilit rol üstlenebileceğinin farkına varmışlardır. Türkiye'nin yurt dışında yaşayan vatandaşlarının haklarının korunması ve savunulması için yaptığı girişimler, anavatanlarıyla olan ilişkilerinin devam etmesini

²²⁹ <http://www.ditib.de/default1.php?id=5&sid=8&lang=en> (erişim tarihi:02.05.2018).

²³⁰ Yaşar Aydın, "The New Turkish Diaspora Policy: Its Aims, Their Limits and the Challenges for Associations of People of Turkish Origin and Decision-Makers in Germany". *Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs Research Paper Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs*, Research Paper:10 2014,s.9.

²³¹ <https://www.csqb.gov.tr/diyih/contents/genelmudurluk/tarihce> (erişim tarihi:02.05.2018).

sağlamıştır. Bilhassa 1982 anayasasınının 62. maddesinde “Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.”²³² hükmünün yer alması, Türkiye’nin yurt dışında yaşayan vatandaşlarına verdiği önemin bir başka göstergesidir.

Yapılan bu düzenlemelere ek olarak 90’lı yıllara gelindiğinde, bazı yeni uygulamaların yürürlüğe girme süreci devam etmiştir. 1998 yılında Başbakanlığın çatısı altında “Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar Danışma Kurulu” ile “Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlar Üst Kurulu” oluşturulmuştur.²³³ Bu kurulların oluşturulma nedeni ise yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın karşılaştığı sorunların belirlenmesi, araştırılması ve sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmesidir.

Türkiye’nin 1980-90’lı yılları kapsayan diaspora politikasının karakteristik özelliği kurumsallaşmaya yönelik adımların atılmasıdır. Türkiye’nin bu yönde adımlar atması olumlu olarak kabul edilebilecek olsa da ne yazık ki bu yıllara ait diaspora politikası Türkiye’nin iç siyasetinden etkilenerek, sancıları günümüzde de devam ediyor olan Türk diasporasının parçalanmış boyutunu gün yüzüne çıkarmaktadır. 1998 yılı AB Lüksemburg Zirvesinin ardından diasporanın Türk dış politikasının gündeminde yer aldığı bir döneme denk gelmektedir. Lüksemburg Zirvesinde Türkiye’nin ilerleme stratejisi içinde yer alamamasından dönemin Almanya Başbakanı Kohl sorumlu tutulmuş ve 1998 Eylül ayında Almanya’da yapılacak seçimlerde Başbakan Mesut Yılmaz Türk vatandaşlarına “Türkiye’ye kimin engel olduğunu seçimlerde unutmayın” mesajı vererek diasporanın dış politika hedefleri kapsamında araç olarak kullanılabilmesi konusunda ilham kaynağı olmuştur.²³⁴ 1980 yılındaki askeri müdahale sonucu yurtdışına sığınmacı statüsünde gidenler, kurdukları derneklerle yurtdışındaki vatandaşların politize olmasına zemin hazırlamıştır. Yine bu duruma benzer başka bir örnek, Mencutek ve Baser’in de ifade ettiği üzere askeri müdahale sonucunda Avrupa’da yaşayan Türk vatandaşları “siyasal İslam’ın” da etkisiyle başka bir ideolojik çatı altında kümelenmeye başlamışlardır.²³⁵

²³² <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> (erişim tarihi: 02.05.2018).

²³³ Damla Aksel, “Kins, Distant Workers, Diasporas: Constructing Turkey’s National Members Abroad”, *Turkish Studies*, 15(2), s.205.

²³⁴ M. Murat Erdoğan, “Avrupa’da Türkiye Kökenli Göçmenler ve “Euro-Turks Barometre” Araştırmaları”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, Ocak-Haziran, 2015, s.119.

²³⁵ Mencutek ve Baser, a.g.m, s.92.

Ak Parti dönemi Türk dış politikasında tarihi yakınlıkların kültürel bağlar ile güçlendirilmesi yönündeki aktivizm, yurt dışında yaşayan vatandaşlara yönelik politikaların dış politika meseleleri arasında tartışılmasına neden olmuştur. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarına yönelik politikalar geliştirilmesinin altında yatan nedenlerinden biri bu insan topluluklarına karşı tarihsel sorumluluk duygusu inancının politika yapıcılarda egemen olmasıdır. Diğer bir neden ise Türkiye'nin bu topluluklar aracılığıyla kamu diplomasisinin etkinliğini ve yumuşak gücünü arttırmak istemesidir.²³⁶ Diasporanın kamu diplomasisinin etki alanını genişleteceği düşüncesi çeşitli politikaların uygulanmasında önemli rol oynamıştır.

Ak Parti dönemindeki diaspora politikalarını kültürel politikalar, sosyo-ekonomik politikalar, vatandaşlık politikaları ve kurumsallaşmaya yönelik atılan adımlar kapsamında ele alarak değerlendirmek, diasporanın Türk dış politikasında geldiği konumunun anlaşılmasında daha yararlı olacaktır.²³⁷ Altının çizilmesi gereken husus bu politikaların birbirlerini kesin çizgilerle ayırmadığı gibi tamamlayıcı nitelikte olmasıdır. Tarihi ve kültürel öğeleri ön plana çıkararak uygulanan diaspora politikaları, Türkiye'nin diasporasıyla iletişim kurmasını kolaylaştırmakla beraber bazı sorunsalların tekrardan tartışılması gerektiği konusunu açıkça ortaya koymaktadır.

Diasporanın kamu diplomasisi stratejilerinde etkin olabilmesi için ev sahibi topluma uyumuna katkı sağlayacak politikalarla, buldukları ülkenin kamuoyuyla işbirliği içinde olmaları sağlanmalıdır. Diasporaya yönelik uygulanan kültür politikalarının ana hedefi anavatana bağlılığın azalmasının önüne geçilerek, ev sahibi ülkelerde dünyaya gelen ikinci ve üçüncü nesil diaspora ile ilişkilerin güçlü olduğu bir ortam yaratmaktır. Bu noktada ilk olarak 1980'li yıllarda uygulanan politikanın devamı niteliğinde YEE'nün de katkılarıyla "Türkoloji Projesi" ile yurtdışındaki vatandaşların anadillerini öğrenmesi fırsatı yaratılmıştır.²³⁸ Kültürel bağlılığın sürdürülebilmesi ve kültürün tanıtımının yapılabilmesi için diaspora içerisinde anadili konuşan mevcut bir kitlenin olması gerekmektedir. Ayrıca bir sonraki başlık altında ayrıntılı şekilde ele alınacak olan Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının koordinatörlüğünde Türk kültürünün ve tarihinin tanıtımı noktasında

²³⁶ Kemal Yurtnaç, "Turkey's New Horizon: Turks Abroad and Related Communities", *Center for Strategic Research Sam Papers*, No:3,2012,s.4.

²³⁷ Mencutek ve Baser, a.g.m., s.94.

²³⁸ Fahri Türk, *Türk Kültür Dış Politikası*, Paradigma Akademi, İstanbul, s.62.

çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Ak Parti dönemi ile birlikte Türkiye'nin "yeni hikâyesini" anlatmak için yoğunlaştığı bir kavram olan kamu diplomasisinin hedefi kamuoylarıyla çift yönlü iletişimin geliştirilmesidir. Yeni kurum ve aktörlerin politika yapım sürecinde aktif olmaya başladıkları düşünüldüğünde, kamu diplomasisi bağlamında diasporanın bir aktör olarak sürece dâhil edilmek istenmesi, çok boyutlu dış politikada hedeflenen çok taraflı iletişim stratejisinin bir sonucu olarak kabul edilebilir. Yeni kamu diplomasisi yaklaşımında kamuoyları arasındaki etkileşimin ön plana çıktığı uygulamalarda, Türk diasporası yaşadığı toplumlarda çeşitli organizasyonlarla Türkiye'nin kültür tanıtımını yaparak uluslararası sistemde ülke imajına katkı sağlayabilme potansiyelini içinde barındırmaktadır. Bunun bir örneği ise İngiltere'de bulunan Türk derneklerinin geleneksel hale getirmeyi başardıkları "Anadolu Kültür Festivali" kapsamında düzenlediği organizasyondur. Türk diplomatlarının ve İngiltere'nin yerel yöneticilerinin de katılımcılar arasında bulunduğu festivalde, Türk kültürüne ait yemeklerin, geleneksel oyunların ve turistik mekânların tanıtımı yapılmaktadır.²³⁹ Çelenk'e göre yurtdışında bulunan vatandaşlarımızın düzenlediği bu etkinlikler sadece kültür tanıtımında etkili olmakta ve bunun ötesine geçecek şekilde politik amaçlara yönelik katkı sağlayamamaktadır.²⁴⁰ Türk diasporasının sayısal anlamda dünyadaki en büyük ilk 20 diaspora topluluk içerisinde yer almasına karşın, etki gücü ve kapasitesinin reel politiktaki karşılığının dünyadaki aktif diasporaların çok gerisinde kaldığı görülmektedir.

2002 yılında iktidara gelen Ak Partinin ekonomi politikalarında ticari işbirliklerin geliştirilerek arttırılmak istenmesi, dış politika uygulamalarında ön plana çıkmaktadır. 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizde de Avrupa Birliği'nin içine düştüğü durum, Türkiye'nin yeni pazarlarda ekonomik aktivizmini arttırma çabalarını güçlendirmiştir. Türkiye'nin kamu diplomasi alanındaki kurumlarının faaliyetlerini yoğunlaştırdığı bölgeler göz önüne alındığında Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Türki Cumhuriyetlerdeki ülkelerde özel sektörün güçlendirilmesiyle ekonomik diyalogun arttırılması hedeflenmiştir.²⁴¹ Türkiye bu hedeflerin uygulanabilmesi noktasında yurtdışında yaşayan vatandaşlarına yönelik olarak sosyo-ekonomik

²³⁹ <http://www.anatolianfest.com/?lang=tr#about> (erişim tarihi:03.05.2018).

²⁴⁰ Bengü Çelenk, "Diaspora ve Markalaşma: Avrupa'daki Türk Diasporasının Marka Gücü ve Eksiklikleri", *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Ed.: Mehmet Şahin ve B. Senem Çevik, Nobel Akademi Yayıncılık, Ankara, 2015, s.86.

²⁴¹ Ziya Öniş, "Multiple Faces of the "New" Turkish Foreign Policy: Underlying Dynamics and A Critique", *Insight Turkey*, Cilt 13, No:1, 2011, s.56.

politikalar oluşturmuş, Türk diasporasının girişimcilik kapasitesi artırmak istemiştir. 1986 yılında kurulan ve günümüzde Ekonomi Bakanlığının denetiminde çalışmalarını sürdüren Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Türkiye'nin bu alana yönelik politikalarına hizmet etmektedir. DEİK, diasporadaki girişimcileri tek bir çatı altında toplama fikrinden yola çıkarak, ilk olarak 2009 yılında düzenlediği “Dünya Türk Girişimciler Kurultayı” ile Türk diasporasının ihracat ve yatırım noktasında küresel sistemde işbirlikleri yapabilmeleri için çaba harcayarak, Türk diasporasının toplanma platformuna dönüşmüştür.²⁴² Kurum bünyesinde hazırlanan bir çalışmayla, Türk diasporasının etkinliğinin artırılabilmesi hususunda şu 10 temel strateji planı belirlenmiştir:

“1) Diaspora stratejileri hem felsefi hem analitik bir altyapıya sahip olmalıdır. Sığ söylemler kısa dönemde belli kazançların elde edilmesine olanak sağlasa da, uzun dönemde bütünlük ve sinerji yaratacak ortak bir gündem oluşturulması gereklidir.

2) Diaspora stratejisinin kilit unsuru, bir bütün olarak diasporanın çıkarları ve söz konusu olduğunda kişilerin, grupların ve derneklerin meseleleri, fırsatları ve sorunları kişiselleştirilmeden ele almalarını sağlamaktır. Ortak faydaya dönük değer yaratan projeler, çalışmalar, kişiler, kuruluşlar ve inisiyatifler ödüllendirilmelidir.

3) Stratejilerde anavatan ve diaspora ortak faydasının gözetilmesi gerekmektedir. Diaspora anavatanına hizmet edecek bir “araç” olarak görülmemeli; “Diaspora anavatan için ne yapabilir?” ve “Anavatan diaspora için ne yapabilir?” soruları birlikte düşünülmalıdır.

4) Diaspora stratejilerinin diasporayı en geniş anlamda-yakınlık diasporasını kapsayacak şekilde tanımlaması gerekmektedir. Yakınlık diasporası oluşturabilen diasporalar etkinliklerini önemli ölçüde artırurlar.*

5) Diasporanın farklı gruplarına yönelik farklı stratejiler geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. En önemli ve kaynakların odaklanması gereken diaspora 35 yaş altı diaspora üyelerinin dahil olduğu “Gelecek Nesil Diasporasıdır”.

6) Anavatan üniversiteleri ve düşünce kuruluşları diaspora araştırmaları merkezleri oluşturmalı ve güncel problemlere ve/veya fırsatlara odaklanan analitik çalışmalar gerçekleştirmelidir.

7) Diasporaya ilişkin politikalar diasporadan görüş alınmadan oluşturulmamalıdır. Diaspora stratejileri ölçümlenebilir ve denetlenebilir şekilde yürütülmeli; politika analizi araçları, değerlendirme ölçüm mekanizmaları performans odaklı olarak geliştirilmelidir.

8) Anahtar diaspora üyeleri belirlenmeli, kazanılmalı, başta gençler olmak üzere diğer diaspora üyelerine rol model olmaları sağlanmalıdır.

9) Bir bütün olarak diaspora ya da kişi ve kuruluşları, gelişen uluslararası bilgi ağlarıyla başarı öyküsü olarak paylaşılmalı ve politika paylaşım ağlarına proaktif şekilde katılımları sağlanmalıdır.

²⁴² DEİK Kurultay Özel Sayısı, s.32.

* Yakınlık diasporası, anavatan Türkiye’de okumuş yada belirli bir süre bulunduktan sonra tekrardan göç eden diaspora üyelerini tanımlamak için kullanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: DEİK, “Dünyada Diaspora Stratejileri Türk Diasporası için Öneriler”, s.9.

10) Anavatandaki kamu kuruluşları, iş dünyası kuruluşları, STK'lar, lider şirketler yıllık planlarına, sosyal sorumluluk projelerine diasporayı dahil etmeli; stajlar, eğitimler, networkler, ayrıcalıklar tanınmalı; diaspora odaklı projeler geliştirmeyi gündemlerine almalıdır.”²⁴³

DEİK tarafından hazırlanan bu çalışma, kapsamlı diaspora stratejisini içinde barındırmaktadır. Çalışmada dikkat çeken bir unsur başarılı bir diaspora politikası için çift yönlü iletişimin sağlanması gerektiğinin altının çizilmesidir. Stratejiler içinde yer verilen “diasporanın anavatana hizmet edecek bir araç” olarak görülmemesi gerektiği düşüncesi bu kapsamda değerlendirilebilir. Diasporanın ihtiyaç ve talepleri değerlendirilmeden tek taraflı anavatandan yönlendirilecek politikalar, aynı zamanda diasporanın ev sahibi toplumla ilişkilerini bozabileceği gibi anavatana bağlılık duygusuna da zarar verebilir. Stiftung Wissenschaft und Politik araştırmacılarından ve Türk diasporası üzerine çalışmalar yapan Yaşar Aydın'da bu duruma dikkat çekerek, Alman kamuoyunda Türk diasporasının “truva atı” olarak kullanılabilirliği endişesinin mevcut olduğunu ve Türkiye'nin de böyle bir girişimin içinde yer alarak diasporayı araç haline getiren politikalarının, Türk diasporasını işlevsizleştireceğini dile getirmiştir.²⁴⁴ Stratejide dikkat çeken bir diğer husus ise uygulama aşamasında politikacıların yurtdışında yaşayan vatandaşlarını etnik ve mezhepsel açıdan ayırım gözetmeksizin sürecin içine dâhil etmesi gerektiğidir. DEİK'in çalışmasında, bu duruma strateji başlıkları içerisinde yer verilmesinin nedeni olarak 1980'li yıllarda Türk siyasal yaşamında yaşanan gelişmeler neticesinde, yurt dışındaki vatandaşların politize olduğunun farkına varılması olarak düşünebiliriz.

Türkiye'nin ekonomi politikalarında diasporasının üstleneceği rol ile başarı elde etmesi için diasporanın örgütlü şekilde hareket ediyor olması gerekmektedir. Türkiye'nin Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan toplam nüfusu göz önünde bulundurulduğunda diasporada bulunan girişimcilerinin sayısının henüz 150 bini²⁴⁵ bile bulmaması ve mevcut girişimcilerin de ileri teknoloji gerektirmeyen düşük iş kollarında faaliyet yürütüyor olması Türkiye'nin ulaşmak istediği hedeflerde karşılaştığı engellerdendir. Özellikle diaspora diplomasisinde, Türk diasporasının lobicilik faaliyetlerini yerine getirebilmesi için buldukları ülke ekonomilerinin

²⁴³ DEİK, “Dünyada Diaspora Stratejileri Türk Diasporası için Öneriler”, s36.

²⁴⁴ <http://www.perspektif.eu/2014/12/01/turk-diasporasi-turkiyenin-elciligini-yaparsa-islevsizlesir/> (erişim tarihi:03.05.2018).

²⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Faruk Şen, “Avrupa Birliği ve “Almanya'daki Türk Girişimcilerinin Ekonomik Gücü ve Türkiye'nin Ticaret Hacmindeki Konumu”, Araştırma Projesi, Türk Alman Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı, s.11, <http://www.tavakvakfi.com/tr/avrupa-birligi-ve-almanyada-turk-girisimcilerinin-ekonomik-gucu-ve-turkiyenin-ticaret-hacmindeki-konumu-2015.html> / (erişim tarihi: 04.05.2018).

ticaret hacminde önemli rol alması gerekmektedir. Türkiye'nin yurt dışında bulunan vatandaşlarının çoğunluğunun işçi statüsünde olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin diplomasi ve dış politika konularında kazanım elde edebilmesi için vatandaşlarını ileri teknoloji gerektiren iş çevrelerine, bilim ve sanat alanlarına yönlendirmelidir.

Türkiye'nin diasporasına yönelik uyguladığı bir başka politika alanı vatandaşlık işlemleridir. 2009 yılında yürürlüğe giren “mavi kart” uygulaması, bu alanda geliştirilen politikalardan biridir. İlk olarak “pembe kart” uygulamasıyla başlayan süreç, sonrasında “mavi kart” uygulamasıyla devam etmiştir. Bu uygulama doğum ile Türk vatandaşlığı hakkını kazanan kişilerin daha sonra vatandaşlıktan çıkmaları ve çıktıklarından sonra da alt soyları ile birlikte haklarını koruma adına yürürlüğe girmiştir.²⁴⁶ Türkiye dışında doğmuş diaspora üyelerinin de haklarını koruma altına alan bu uygulama, özellikle üçüncü nesil ve sonrası için anavatan Türkiye'ye bağlılığın sürdürülmesine katkı sağlayacağı düşünülebilir. Bilhassa bazı ülkelerin çifte vatandaşlığa izin vermediği uluslararası siyasette, Türk diasporasının ev sahibi ülkelerin vatandaşlığına geçmesi ve diğer yandan anavatan Türkiye'yle de vatandaşlık bağının kopmasını engelleyen “mavi kart” uygulaması, diaspora inşa sürecinde etkili olmuştur diyebiliriz. Türkiye'nin diasporayı sadece ülke ekonomisine katkı sağlayan aktör olarak görme anlayışını terk ederek, vatandaşlık ilişkileri bağlamında yürürlüğe koyduğu “mavi kart” uygulaması diasporanın ev sahibi ülkede politik yaşamı dönüştürebilecek bir aktöre dönüşebilmesine fırsat sunmaktadır.²⁴⁷

1960'lı yıllardan itibaren işçi statüsünde yurt dışına giden vatandaşların geri dönmeyerek göçmen statüsünde ev sahibi ülkelerde kalmaları ve sonrasında Türk politikacıların bu durumdan ekonomik kazanç elde etme isteği, diaspora çalışmalarının önem kazanmasına neden olmuştur. Diasporayla kurulacak güçlü ilişkilerin ekonomiden dış politikaya Türkiye'ye kazanç sağlayabileceği inancının yaygınlaşması neticesinde bir başka gelişme kitle iletişim araçlarında yaşanmıştır. Kitle iletişim araçlarının kamu diplomasisi faaliyetlerinde üstlendiği rolü düşündüğümüzde Türkiye'nin bu tür bir girişimde bulunması kayda değer kabul edilebilir. 1990 yılında TRT ile başlayan ardından diğer yerel kanalların çeşitli isimlerle Avrupa ülkelerinde

²⁴⁶ <https://www.ytb.gov.tr/soru-cevap/mavi-kart> (erişim tarihi:04.05.2018).

²⁴⁷ Bahar Baser, “Turkey's Ever-Evolving Attitude-Shift Towards Engagement with Its Diaspora”, Emigration and Diaspora Policies in the Age of Mobility, Ed.:Agnieszka Weinar, Springer International Publishing, Switserland, 2017, s.227.

yayın hayatına başlaması yurt dışındaki diasporanın çıkarlarının korunması ve olumlu imaj yaratılması amaçlarına yardımcı olmuştur.²⁴⁸

Ak Parti iktidarı ile birlikte Türk dış politikasında yaşanan gelişmelerle aktör çeşitliliğinin artırılmak istendiği bir ortamda başta sivil toplum olmak üzere iş dünyasındaki kişiler dış politikada aktör olarak yer almaya başlamıştır. Bu aktörlerin dış politika pratiklerinde çok fazla gündemde olmasıyla bugüne kadar önemi görmezden gelinen Türk diasporası, özellikle Ak Parti iktidarındaki dış politika uygulayıcılarının retorikleri arasında sıklıkla dile getirilmeye başlanmıştır. Yine bu dönemde diaspora alanına yönelik çalışmaların artmasına paralellik gösteren bir başka gelişme Avrupa Birliği üyelik sürecinin dış politikanın ana gündem konularından biri olmasıdır. Bu süreçte yurt dışında yaşayan vatandaşlara dış politika meselelerinde sıklıkla referans verilmesi durumuna, dönemin politikacılarının ifadelerinde sıkça rastlanmaktadır. 2004 yılında Dışişleri Bakanlığı görevini yürüten Abdullah Gül'ün Hollanda ziyareti sırasında Türkiye – AB ilişkileri konusunda söylediği şu sözler, Türkiye'nin diasporasına bakış açısını yansıtmaktadır: “Hepimiz biliyoruz ki bazı Avrupa ülkeleri Türkiye'nin AB'ye katılımı konusunda tereddüt etmektedir. Bu noktada Hollanda'da yaşayan vatandaşlarımız önemli bir görev üstlenmektedir. Onlar burada çağdaş, demokratik ve modern Türkiye'yi yansıtmaktadır.”²⁴⁹ Bu anlayışı Türk diasporasının, diaspora diplomasisindeki etkinliğini azaltan nedenlerden biri olarak görebiliriz. Çünkü politika yapıcılarının bu ifadelerinden diasporanın “yurtdışına atanmış görevli” olarak görüldüğü ve her türlü dış politika kararının “milli çıkarlar” kapsamında değerlendirilerek, desteklenmesini gerektiği anlayışının egemen olduğunu düşünülebilir. Diaspora ile anavatan arasındaki ilişki bağlamında Sheffer'in Türk diasporasına ilişkin tespiti “yurtdışına atanmış görevli” bakış açısını güçlendirmektedir. Sheffer, Türkiye'nin diasporasının, kendilerini devletin bekasına adanmış ve ev sahibi ülkelerde anavatanın bir ajanı gibi gördüğünü ifade etmektedir.²⁵⁰ Hedef ülke nezdinde diasporaların bir “ajan” olarak görülmesi, başta da belirtildiği üzere diasporanın etkinliğini kıracaktır. Uygulanan politikalarla beraber diasporanın ev sahibi ülke toplumuna sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan uyum sağlama çabası

²⁴⁸ Mügge, a.g.m., s.22.

²⁴⁹ http://www.turkishembassy.nl/mesaj/001_Gul_Rotterdam.asp, translated by Ece O'ztan, accessed on 10 April 2008 (aktaran Mügge, s.27).

²⁵⁰ Sheffer, a.g.e., s.2.

içerisinde olduğu bir durumda hedef kamuoyunda oluşabilecek bu algı entegrasyon sürecini zedeleyecektir.

Türkiye diasporasına uyguladığı kültürel, sosyo-ekonomik ve vatandaşlık ilişkilerini belirleyen politikalarla, diasporanın ekonomik ve politik alanlarda yapabileceği ya da yapamayacağı girişimlerin stratejik olarak yönetilerek kontrol edilmesini amaçlamıştır. Levitt ve Schiller tarafından ele alınan çalışma bağlamında diasporasını bu şekilde yönlendiren aktörler “ diasporayı stratejik seçici politikalarla yönetmek isteyen devletler” olarak tanımlanmış ve anavatan ile diasporasının çıkarlarının çeliştiği durumlarda da bu devletlerin diasporayı kontrol etme çabası içerisinde oldukları belirtilmiştir.²⁵¹ Yapılan çalışmada Hindistan, İrlanda, Filipinler ve Türkiye bu kategori içinde değerlendirilmiştir. Levitt ve Schiller tanımladığı bu devlet yaklaşımında aktörlerin diasporayı yönlendirme çabasına yönelik girişimlerde bulunmasına karşın onların vatandaşlık ilişkilerini düzenleyen yasal düzenlemeleri yapmaktan çekindiklerini belirtmiştir.²⁵² Türkiye ilgili çalışmada bu devletlerarasında gösterilse de, bu konuda “pembe kart” ile başlayıp sonra “mavi kart” uygulamasına dönüşen politikalarla yurt dışındaki vatandaşlarına yönelik yasal düzenlemeleri yerine getirmektedir. Her ne kadar vatandaşlık ilişkilerini düzenleyen politikalarla bu kategoriden sapma gösterse de, Türkiye “mavi kart” uygulamasıyla diasporasının Avrupa siyasetinde etkin olabilmesine fırsat tanıyarak diasporanın özellikle ev sahibi ülke seçimlerinde kontrol edilmesini amaçlamıştır. Avrupalı Türk Demokratlar Birliğinin 6. Olağan genel kuruluna davetli olarak katılan Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın konuşması sırasında dile getirdiği “diasporanın yaşadığı ülkelerin siyasi partilerinde aktif şekilde rol alarak parlamentolarda Türkiye’ye hainlik edenlerin yerine sizlerin yer alması gerekiyor”²⁵³ ifadeleri, diasporanın kontrol altında tutularak anavatan lehine politikalarla yönlendirilmek istendiğinin bir başka göstergesidir. Bir başka çalışmada da Almanya’daki Türklerin %59’unun ve Fransa’daki Türklerin de %74’nün buldukları ülkelerin vatandaşlığına başvurmayı düşündüğü sonucundan yola çıkarak²⁵⁴, anavatan Türkiye’nin yurt dışındaki vatandaşların ev sahibi ülkelerin

²⁵¹ Peggy Levitt ve Nina Glick Schiller, “Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society”, *International Migration Review*, 38 (3), s.1024.

²⁵² Levitt ve Schiller, a.g.m., s.1024.

²⁵³ <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/93631/avrupali-turkler-kendi-aralarinda-birlik-icinde-olmali.html> (erişim tarihi:21.05.2018).

²⁵⁴ Ayhan Kaya ve Ferhat Kentel, *Euro-Türkler: Türkiye ve AB Arasında Köprü mü, Engel mi?* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005,s.44.

siyasal yaşamının parçası olabilmelerinin önünü açan politikalarının diaspora tarafından da kabul gördüğü hipotezini güçlendirmektedir.

Her ne kadar Türk diasporası bulunduğu ülkelerin vatandaşlığını alma konusunda istekli davranırsa da, bu durumu politik kazanıma dönüştürmede başarı sergileyememektedir. Türk diasporası bir baskı aracı olarak lobicilik yapma noktasında dünyadaki diğer diaspora topluluklarının çok gerisinde kalmaktadır. Yapılan araştırmalar Türk diasporasının diaspora diplomasisinde hedef ülkelerin kamuoylarının davranışlarını ve algılarını değiştirmede etkin olmadığını göstermektedir. Diasporayı oluşturan çoğunluk nüfusunun uzun süredir Avrupa ülkelerinde yaşadığı düşünüldüğünde, AB ilişkilerinde Türkiye'nin üyeliğinin bu ülkeler kamuoylarınınca destek verilebileceğine dair bir beklenti içerisinde olmak gayet normaldir. Fakat gelinen noktada Türkiye ve diasporası beklentilerin karşılanması noktasında başarılı olamamıştır. Eurobarometer verileri baz alındığında Avusturyalıların %91'i, Fransızların %66'sı, Almanların %79'u ve Belçikalılarında %69'u Türkiye'nin AB üyeliğine mesafeli yaklaşmaktadırlar.²⁵⁵ AB ülke kamuoylarında ki bu durum neticesinde diyebiliriz ki diaspora anavatan Türkiye'nin görüşlerinin ev sahibi ülke kamuoyuna aktarılması, bu aktarım neticesinde ortak ilişki ağlarının oluşturulmasında ve Türkiye'nin imajının artırılması hususunda yeterli etkiyi gösterememiştir.

Özdora ve Molleda'nın Belçika'daki Türk diasporasının çeşitli katmanlarında bulunan insanlarla derinlemesine görüşme tekniği ile yaptıkları çalışma, Türkiye'nin diasporasını kullanmada yetersiz kaldığı gerçeğini diaspora üyesi kişilerin açıklamalarıyla bizlere sunmaktadır. Yapılan çalışmanın sonuçları Türkiye'nin aktif diaspora politikası icra edebilmesi için bazı ipuçlarını da içinde barındırmaktadır. Çalışmasının sonuçlarıyla ilişkili olarak Türk diasporasındaki mevcut eksiklikleri şu şekilde özetleyebiliriz:²⁵⁶

- Türk diasporasının bulunduğu ülkenin ana dilini kullanabilmesi için gerekli yetkinliğe sahip olmaması başta eğitim alanında olmak üzere insanların sosyal yaşama uyumlarını zorlaştırmaktadır.

²⁵⁵

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/themeKy/14/groupKy/71> (erişim tarihi:10.05.2018).

²⁵⁶ Emel Ozdora-Aksak ve Juan Carlos Molleda, "Immigrant Integration Through Public Relations and Public Diplomacy: An Analysis of the Turkish Diaspora in the Capital of the European Union", *Turkish Studies*, 15(2), 2014.

- Türk diasporasının şehirlerin belli bölgelerinde kümelenerek mahalle kültürü içerisinde yaşamaya devam ediyor olmaları buldukları topluma entegrasyonları önünde bir engeldir.
- Dışa kapalı bir yaşam sürdüren Türk diasporası dışlanmışlık hissi ile gettolaşmaya başlamaktadır.
- Türk diasporası gelecek nesillerin kendi kültürlerini ve kimliklerini unutacakları korkusunu içinde barındırmaktadır.
- Uzunca süredir Türk dış politikasının ana gündem konularından biri olan Avrupa Birliği konusunda Türk diasporası yeterli bilgiye sahip değildir.
- Türk diasporası, diaspora diplomasisi faaliyetlerinde bir araç olarak kullanılabilir olan lobicilik kavramına mesafeli durmaktadır.
- Türk diasporası ev sahibi ülkelerde örgütlü ve etkin bir organizasyon yapısına sahip değildir.

Türkiye'nin kurumlarıyla birlikte diasporasına yönelik politikalar geliştirirken mevcut eksiklikler göz önüne bulundurulması gerekmektedir. Özellikle Türk diasporasının bulunduğu ülkelerde birbirinden kopuk ve dağınık halde bulunuyor olması etkin diaspora diplomasisinin önündeki en büyük engeldir. Türk diasporasının bugüne kadar etkin bir şekilde organize olamamasının altında yatan neden Türkiye'deki mevcut siyasal ayrışmanın diasporaya yansıtılarak diasporanın devlet kontrolünde hareket etmesinin istenmesidir.

Diaspora diplomasisinde ev sahibi ülkelerde bulunan diasporaların ülkelerinin tanıtımını yaparak hedef kamuoylarında ülke imajını artırabilmesi için buldukları toplumun sosyal hayatından kopuk bir yaşam tarzı belirlememeleri gerekir. Özellikle Belçika özelinde yapılan çalışmanın sonucunda ortaya çıkan Türk diasporasındaki gettolaşma eğilimi diaspora diplomasisinden elde edilmek istenilen kazanımları olumsuz şekilde etkileyebilir.

Merkezinin Almanya'nın Köln şehrinde bulunduğu Avrupalı Türk Demokratlar Birliği Başkanı Zafer Sarıkaya'da yapılan bir röportajda, Türk diasporasının etkili olabilmesi hususunda Türk diasporasının siyaset üstü bir yapılanmayla ve iç siyasete alet edilemeyecek politikaların eşliğinde AB kamuoyu ve siyasetiyle diyalog içerisinde olması gerektiğini belirtmiştir. Aynı röportajda Sarıkaya tarafından verilen şu örnek, Türk diasporasının uluslararası meselelerde üstlenebileceği rolü de göstermektedir:

*“UETD olarak, Türkiye karşılığının öne çıktığı bir dönemde İngiltere’den 9 milletvekili ile hendek terörünün yaşandığı dönemde Diyarbakır Sur ilçesine gittik. Sur’daki bir papaz, İngiliz vekillere ‘Burada rehin tutuluyorduk. Bizi PKK’lılardan Türk askeri kurtardı’ diye başlayarak olayları anlatınca, İngiliz vekillerin ve dolayısıyla İngiliz kamuoyunun fikri değişti. Bizim böyle diyaloglar kurarak, Türkiye’yi ve kendimizi Avrupa kamuoyuna doğru aktarmamız gerekiyor”.*²⁵⁷

Çok boyutlu dış politikada sosyal, siyasal ve ekonomik çıkarlarını koruyarak güçlendirmek isteyen Türkiye, aktif diaspora stratejisi temelinde yeni retorikleri dış politika anlayışına kazandırmıştır. İlk olarak bugüne kadar “gurbetçi”, “Almancı” ve “dış Türkler” olarak adlandırılan gruplar artık dış politikada “diaspora” olarak anılmaya başlanmıştır. İkinci nokta ise, Uluslararası İlişkilerde yabancı kamuoyları ile iletişimin geliştirilmesinin öneminin arttığı bir ortamda, kamu diplomasisi stratejilerinde diasporanın üstleneceği rolün Türk politika yapıcıları tarafından fark edilmeye başlanmasıdır.²⁵⁸ Bu farkındalıkla oluşturulan Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı yurt dışında yaşayan vatandaşların başta dış politikada olmak üzere siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda etkin olabilmeleri noktasında çalışmalar yürüterek diasporanın anavatanla gönül bağının güçlenmesine yardımcı olmaktadır.

Diasporaların çifte vatandaşlık hakkı elde etmesiyle ev sahibi ülke içerisindeki siyasi aktörlerden biri haline gelmesi, buldukları ülkedeki ekonomik kazanımlarının anavatan lehine katkı sağlayacağı inancı ve başta turizm olmak üzere çeşitli alanlarda anavatanın kalkınmasına yardımcı olabileceği düşüncesi diasporanın uluslararası arenanın bir unsuru olarak değerlendirilmesine yardımcı olmuştur. Diasporanın artan bu önemi devletlerin oluşturacakları çeşitli mekanizmalar aracılığıyla çalışmalar yapmasını zorunlu kılmıştır. Bu gelişmelerle birlikte teknoloji alanında yaşanan gelişmeler insan hareketliliğinin kolaylaşmasında ve artmasında bir kırılma noktası yaratmıştır. Bu insan topluluklarının koordine edilmesi ve buldukları ülkelerle sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerinin gelişimine destek sağlama adına 2012 verileri ışığında 27 devlet kurdukları bakanlıklar aracılığıyla bu süreci yakından takip etmektedir.²⁵⁹ Diaspora kurumlarının küresel bir aktör olarak politik ve ekonomik meselelerde merkezi rol üstlenmesi yakın zamanda gerçekleşmiş olsa da diaspora kurumlarının ilk oluşum örneği 20.yüzyılda Meksika’da görülmeye başlanmıştır.

²⁵⁷ *Avrupalı Türk Demokrat Birliği 2017 Faaliyet Raporu*, s.39.

²⁵⁸ Aydın, a.g.e., s.13.

²⁵⁹ Alan Gamlen vd., “Explaining the Rise of Diaspora Institutions”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2017, s.2.

1960'lı yıllar ile birlikte Batı Avrupa ülkelerinin iş gücü ihtiyacını karşılamak için başlayan ciddi göç hareketleri ile Türkiye bugün 6 milyonu aşan sayıda yurt dışında yaşayan nüfusa sahiptir. Bugüne kadar farklı tanımlamalarla adlandırılan bu insan topluluğu günümüzde diaspora olarak adlandırılmakta ve kurulan Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı aracılığıyla temsil edilmektedir.

3.2.1. Diaspora Diplomasisi Aktörü: Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB)

Diasporanın son dönem Türk dış politika meseleleri arasında gündemde bulunması neticesinde kurulan Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı bu alanda faaliyet yürüten ilk kurum olma özelliğine sahiptir. 5978 sayılı “Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” ile 2010 tarihinde kurulan YTB'nin görev kapsamı şu şekilde belirtilmiştir:

“Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızla ilgili çalışmalar yapmak ve sorunlarına çözüm üretmek, soydaş ve akraba topluluklar ile sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla bu topluluklara yönelik faaliyetler yürütmek, Avrupa Birliği çerçevesinde yürütülen projeler ile Yükseköğretim Kurulu ve üniversiteler hariç olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarınca ülkemizde eğitim görmesi uygun görülenlerle, uluslararası anlaşmalar çerçevesinde ülkemize gelen öğrencilerin, ülkemizdeki eğitim süreçlerinin başarılı bir şekilde sonuçlandırılması için her türlü esas belirleyerek, ilgili kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlamak.”²⁶⁰

YTB'nin kuruluş kanununda da belirtildiği üzere kurum yurt dışında yaşayan vatandaşlarının karşılaştığı sorunlarda çözümler üretebilmek ve buldukları topluma entegrasyonlarının sağlanmasında ve sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda faaliyetler yürüterek diasporanın istenilen hedeflere ulaşması için etkinliğinin artırılması istenmektedir. Başbakan Yardımcısına bağlı olan kurulan YTB, oluşturduğu “Yurt Dışı Vatandaşlar Danışma Kurulu”, “Kültürel ve Sosyal İlişkiler Eşgüdüm Değerlendirme Kurulu” ve “Uluslararası Öğrenciler Değerlendirme Kurulu” ile çalışmalarını sürdürmektedir. “Yurt Dışı Vatandaşlar Danışma Kurulunun” görevleri şunlardır:²⁶¹

- Yurtdışında yaşayan vatandaşların sorunlarının tespit edilerek bu sorunların çözümünde onlara yardımcı olmak,

²⁶⁰ <https://www.ytb.gov.tr/uploads/resimler/mevzuat-pdf/5978.pdf> (erişim tarihi:20.05.2018).

²⁶¹ <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/yurtdisi-vatandaslar-danisma-kurulu-yvdk>(erişim tarihi:20.05.2018).

- Buldukları ülkenin sosyal ve ekonomik yaşamlarına katılımlarının sağlanması için faaliyetler gerçekleştirmek,
- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan veya vatandaşlıktan çıkanların ihtiyaçlarının göz önünde bulundurarak gerekli yasal düzenlemeleri yapmak,
- Yurtdışında yaşayan vatandaşların karşılaşabilecekleri yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve ırkçılık konularında gereken önlemleri alarak kamuoyunda bu konularda farkındalık yaratmak,
- Yurtdışında yaşayan vatandaşlara sunulan hizmetler noktasında karşılıklı görüş alışverişinde bulunmak.

YTB'nin çalışma alanı içerisinde giren bir diğer alan ise soydaş ve akraba topluluklarıdır. Soydaş ve akraba toplulukları ile ilgili çalışma yapmak için oluşturulan "Kültürel ve Sosyal İlişkiler Eşgüdüm Değerlendirme Kurulu" içerisinde üniversitelerin, düşünce kuruluşlarının ve sivil toplum örgütlerinin yer aldığı bir birimdir. Soydaş ve akraba toplulukları ile ilişkilerin korunup, geliştirilmesi hedefine yönelik faaliyetler yürütülmektedir. Soydaş ve akraba topluluklarının YTB çalışma ve görev alanı içerisinde olması Türkiye'nin diaspora yaklaşımı genişleterek bu insan topluluklarını diasporanın bir parçası olarak kabul edilmesine neden olmuştur. Soydaş ve akraba toplulukları tanımı muğlaklığını korusa da siyasi aktörler tarafından "sosyalist ülkelerde ve Balkanlarda yaşayan Müslümanları" adlandırmak için kullanılmaktadır.²⁶² Ak Parti dönemi dış politikasında eski Osmanlı coğrafyasında yaşayan Müslüman toplulukları ile ilişkilerin tekrardan canlandırılmak istenmesi bağlamında soydaş ve akraba toplulukları ifadesinin sıkça dile getirilmesi mevcut diaspora anlayışının dış politika merkezli genişlemesine neden olmuştur. Kurumun yayınları içerisinde yer alan "Artı 90" isimli dergide de tarihsel sorumluluktan yola çıkılarak "eski Osmanlı vatandaşı" olarak adlandırılan insanların diaspora içerisinde kabul edildiği anlayışın hakim olduğu görülmektedir.²⁶³ Stratejik seçici politikalarla geliştiren diaspora anlayışı, YTB'nin asıl amaçları arasında yer alan Türk diasporasının birlikteliğinin sağlanarak organizasyon kapasitesinin genişlemesi ve etki gücünün artırılmak istenmesi sürecine istenilen katkıyı sağlayamamıştır. Her ne kadar soydaş ve akraba topluluklarının da diaspora içerisinde kabul edilmesiyle nüfus

²⁶² İçduygu, a.g.e., s.148.

²⁶³ Damla B. Aksel, "Kins, Distant Workers, Diasporas: Constructing Turkey's Transnational Members Abroad", *Turkish Studies*, Vol.15, No.2, 2014, s.212.

anlamında diaspora da bir büyüme yaşansa da dini kimliğin ön plana çıkarıldığı diaspora anlayışı, Avrupa ülkelerinde yaşayan başta Aleviler olmak üzere diğer etnik kimliklerin diasporadan uzaklaşmasına neden olmuştur.²⁶⁴

YTB'nin kurumsal şemsiyesi içerisinde görev yürüten bir başka yapı Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Kuruludur. Başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere İçişleri, Milli Eğitim ve diğer bakanlıklarla koordinasyon içerisinde çalışan kurul yurtdışında bulunan öğrencilerin Türkiye'ye gelerek eğitim almaları yönünde çalışmalar yürütmektedir. "Türkiye Bursları" programı bu kurulun altında organize edilen ve kurulun yürüttüğü önemli faaliyetlerden biridir.

"Nerede bir vatandaşımız nerede bir soydaş ve akrabamız varsa biz ordayız" sloganı²⁶⁵ çerçevesinde çalışmalarını yürüten YTB, bugün kurum bünyesinde oluşturmuş olduğu kurullar ile Türkiye'nin diaspora politikasının yürütücüsü konuma gelmiştir. Yürütülen çeşitli programlar aracılığıyla Türkiye'nin diğer ülke ve kamuoylarıyla ilişkilerini geliştirmeyi amaçlayan YTB, Türk diasporasının iktisadi, siyasi ve kültürel düzlemde etkinliğinin hissettirebilmesinde koordinasyonu sağlama görevini üstlenmektedir.

3.2.2. Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı Faaliyetlerinin İncelenmesi

YTB'nin birçok bakanlık ile koordineli çalışma imkânı bulması faaliyet alanlarının çeşitlilik göstermesine fırsat yaratmaktadır. Ayrıca diğer bakanlıklarla koordinasyonun yanı sıra devlet bütçesinden tahsis edilen 277.803.000 TL'lik ödenek projelerin uygulanması aşamasında kuruma kolaylık sağlamaktadır. Kurulduğu 2010 yılından bugüne devlet bütçesinden ayrılan miktarın her geçen yıl arttığı kurumsal mali durum beklenti raporlarında görülmektedir. Kurum bütçesinde yaşanan bu artış miktarından yola çıkarak diyebiliriz ki, yeni kurulan bir kurum olarak YTB'nin çalışma alanları ve faaliyetleri Türk politika yapıcıları tarafından önemsenmektedir. Dış politikada diasporanın gücünü etkin kullanabilme noktasındaki farkındalığa yeni yeni sahip olan Türkiye'de, diaspora diplomasisi şu anki mevcut uygulamalarda etkin bir şekilde kullanılmıyor olsa da, YTB aracılığıyla yürütülen çalışmalar uzun dönemde Türkiye'ye etki kapasitesini artırma imkanı sunmaktadır. YTB'nin kurumsal

²⁶⁴ Aydın, a.g.e., 24.

²⁶⁵ Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, 2012 Faaliyet Raporu, s. i.

faaliyetleri incelendiğinde yurtdışında yaşayan vatandaşlara yönelik olarak Türkiye stajları, yurtdışı Türkler gençlik kampları, Anadolu hafta sonu okulları destek projesi, Evliya Çelebi Anadolu kültür gezileri, okul öncesi çift dilli eğitimi destek projesi ve yurtdışı vatandaşlar bursları programları gibi çalışmalar yaptığı görülmektedir. Yurtdışında yaşayanların veya mavi karta sahip olanların başvurma fırsatı bulduğu Türkiye stajları programı ile gençlerin Türkiye ile sosyal, kültürel ve ekonomik bağlarının güçlendirilmesi hedeflenmiştir.²⁶⁶ Bu program kapsamında Türkiye'ye gelenler Dışişleri Bakanlığı ve Avrupa Birliği Bakanlığı gibi kamu kurum ve kuruluşlarında staj yapma imkânı bulmaktadırlar.

Diaspora olgusunun öneminin dış politikada kabul edilmesiyle YTB'nin düzenlediği programlarda öne çıkan özellik, kurumun diasporanın yeniden inşası ve yönlendirilmesi sürecinde aktif şekilde rol almasıdır. Anadili öğretme ve kültür gezileri programları ile yurtdışında yaşayan vatandaşların kimlik ve aidiyet bilincinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. YTB'nin faaliyetlerini yürüttüğü bir diğer hedef kitle kardeş topluluklar olarak anılan soydaş ve akraba devletlerdir. Yürütülen “Türkiye Mezunları” projesiyle lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini Türkiye’de tamamlayan öğrencilerle kurulan ilişkilerin mezuniyetleri sonrasında da devam ettirilmesi amaçlanmıştır. Farklı ülkelerden farklı insanların bir arada olmasını sağlayan bu uygulama, mezun olan öğrencilerle Türkiye arasında dostluk köprülerinin inşa edilmesine yardımcı olmaktadır. “Gönüllü elçi”²⁶⁷ olarak kabul edilen bu insanlar, kamuoylarının birbirlerini daha yakından tanımalarına katkı sağlamaktadır. Bugüne kadar eğitimlerini Türkiye’de tamamlayarak ülkesine dönen bazı kişiler şunlardır:²⁶⁸ Sefer Mehdiyev(Azerbaycan Gümrük Bakanlığı Bakan Yardımcısı), Dr. Hüseyin Ali Mwin(Tanzanya Savunma Bakanı), Mustafa Hacı Aliş(Bulgaristan Baş Müftüsü), Zulfikar Sarkit(Moğolistan’da Üniversite Rektörü), Furkan Çako(Makedonya’da Siyasetçi).

Son olarak YTB'nin çalışmaları içerisinde yer alan hedef kitlelerden biri de uluslararası öğrencilerdir. Uluslararası öğrencilere yönelik uygulanan “Türkiye Bursları” programı bugün Türkiye'nin önemli kamu diplomasisi araçlarından biri haline gelmiştir. Türkiye'nin tanınırlığına katkı sağlayan bu programa 2017 yılı

²⁶⁶ <https://www.ytb.gov.tr/turkiyestajlari/> (erişim tarihi:22.05.2018).

²⁶⁷ <https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/hakkinda/> (erişim tarihi: 23.05.2018).

²⁶⁸ <https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/#faaliyetler> (erişim tarihi: 23.05.2018).

içerisinde 163 ülkeden 106.550 başvuru gerçekleşmiştir.²⁶⁹ Türkiye'nin Ak Parti dönemi kamu diplomasisi uygulamalarında eğitim alanı bir itici güç konumundadır. Kurumun bu alanda yürüttüğü faaliyetleri neticesinde Türkiye eğitim programlarıyla diğer ülke ve kamuoylarıyla ilişkilerini geliştirmeye ve güçlendirmeye çalışmaktadır. Bugün ABD'nin uygulamakta olduğu Fulbright bursu programı önemli yumuşak güç kaynakları arasında yer almakta ve bu yumuşak güç aracılığıyla Amerikan kültürünün tüm dünyaya tanıtımı yapılmaktadır.²⁷⁰ Dünyadaki örneklerle henüz kıyaslanmayacak noktada olsa da “Türkiye Bursları” programı başvuru sayısı da göz önüne alındığında başta Afrika olmak üzere Türk Cumhuriyetlerindeki gençler nezdinde Türkiye'yi eğitim alanında cazibe merkezi haline getirmiştir. Türkiye'nin yükseköğretim alanındaki bu girişimleri ve öğrencilere sağlanan burs imkânıyla beraber kamuoyları arasında karşılıklı anlayışa dayalı ve kamu diplomasisi bağlamında da çift yönlü ilişki ağının kurulmasını sağlamaktadır. Türkiye'den mezun olan öğrencilerle ilişkilerin sürdürülmesi noktasında 2017 yılı içerisinde 35 farklı ülkede YTB aracılığıyla mezunları bir araya gelmesine yönelik etkinlikler düzenlenmiştir.²⁷¹

Türkiye'nin diasporasıyla güçlü bağların inşa edilmesi ve bu insan topluluklarının buldukları ev sahibi ülkelerde etkin olabilmeleri için politikaların geliştirilmesi misyonuna sahip olan YTB'nin bu alanda uygulamaya koyduğu yeni çalışma “diaspora gençlik akademisi” programıdır. İlk olarak 2018 yılı için uygulamaya konan bu program ile Türk diasporasının ev sahibi ülkelerde sosyal ve kültürel hayata katkı sağlamaları amaçlanmaktadır. Bu eğitim programı çerçevesinde Türk diasporasının üyeleri YTB misafirperverliğinde Türkiye'de ağırlanarak eğitim, siyaset, kültür ve sanat alanlarında seminerlerin düzenlenmesi planlanmaktadır.²⁷²

YTB'nin yürüttüğü bir başka faaliyet alanı yurtdışındaki vatandaşların oy hakkının kullanması sırasında kendini göstermektedir. Her seçim döneminde YTB bu alandaki çalışmalara yoğunlaşarak Türk diasporasının seçimlere aktif katılabilmeleri noktasında kolaylaştırıcı çalışmalar yürütmektedir. Bugün dünyada 115 ülkenin yurtdışında yaşayan vatandaşlarına oy hakkı verdiği yasal düzenlemeler Türkiye'de 1995 tarihli Kanunla anayasanın içine ilave edilip, 2008 tarihinde ise Seçim Kanununda yer almıştır.²⁷³ Takip eden yıllarda yapılan yeni düzenlemelerle

²⁶⁹ Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, 2017 Faaliyet Raporu, s.90.

²⁷⁰ Cull, a.g.e., s.32.

²⁷¹ Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, 2017 Faaliyet Raporu, s.63.

²⁷² <https://www.ytb.gov.tr/diasporagenclikakademisi/index.html> (erişim tarihi:24.05.2018).

²⁷³ Bilge Aydın, “Oy Kullanmak Temel Siyasi Haktır”, *Artı90*, Sayı:3, Temmuz, 2012, s.27.

yurtdışında yaşayan vatandaşların gümrük kapılarına gelmeden buldukları ülkelerde yetkili makamlarca belirtilen yer ve tarihte oy kullanabilmelerine imkân tanınmıştır. Yurtdışında yaşayan vatandaşların elde etmiş olduğu bu hakkın sonucunda Türkiye’deki mevcut siyasi aktörlerle diaspora arasındaki ilişki başka bir boyut kazanmıştır. Geçmiş yıllarda Türk siyasal hayatında yaşanan olumsuzlukların bir uzantı olarak Türk diasporasının siyasallaşması ve bunun sonucunda parçalı bir yapıya bürünmesi, günümüz Türk diasporasının etkin lobicilik yapabilmesinin önündeki en büyük engellerden biridir. Yurtdışında yaşayan vatandaşların kendi anavatanlarında oy kullanabilmeleri çok doğal bir haktır. Fakat Türkiye’deki aktörlerin ülke içinde girdikleri seçim yarışında diasporayı bir araç haline getirme girişimleri, Türk diasporasındaki mevcut eksiklikleri kronikleştirmekte ve buldukları ev sahibi ülkelerin kamuoylarında “ajan” olarak tanımlanabilmelerine neden olmaktadır. Bu duruma en somut örnek Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın İngiltere’ye gerçekleştirdiği ziyaret sırasında yaşanmıştır. Bu ziyaret sırasında Erdoğan İngiltere’de futbol yaşamlarını sürdüren Türk asıllı ama Almanya Milli takımının oyuncularını Mesut Özil ve İlkay Gündoğan’la bir araya gelmiştir. Bu görüşme Almanya kamuoyunda bir tepkinin oluşmasına neden olmuş ve Almanya’daki bazı siyasetçilerin Erdoğan’ın seçim yarışında kendi milli takım oyuncularını manipülasyon amaçlı kullandıklarını iddia ederek eleştiriler getirmesine neden olmuştur.²⁷⁴

YTB’nin eğitim ve kültür alanlarında gerçekleştirmiş olduğu önemli projelerin dış politika meselelerinde kazanıma dönüştürülmesinde ve Türk diasporasının bu meselelerde aktif olarak yabancı kamuoylarını etkileyebilmesi için Türk siyasi aktörlerinin seçim kanununun 94/A maddesinde ifade edilen “Yurt dışında ve yurt dışı temsilciliklerde seçim propagandası yapılamaz”²⁷⁵ hükmü gereğince daha dikkatli davranmaları gerekmektedir.

²⁷⁴ <http://www.bbc.com/news/world-europe-44122247> (erişim tarihi:31.05.2018).

²⁷⁵ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.298.pdf> (erişim tarihi:31.05.2018).

SONUÇ

Bu çalışma ile kamu diplomasisinin dış politika aracı olarak Türkiye'nin politikalarında ne kadar etkin kullandığı, yeni kamu diplomasisi anlayışı doğrultusunda ortaya çıkan bir başka uygulama alanı olarak diaspora diplomasisinin uluslararası meselelerde ne ölçüde etkin olduğunun ve Türk diasporasının hedef ülke kamuoylarıyla ilişki inşa sürecindeki durumunun irdelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma içerisinde Türk diasporasının AB üyesi birçok ülke nüfusundan daha fazla bir sayıya karşılık gelmesine karşın neden bugüne kadar başat bir aktör olarak rol üstlenemediğinin ortaya konması çalışmanın önemli bir bileşenini oluşturmaktadır.

Değişen diplomasi anlayışıyla beraber kamu diplomasisi küresel siyasetin başat unsurlarından biri olmuştur. 21.Yüzyılda yaşanan teknolojik ilerlemeler, bilginin üretim ve dağıtım sürecini derinden etkileyerek uluslararası ilişkilerde kamuoyunu ön plana çıkarmaya başlamıştır. Devletlerin diğer devlet ve kamuoylarına kendini anlatması ve dış politika amaçları noktasında taraftar kitlenin oluşum süreci, kamu diplomasisi uygulamalarıyla yakından ilişkili hale gelmiştir. 11 Eylül Olayları sonrasında ABD politika uygulayıcılarının Ortadoğu halkları nezdinde Amerikan karşıtlığını azaltma girişimleri 20.Yüzyılın ikinci yarısında çıkan kamu diplomasisine yeni anlam ve fonksiyonlar yükleyerek, dış politika uygulamalarında popülerlik kazanmasına neden olmuştur.

Ülke kamuoyları arasında çift yönlü iletişim ortamının yaratılması yeni kamu diplomasisi yaklaşımında ulaşılmak istenilen nihai bir amaçtır. Geleneksel diplomasiin ötesine geçen bu yaklaşımda, uluslararası alanda söz konusu iletişim temelinde yabancı kamuoylarının beklenti ve istekleri doğrultusunda politikaların geliştirilebilmesi ve kamuoyları arasında işbirliklerinin çeşitlendirilmesi ön plana çıkmıştır.

Sert güç unsurlarından ziyade tarihi ve kültürel değerlerin dış politikanın şekillenmesinde etkili olmasıyla beraber bu çalışmada kamu diplomasisi yumuşak gücün bir enstrümanı olarak değerlendirilmiştir. Yumuşak güç kaynaklarının uluslararası kamuoyuna aktarılarak tanıtımının yapılması kamu diplomasisi uygulamalarıyla gerçekleşmektedir.

Özellikle çalışma içerisinde de ayrıntılı şekilde ele alındığı üzere geleneksel kamu diplomasisi yaklaşımından yeni kamu diplomasisine geçiş ile birlikte diplomaside aktör bazında çeşitlilik yaşanmıştır. Devletlerin yabancı kamuoylarına kendilerini tanıtmaları ve uyguladıkları politikalara meşruiyet kazandırmak amacıyla yoğunlaştıkları kamu diplomasisi, Türkiye’de nispeten 2000’li yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. 2010 yılında Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün kurulması, Türkiye’nin bu alanyazında ki ilk kurumsal girişimidir. Bugün gelinen noktada Dışişleri Bakanlığı dış politikanın yürütülmesi sürecinin tek aktörü olmaktan çıkmış, yeni oluşturulan kurumlar Dışişleri Bakanlığıyla koordinasyon halinde çalışarak politika yapım sürecine katkı sağlamaya başlamıştır. Bu kavram, tarihsel ve kültürel kaynakların dış politikada aktif şekilde kullanılmasına imkân yaratmış olsa da nispeten Türkiye’nin yeni olduğu bu alanda kurumlarının sürdürebilir politikalar geliştirememesi sonucu kamu diplomasisini yeterince etkin kullanamadığı gerçeği ortaya çıkmaktadır.

AK Parti dönemindeki çok boyutlu dış politika anlayışı Türkiye’nin sahip olduğu zengin tarihi ve kültürel miras ile birlikte yumuşak gücü için önemli kaynak sağlamıştır. Bu yönde eğilim gösteren dış politika stratejisinde kamu diplomasisi faaliyetleri artarak, Ortadoğu, Balkanlar ve Afrika bölgesinde Türkiye için yeni fırsatlar sunmuştur. Yürütülen kamu diplomasisi uygulamaları Türkiye’nin kendisine uzak olan bölgelerle de iletişim kurmasını sağlayarak başta ekonomi olmak üzere diğer çeşitli alanlarda kazanımlar elde etmesine imkân tanımıştır. Yeni kamu diplomasisi yaklaşımında kamuoyunun ön plana çıktığı uluslararası meselelerde iş dünyası bu bölgelerde girişimlerde bulunarak yeni ticaret ağlarının oluşmasını sağlamıştır. Fakat aynı başarıyı kurumlar nezdinde görmek şu an için mümkün gözükmemektedir. Kurumların oluşumunu yeni tamamlaması ve dış politikanın icra edildiği bu yeni bölgeler hakkında yeterli bilgi ve tecrübeden yoksun olmaları hali hazırda istenilen kazanımların elde edilmesindeki eksikliklerden biridir.

Kamu diplomasisinin disiplinler arası bir yapıda olması, eğitim, kültür, spor, ekonomi gibi birçok aracın faaliyetin uygulanması aşamasında kullanılması ve bu faaliyetlerin başarılı olup olmadığının tespiti kavramın incelenme sürecinde içinde bulundurduğu zorluklardandır. Bilhassa diaspora diplomasisi alanında diaspora kimliğinin psikolojik açıdan ele alınamaması ve diasporanın bulunduğu topluma entegrasyonu sürecinde karşılaştıkları zorlukların sosyolojik yaklaşım doğrultusunda

incelenememesi çalışmanın kısıtlılıkları arasındadır. Her ne kadar çalışmanın bütününde bu tür kısıtlılıklarla karşılaşılsa da Türk diasporasının mevcut durumunun saptanarak kamu diplomasisi bağlamında ele alınıp incelenmesi bugün bu alanda bir elin parmak sayısını geçmeyen akademik metin sayısına katkı olarak değerlendirilebilir. Ayrıca belirtilen eksikliklerin göz önünde bulundurulmasıyla yapılacak olan daha kapsamlı çalışmalar, Türkiye'nin diasporasını kamu diplomasisi bağlamında etkin kullanabilmesinin önündeki engelleri aşması için yardımcı olacaktır.

AK Parti dönemi dış politikasında yeni bir manevra alanı olarak ortaya çıkan Türk kamu diplomasisi, yabancı kamuoylarıyla diyalogun sağlanması sürecinin henüz başlangıç noktasında bulunmaktadır. Dış politikada “komşularla sıfır sorun” retoriği kapsamında yabancı ülke kamuoylarıyla ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik girişimler kamu diplomasisi faaliyetlerinin gerekliliğini zorunlu kılmıştır. Ak Parti dönemi dış politikası için diyebilir ki kamu diplomasisi dış politika amaçlarına hizmet etmesi noktasında stratejik bir araç olarak kullanılmıştır. Yine bu dönem dış politika söylemlerinde sıklıkla dile getirilen çok yönlü dış politika anlayışı, kamu diplomasisi uygulamalarında Türkiye'nin kültürel değerlerini politika yapım sürecinde etkin kullanabilme girişimlerine aktivizm kazandırmıştır. Kültür kavramının yumuşak gücün kaynakları içerisinde olması Türk kamu diplomasisi açısından önemlidir.

Türkiye'nin kamu diplomasisi alanında gerçekleştirdiği bir diğer faaliyet alanı eğitimidir. Bu alanda yürütülen çalışmalar yabancı kamuoylarıyla hem iletişim kurulmasını hem de karşılıklı kültür tanıtımının yapılmasını sağlamaktadır. Değişim programları aracılığıyla yürütülen bu çalışmalar genç nüfuslar arasında bir ağ yaratarak sürdürülebilir diyalogunun oluşmasına katkı sağlamaktadır. Yunus Emre Enstitüsü ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının koordinasyonunda yürütülen bu çalışmalar Türk kamu diplomasisine hizmet etmektedir. Değişim programları karşılıklı iletişimi sağlayarak Türkiye'nin hedef kamuoyları hakkında bilgi sahibi olmasına imkân tanımaktadır.

Yapısal reformlarla kamu diplomasisi kurumlarının oluşturulduğu Türk dış politikasında, sert güçten ziyade yumuşak güce vurgu yapılarak küresel siyasette işbirliklerin çoğaltılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen politikalar hiç şüphesiz dünya kamuoyunda Türk dış politikasına yönelik ilgide bir artış yaşanmasına sebep olmuştur. Dış temsilcilik sayısının da bu ilgiye karşılık olarak artırılması Türkiye'nin görünürlüğünü uluslararası arenada hızlandırmıştır.

Arap Baharı ile başlayan süreç kamu diplomasisi alanında kazanılan aktivizmi yavaşlatmış ve Türk kamu diplomasisinin uygulama aşamasında yapılan yanlışlardan dolayı dış politikayı destekleyemediği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Ak Partinin son dönem uygulamalarında, kamu diplomasisi yabancı kamuoylarının etkilenmesi aşamasında hükümetin politika araçlarından biri haline dönüştürülmüştür. Bu yönde eğilim gösteren kamu diplomasisi stratejileri kamuoyları arasında iletişim sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Çünkü kamu diplomasisinde istenilen hedefe ulaşmadaki mihenk taşı, tek taraflı iletişimin ötesinde çift yönlü iletişimin mümkün kılınmasıdır. Mevcut aktörlerle “Türkiye’nin yeni hikâyesinin” tek taraflı bilgi aktarım sürecinde olması başta Türkiye’nin kendi iç kamuoyu olmak üzere yabancılar nezdinde de farklılıkları içine alamayan politikalarla diyalog zemininin oluşturulmasını sağlayamamıştır.

21.Yüzyılda yaşanan gelişmelerle beraber kamu diplomasisinin uygulayıcısı olarak devlet dışı aktörlerin ve sivil toplum kuruluşlarının önem kazandığı görülmektedir. Yeni kamu diplomasisi olarak isimlendirilen bu süreçte kamuoylarının birbirleriyle direkt olarak iletişime geçmesi alandaki uzmanların üzerinde durduğu noktalardan biri olmuştur.

Yeni kamu diplomasisi anlayışında devletler, devlet dışı aktörler yoluyla sınırlarının ötesinde politik ve ekonomik kazanımlarını artıracak uygun ortamın yaratılmasını hedeflemişlerdir. Bu yeni anlayışta geleneksel kamu diplomasiye göre en belirgin fark, devletten kamuoylarına yönelik olan iletişim yönü kamuoylarının direk birbirleri arasında olacak şekilde dönüşmüştür. Bu dönüşüm yabancı ülkelerde yaşamlarını sürdüren diasporaları anavatanın kamu diplomasisi stratejisinde önemli konuma getirmiştir. Devletlerin kendi kontrolleri dışında gelişen uluslararası meselelerde diasporalar anavatan lehine kamuoyu oluşturma gücüne sahiptir.

Yabancı ülke kamuoylarıyla ilişkilerin kurulmasına katkı sağlayan diaspora kavramı, yurtdışında yaşayan vatandaşları göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’nin dış politika gündeminde yer almaya başlamıştır. 1960’lı yıllardan itibaren çalışmak için farklı ülkelere giden insan toplulukları son dönem Türk dış politikasında diaspora olarak anılmaya başlanmıştır. İlk başlarda emek diasporası çatısı altında değerlendirilen Türk diasporasının zamanla buldukları ev sahibi ülkelerde kalıcı konuma gelmeleri Türkiye’nin bu insan topluluklarına yönelik ilgisinin artmasının ana nedenlerinden biridir. Türk dış politikası ajandasına diaspora söyleminin

yerleştirilmesindeki kilit aktör Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı olmuştur.

YTB öncelikle Türk diasporasının inşasına yönelik faaliyetler gerçekleştirmiştir. İnsan topluluklarının anavatanla bağlarının güçlendirilmesi için YTB, diaspora üyeliklerine yönelik eğitim ve kültür alanındaki çalışmalara yoğunlaşmıştır. Diasporanın ülke tanıtımında rol üstlenerek kültürel elçi misyonuyla anavatan ile ev sahibi ülke arasında kültürel unsurların taşınması sürecinde etkin olabilmesi isteği Türkiye'nin diaspora politikasını şekillendirmiştir.

Kamu diplomasisi uygulamalarında olduğu gibi Türkiye'nin diasporaya yaklaşımı da hükümetin politikaları çerçevesinde şekillenmiş diaspora başta Türkiye'deki seçimler olmak üzere yabancı ülke seçimlerinde araç haline dönüştürülmüştür. Türk diasporasının pasif ve sessiz üyelerden oluşması diaspora diplomasisini etkin kullanabilmesindeki zorluklardan biridir. Diaspora üyelerinin bu şekilde eğilim gösteriyor olması, siyasi aktörlerin bu insan topluluklarına müdahale etmesini kaçınılmaz hale getirmektedir. "Mavi kart" uygulamasıyla buldukları ülke seçimlerinde oy kullanabilme hakkı elde eden Türk diasporası, seçim zamanlarında siyasi aktörlerin müdahalesine çok sık şekilde maruz kalmaktadır. Türk diasporasının sahip olduğu bu niteliksel özelliği dolayısıyla yabancı kamuoylarıyla iletişim kurma noktasında aktif değildir. Bu durum diasporanın kendi kontrolü dışında uluslararası siyasetin içinde yer almasıyla sonuçlanmıştır.

2018 yılında YTB tarafından uygulamaya konulan "diaspora gençlik akademisi" programı kapsamında diaspora üyelerine yönelik olarak siyaset, kültür ve sanat alanlarında eğitim vermeyi amaçlamıştır. Kamu diplomasisi bağlamında diasporanın etkinliğinin artırılması için bu program kapsamında diaspora üyelerine kamu diplomasisi konusunda da eğitim programının düzenlenmesi bu alana yönelik bilincin oluşmasına katkı sağlayacaktır. YTB tarafından yürütülen bu çalışmalar, pasif ve sessiz üyelerden oluşan Türk diaspora üyelerinin aktiflik kazanması noktasında büyük önem taşımaktadır.

Diaspora diplomasisinin bir diğer önemi, Cull'un kamu diplomasisi uygulamalarında belirttiği savunuculuk noktasında kendini göstermektedir. Çünkü yabancı ülke kamuoyları içerisinde bulunan diaspora, ülke çıkarlarının korunması hususunda kilit bir noktadadır. Diaspora aracılığıyla oluşturulacak uluslararası iletişim Türkiye'nin hedef ülke kamuoylarındaki imajına olumlu katkı sağlayacaktır.

Türkiye'nin dış meselelere ilişkin politikalarının rasyonel olması diasporanın hedef kamuoylarındaki ikna kabiliyetine ve savunuculuk misyonuna kolaylık sağlayacaktır. Türkiye, diaspora diplomasisi alanında kazanım elde edebilmesi için Türkiye'nin kendi diasporası nezdinde de cazibe merkezi haline gelmesi gerekmektedir. AB'ye üyelik sürecinde gerçekleştirilen siyasi ve hukuk alanlarındaki reformların sürdürülebilir politikalarla desteklenmemesi sonucunda yerli ve yabancı basında Türkiye adına çıkan olumsuz haberler Türk diasporasının ülke savunuculuğu noktasında karşılaştığı olumsuzlukların başında gelmektedir. Özellikle sosyal medyanın yeni kamu diplomasisi anlayışında kilit bir noktada olması karşın Türkiye'nin bu alandaki bazı sansür uygulamaları yakaladığı kamu diplomasisi ivmesini yavaşlatmaktadır. Ekonomik gelişmelerle birlikte ülke içinde yaşanan demokratikleşme sorunlarının çözüme kavuşturularak toplumsal uzlaşma ortamının yaratılması, Türkiye'yi diasporası için cazibe merkezi haline getirebilecektir.

Sonuç olarak, yurtdışında yaşayan vatandaşların siyasi ve sosyal farklılıkları birlikte hareket etmelerine engel teşkil edip, diaspora diplomasisi bağlamında lobicilik faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Türk diasporasının içinde bulunduğu bu durum kamu diplomasisi noktasında Türkiye'nin sahip olduğu potansiyelini etkin kullanamamasına neden olmaktadır. Çünkü kamu diplomasisinde hedef kitlenin yabancı kamuoyları olması gerekirken Türkiye'nin diaspora diplomasisinde hedef kitle kendi yurtdışında yaşayan vatandaşları olmaktadır.

Türkiye'nin başarılı bir diaspora diplomasisi yöntemiyle kazanım elde edebilmesi için politika uygulayıcıların dikkatli davranması neticesinde iç siyaseti ilgilendiren meselelerde diasporaları sürecinde dışında tutup, politize olmalarını engellenmelidir. Aktörler diasporalarını politik mücadelenin dışında tutarak sadece haklarının korunması, buldukları ülkeye uyumlarının kolaylaştırılması ve ayrımcılığa uğramadan yaşamlarını sürdürmeleri noktasında yardımcı olmalıdırlar. Her ne kadar Türkiye, diasporası için olumlu kabul edilebilecek girişimlerde bulunmuş olsa da, mevcut diasporaların bölünmüş bir yapı sergilemesi bu olumlu girişimlerin kazanıma dönüştürülmesini zorlaştırmaktadır. Siyasal yaşamında yaşanan gelişmelerin dış politikayı doğrudan etkilediği bir ülke olan Türkiye'de, diaspora da dolaylı olarak bu olaylardan etkilenmektedir. Her ne kadar diaspora, Türkiye'de ki iç siyasi tartışmaların merkezinde yer almasa da iç politikada yaşanan sorunların bir uzantısı olarak buldukları ülkelerde bu durumun yansımısıyla karşı karşıya kalmak

zorunda kalmıştır. Diasporanın buldukları ülkelerin toplumlarında etkili bir aktör olması istense de Avrupa Birliği özelinde değerlendirildiğinde diasporanın AB ülkeleri kamuoyunda Türkiye'nin birliğe kabulü konusunda çok etkin oldukları görülememiştir. Türk dış politikasında diaspora vurgusunun her geçen gün arttığı bir ortamda öncelikli olarak diasporanın neden etkin olamadığı konusunda çalışmaların yapılması gerekmektedir. Türkiye'nin diasporayı stratejik seçici politikalarla yönetmen isteyen devlet konumunda olması, diaspora diplomasisinin etkin kullanılabilmesinin önündeki engellerden biri olarak kabul edebiliriz.

KAYNAKÇA

- Akgün, Mensur vd., *TESEV Dış Politika Programı-Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2010*, TESEV Yayınları, 2010, s.12.
- _____, *TESEV Dış Politika Programı-Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2013*, TESEV Yayınları, 2013, s.9.
- Akpınar, Pınar, "Turkey's Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy", *Turkish Studies*, 14:4, s.747.
- Aksel, Damla B., "Kins, Distant Workers, Diasporas: Constructing Turkey's Transnational Members Abroad", *Turkish Studies*, Vol.15, No.2, 2014, s.212.
- Ataman, Muhittin, "Özalist Dış Politika: Aktif ve Rasyonel Bir Anlayış", *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2,2003,s.53.
- Aydın, Bilge, "Oy Kullanmak Temel Siyasi Haktır", *Artı90*, Sayı:3, Temmuz, 2012, s.27.
- Aydın, Yaşar, "The New Turkish Diaspora Policy: Its Aims, Their Limits and the Challenges for Associations of People of Turkish Origin and Decision-Makers in Germany". *Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs Research Paper Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs*, Research Paper:10 2014,s.9.
- Baser, Bahar, "Turkey's Ever-Evolving Attitude-Shift Towards Engagement with Its Diaspora", *Emigration and Diaspora Policies in the Age of Mobility*, Ed.:Agnieszka Weinar, Springer International Publishing, Switserland, 2017, s.227.
- Bruneau, Michel, *Diasporas, transnational spaces and communities, Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Rainer Bauböck, Thomas Faist (edt.), Amsterdam University Press:Hollanda, Amsterdam,2010, s.39,40,41.
- Castles, Steven, Mark J. Miller, *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, Çev.: Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s.14.

- Cochrane, Feargal, Bahar Baser and Ashok Swain, "Home Thoughts from Abroad: Diasporas and Peace-Building in Northern Ireland and Sri Lanka", *Studies in Conflict & Terrorism*, 32(8),2009,s.683.
- Cohen, Robin, *Global Diasporas: An Introduction*, New York: Routledge,2018,s.17.
- Cull, Nicholas J. , "Public Diplomacy: Taxonomies and Histories", *The Annals of the Academy of Political and Social Science*, No: 616, 2008, s.31.
- _____ , "Public Diplomacy before Gullion: The Evolution of s *Phrase*", *Handbook of Public Diplomacy*, Ed.: Nancy Snow, Philip M. Taylor, New York, Routledge, 2009, s.19-22.
- _____ , *Public Diplomacy, Lessons from the Past*, Figueroa Press, Los Angeles, 2009, s.12.
- Cummings, Milton C., *Cultural Diplomacy and United States Government: A Survey*, Center for Arts and Culture, Washington, 2003, s.1.
- Çavuş, Tuba, "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*,2012,s.25.
- Çelenk, Bengü, "Diaspora ve Markalaşma: Avrupa'daki Türk Diasporasının Marka Gücü ve Eksiklikleri", *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Ed.: Mehmet Şahin ve B. Senem Çevik, Nobel Akademi Yayıncılık, Ankara, 2015, s.86.
- Çevik, B. Senem, "Turkish Soap Opera Diplomacy: A Western Projection by a Muslim Source", *Exchange: The Journal of Public Diplomacy*: Vol. 5 : Iss. 1 , Article 6, 2014, s.89.
- _____ ,*Uluslararası Halkla İlişkilerde İnsani Yardımlar: Kamu Diplomasisi Boyutu*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2014, s.45.
- Çevik, B.Senem, Philip Seib, "Introduction: Why Turkey's Public Diplomacy Matters" *Turkey's Public Diplomacy*, Edit. : Senem Çevik and Philip Seib,Palgrave Macmillan,New York,2015,s.7
- Çolakoğlu, Selçuk, "Diplomasi", *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Ed.: Şaban Kardaş ve Ali Balcı, Küre Yayınları,İstanbul,2014,s.374.
- Çomak, Nebahat Akgün, Elgiz Yılmaz, "Dış Politikada Türkiye İmajı ve Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü", *21.Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi*, Ed.:Hasret Çomak, Umuttepe Yayınları, Kocaeli,2010,s.135-136.
- Davutoğlu, Ahmet, *Stratejik Derinlik; Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, 69.Baskı, İstanbul.

- Demir, Vedat, *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç*, Beta Yayınları, İstanbul, Kasım 2012, s.60.
- _____, “Historical Perspective: Ottomans and the Republican Era”, *Turkey’s Public Diplomacy*, Edit: Senem Çevik and Philip Seib, Palgrave Macmillan, New York,2015,s.43.
- Demirtaş, Birgül, “Turkish Foreign Policy towards the Balkans: A Europeanized Foreign Policy in a De-Europeanized National Context?”, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 17:2, s.135.
- Depkat, Volker, “Cultural Approaches to International Relations- A Challenge?”, *Culture and International History*, Edit: Jessica C E. Gienow-Hecht and Frank Schumacher, Berghahn Books, New York,2004, s.178.
- Devran, Yusuf, “Türk Tarihi Perspektifinden Kamu Diplomasisi Olgusuna Bakış ya da Tarihi Potansiyeli Yeniden Düşünmek”, *Kamu Diplomasisi*, Edit: Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk, Tasam Yayınları, İstanbul,2012, s.130.
- Diñcer, Osman Bahadır, Mustafa Kutlay, “Türkiye’nin Ortadoğu’daki Güç Kapasitesi: Mümkünün Sınırları”, *USAK Raporları*, No: 12-03,2012,s.32.
- Dufoix, Stephane, *Diasporalar*, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, Kasım, 2011, s.1.
- Ekşi, Muharrem, *Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, Ankara, Siyasal Kitabevi,2014,s.59.
- _____, “Kültürel Diplomasi ve Yunus Emre Enstitüsü”, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Ed.: Senem Çevik ve Mehmet Şahin, Nobel Yayınları, Ankara, 2015, s.353.
- Erdağ, Ramazan, “Türkiye’nin Kalkınma Yardımları ve TİKA”, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Ed.: Senem Çevik, Mehmet Şahin, Nobel Yayınları, Ankara,2015,s.253.
- Erdoğan, M. Murat, “Avrupa’da Türkiye Kökenli Göçmenler ve “Euro-Turks Barometre” Araştırmaları”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, Ocak-Haziran, 2015, s.119.
- Eren, Erdem, “Sivil Toplumun Dış Politika İnşasındaki Rolü: Türk Kamu Diplomasisi Örneği”, *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2,Sayı:1,2017,s.39.

- Erhan, Çağrı, “ABD ve NATO’yla İlişkiler”, *Türk Dış Politikası*, Edit: Baskın Oran, Cilt I:1919-1980,13.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s.545.
- Gamlen, Alan vd., “Explaining the Rise of Diaspora Institutions”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2017, s.2.
- Gilboa, Eytan, “Searching for a Theory of Public Diplomacy”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616 March, 2008, s.56-57.
- Guo, S.,”From International Migration to Transnational Diaspora: Theorizing Double Diaspora From the Experience of Chinese Canadians in Beijing”, *Journal of International Migration and Integration*, 17(1),2014, s.160-161.
- Gülmez, Seçkin Barış, “Do Diplomats Matter in Foreign Policy? Sir Percy Loraine and the Turkish-British Rapprochement in the 1930s”, *Foreign Policy Analysis*, 2017 (0), s.3-4.
- Ho, Elaine L.E., Fiona McConnell, “Conceptualizing diaspora diplomacy: Territory and populations betwixt the domestic and foreign”, *Progress in Human Geography*, November 5, 2017,s.1.
- Huijgh, Ellen, Jordan Warlick, “The Public Diplomacy of Emerging Powers, Part 1: The Case of Turkey”, *USC Center on Public Diplomacy*, Figueroa Press, 2016,s.14.
- İçduygu, Ahmet, “Bir Siyaset Siyasa Alanı Olarak Son Yüzyılda Göç: Son Yüzyılda Dünya ve Türkiye”, *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Devlet Ötesi Dönüşümlere MireKoç Raporları*, Ed.: Ahmet İçduygu, Sema Erder ve Ö. Faruk Gençkaya, Koç Üniversitesi Araştırmaları Merkezi, İstanbul, s.182.
- İnalçık, Halil, “Türkler ve Balkanlar”, *Yeni Forum Aylık Siyâset, Kültür Dergisi*, XII, 363, İstanbul 1991,s.16.
- İpek, Pınar, “Ideas and Change in Foreign Policy Instruments: Soft Power and the Case of the Turkish International Cooperation and Development Agency”, *Foreign Policy Analysis*, 11, 2015, s.187.
- İskit, Temel, *Diplomasi, Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulanması*,4.Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012,s.357.
- Kalın, İbrahim, “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, *Kamu Diplomasisi*, Edit: Abdullah Özkan ve Tuğçe Ersoy Öztürk, Tasam Yayınları, İstanbul,2012, s.148.

- Kalra, Virinder, Raminder K.Kalhon, John Hutynuk, *Diaspora and Hybridity*, Sage Publications, London,2005, s.17.
- Karadağ, Haluk, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2016, s.204-205.
- Karagül, Soner, “Türkiye’nin Balkanlardaki ‘Yumuşak Güç’ Perspektifi: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1,2013,s.80.
- Kardaş, Tuncay, Ramazan Erdağ, “Bir dış politika aracı olarak TİKA”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, 2012, s.1.
- Kaya Ayhan, Ferhat Kentel, *Euro-Türkler: Türkiye ve AB Arasında Köprü mü, Engel mi?* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005,s.44.
- Kaya, Ayhan, Ayşe Tecmen, “The Role of Common Cultural Heritage In External Promotion of Modern Turkey: Yunus Emre Cultural Centres”, *Working Paper*. No. 4, 2011, s.18.
- Kennedy, Liam, Scott Lucas, “Enduring Freedom: Public Diplomacy and U.S. Foreign Policy”, *American Quarterly*, Sayı 57, No: 2, June, 2005, s.5.
- Kırık, Ali Murat, “Arap Baharı Bağlamında Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm”, *21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, Cilt I, Sayı 3,2012,s.89.
- Kirişçi, Kemal, “Uluslararası Sistemdeki Değişmeler ve Türk Dış Politikasının Yeni Yönelimleri”, *Türk Dış Politikasının Analizi*, Ed.:Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul,1994,s.406.
- _____ , “ The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State”, *New Perspectives on Turkey*, No:40, 2009, s.33.
- Kurtuluş, Begüm, *21. Yüzyılda Değişen Kamu Diplomasisi Anlayışının Türk Dış Politikasına Yansımaları*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014, s.212.
- Leonard, Mark vd., *Public Diplomacy*, Foreign Policy Centre, London, 2002, s.8.
- Levitt, Peggy, Nina Glick Schiller, “Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society”, *International Migration Review*, 38 (3), s.1024.
- Melissen, Jan, “The New Public Diplomacy: Between Theory and Practise”, *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, Ed.: Jan Melissen, New York: Palgrave, 2005, s.3.

- _____, "Public Diplomacy", *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, Ed.: Andrew F. Cooper, Jorge Heine, Ramesh Thakur, Oxford University Press, 2013, s.1.
- Mencutek, Zeynep Sahin, Bahar Baser, "Mobilizing Diasporas: Insights from Turkey's Attempts to Reach Turkish Citizens Abroad", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 20:1, s.91.
- Mügge, Liza, "Managing Transnationalism: Continuity and Change in Turkish State Policy", *International Migration*, Vol.50 (1),2012,s.23.
- Nye, Joseph S., *Soft Power- The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York, 2004, s.10.
- _____, *Yumuşak Güç*, Çev.: Reyhan İnan-Aydın, Elips Yayınları, İstanbul, Ekim, 2005,s.57.
- _____, "Public Diplomacy and Soft Power", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Volume:616, 2008, s.94.
- Oba, Ali Engin, "Türk Diplomasisi ve Afrika", *21.Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi*, Ed.: Hasret Çomak, Umuttepe Yayınları, Kocaeli,2010,s.493.
- Oğuzlu, Tarık, "Soft Power in Turkish Foreign Policy", *Australian Journal of International Affairs*, 61: 1,s.85.
- Oran, Baskın, *Dönemin Dış Politikası, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Ed.: Baskın Oran, Cilt III: 2001-2012, İstanbul, İletişim Yayınları,2013,s.139.
- Ozdora-Aksak, Emel, Juan Carlos Molleda, "Immigrant Integration Through Public Relations and Public Diplomacy: An Analysis of the Turkish Diaspora in the Capital of the European Union", *Turkish Studies*, 15(2), 2014.
- Öniş, Ziya, "Multiple Faces of the "New" Turkish Foreign Policy: Underlying Dynamics and A Critique", *Insight Turkey*, Cilt 13, No:1, 2011, s.56.
- _____, "Turkey and the Arab Revolutions: Boundaries of Regional Power Influence in a Turbulent Middle East", *Mediterranean Politics*, Volume 19, 2014 s.8.
- Özcan, Arif Behiç, "21.Yüzyıl Türk Diplomasisi Üzerine Bir Değerlendirme", *Ortadoğu Analiz*, Cilt:4, Sayı:38,Şubat,2012,s.61.
- Özkan, Abdullah, "Giriş", *Kamu Diplomasisi*, Edit: Abdullah Özkan, Tuğçe Ersoy Öztürk, Tasam Yayınları, İstanbul,2012,s.11.

- _____, “21.Yüzyılın Stratejik Vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye’nin Kamu Diplomasisi İmkânları”, *Stratejik Rapor*, No:70, 2015, s.12.
- Purtaş, Fırat, “Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasisi”, *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 7, Sayı 13, Kış, 2013, s.1.
- Ragazzi, Francesco, “A Comparative Analysis of Diaspora Policies”, *Political Geography*, 41, 2014, s.80-81.
- Rana, Kishan S., “*Diaspora Diplomacy*”, *21st Century Diplomacy A Practitioner’s Guide*, Continuum Publishing, 2011, s.106.
- _____, *Diaspora Diplomacy and Public Diplomacy, Relational, Network and Collaborative Approaches to Public Diplomacy*, R.S. Zaharna, Amelia Arsenault, Ali Fisher (edit.), Routledge New York and London, 2013, s.70.
- Reis, Michele, “Theorizing Diaspora: Perspectives on ‘Classical’ and ‘Contemporary’ Diaspora”, *International Migration*, 42(2), s.45.
- Safran, William, “Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return, Diaspora”, *A Journal of Transnational Studies*, Volume 1, Number 1, Spring, 1991, s.83-84.
- Sancar, Gaye Aslı *Kamu Diplomasisi ve Halkla İlişkiler*, Beta Yayınları, Kasım, 2014, s.181.
- _____, “Kamu diplomasisinde Medyanın Önemi: Anadolu Ajansı Örneği”, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Ed.: Mehmet Şahin ve Senem Çevik, Nobel Yayınları, Ankara, 2015, s.452.
- Selçuk, Orçun, “Turkish Airlines: Turkey’s Soft Power Tool In The Middle East”, *Akademik Orta Doğu*, Sayı 14, 2013, s.183.
- Sert, Deniz, “Küresel Hareketlilik ve Göç”, *Küresel Siyasete Giriş; Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, Ed.: Evren Balta, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s.507.
- Shain, Yossi, Aharon Barth, “Diasporas and International Relations Theory”, *International Organization*, Vol.57, No.3, 2003, s. 452-454.
- Sheffer, Gabriel, *Diaspora Politics At Home Abroad*, Cambridge University, Press, New York, 2003, s.83.
- Snow, Nancy, “Rethinking Public Diplomacy”, *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, Ed: Nancy Snow ve Philip Taylar, New York: Routledge, 2009, s.8.
- Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Cem Yayınları, İstanbul, 1992, s.107.

- Szondi, Gyorgi, "Public Diplomacy and Nation Branding Conceptual Similarities and Differences", *Netherlands National Institute of International Relations Clingendael*, 2008, s.6.
- _____, "Central and Eastern European Public Diplomacy: A transitional Perspective on National Reputation Management", *Handbook of Public Diplomacy*, Ed.: Nancy Snow, Philip M. Taylor, New York, Routledge, 2009, s.304.
- Şahin, Mehmet, "Türkiye'nin Orta Doğu Politikası: Süreklilik ve Değişim", *Akademik Orta Doğu*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2010, s. 12.
- Şahin, Mehmet, B. Senem Çevik, "Türk Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç", *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*, Ed.: Mehmet Şahin ve B. Senem Çevik, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2015, s.6.
- Taylor, Linnet, Julia Purcell, "Understanding and Engaging With Diasporas," *Report on Wilton Park Conference*, 3–6 December, 2007, s.6-7.
- Tölölyan, Khaching, "The Nation-State and Its Others: In Lieu of a Preface", *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 1(1), 1991, s.4.
- _____, "Diaspora Studies: Past, Present and Promise", *International Migration Institute, University of Oxford Diaspora Programme Working Papers*, Paper 55, April, 2012, s.5.
- Tuch, Hans N., *Communicating With the World: U.S. Public Policy Overseas*, New York, St. Martin's Press, 1990, s.3.
- Türk, Fahri, *Türk Kültür Dış Politikası*, Paradigma Akademi, İstanbul, s.62.
- Ulusoy, Ergin, *Diasporayı Yeniden Düşünmek: Diaspora Teorisi ve Tarihsel Bağlamda Türkiye'nin Diaspora Politikası*, Pegem Akademi, Şubat 2016, Ankara, s.1.
- Ürekli, Fatma, "Felaketlerin Gölgesinde Osmanlı Amerika Yardımlaşmaları" *Yedikıta Tarih ve Kültür Dergisi*, Nisan, 2011, s.53.
- Yaldız, Fırat, "Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 18, Bahar, 2013 s.290.
- _____, "Uluslararası Göç ve Diaspora ile İlişkili Kavramlar", *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, 2014, s.398.
- Yegin, Abdullah, "İran'ın Yumuşak Gücü", *SETA Analiz*, Sayı 118, Şubat 2018, s.10.

- Yeşiltaş, Murat, Ali Balcı, “AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita”, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*,2011,s.12.
- Yılmaz, Sait, “Yumuşak Güç ve Evrimi”, *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 12, Yıl 2011, s.4.
- Yun, SH, “Relational public diplomacy: The perspective of sociological globalism”, *International Journal of Communication*, 6: 2199–2219,2012, s.2002.
- Yurtnaç, Kemal, “Turkey’s New Horizon: Turks Abroad and Related Communities”, *Center for Strategic Research Sam Papers*, No:3,2012,s.4.
- “Terör Örgütlerinin Sosyal Medya Kullanımı: IŞİD Örneği”, *Orsam Bölgesel Değişmeler Değerlendirmesi*, No:59,Şubat,2017.
- Avrupalı Türk Demokrat Birliği, *2017 Faaliyet Raporu*, s.39.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *2016 Yılı Raporu*, s.III.
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, *Özel Sayısı*, s.32
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, “ Dünyada Diaspora Stratejileri Türk Diasporası için Öneriler”, s36.
- United Nations, *International Migration Report 2017*, s.12.
- İŞKUR, *1978 İstatistik Yıllığı*.
- International Organization for Migration, *World Migration Report 2018*, s.34.
- Yunus Emre Enstitüsü, *2014 Faaliyet Raporu*.
- Yunus Emre Enstitüsü, *2015 Faaliyet Raporu*.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, *2012 Faaliyet Raporu*.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, *2017 Faaliyet Raporu*.

İnternet Kaynakları

- Bulwaka, Michael, *Diaspora Diplomacy: A case study of Uganda*, [https://www.diplomacy.edu/sites/default/files/23082010102413%20Bulwaka%20\(Library\).pdf](https://www.diplomacy.edu/sites/default/files/23082010102413%20Bulwaka%20(Library).pdf), (erişim tarihi:03.03.2018).
- Dışişleri Bakanlığı'nın Mali Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Genel Kurulu'na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık, TBMM, 2013, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/butce_2013.pdf (erişim tarihi:03.03.2018).

Kadir Has Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Merkezi, “Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırmaları”, Kantitatif Araştırma Raporu, 2017, s.8, http://ctrs.khas.edu.tr/sources/TDP-2017_vfinal.pdf (erişim tarihi:21.05.2018)

<http://ec.europa.eu/comfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/themeKy/14/groupKy/71> (erişim tarihi:10.05.2018).

http://politikadergisi.com/sites/default/files/guc_kavrami_ve_kamu_diplomasisi_-_bekir_aydogan-pdf.pdf (erişim tarihi :20.02.2018).

<http://www.anatolianfest.com/?lang=tr#about> (erişim tarihi:03.05.2018).

<http://www.bbc.com/news/world-europe-44122247> (erişim tarihi:31.05.2018).

<http://www.bik.gov.tr/guney-kore-baskanindan-dikkat-ceken-jest/> (erişim tarihi:03.05.2018).

<http://www.byegm.gov.tr/turkce/hakkında> (erişim tarihi:16.04.2018).

<http://www.byegm.gov.tr/turkce/hakkında> (erişim tarihi:16.04.2018).

<http://www.carolnaturkevi.org/> (erişim tarihi:02.05.2018)

<http://www.ditib.de/default1.php?id=5&sid=8&lang=en> (erişim tarihi:02.05.2018).

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakan-binali-yildirim-dostlarini-artiran-dusmanlarini-azaltan-bir-dis-politika-anlayisini-guclendirecegiz-40118547> (erişim tarihi: 20.05.2018).

<http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/124-kuereselleen-duenyada-diplomasi-kamu-diplomasisi-> (erişim tarihi:16.02.2018).

<http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/97-tuerkiyenin-kalknma-yardmlarında-kamu-diplomasisi-perspektifi> (erişim tarihi:14.04.2018).

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.298.pdf> (erişim tarihi:31.05.2018).

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> (erişim tarihi: 02.05.2018).

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5901.pdf> (erişim tarihi:01.05.2018).

http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-anadolu-ajansi_nin-kahire-ofisinin-acilisinda-yaptigi-konusma_-18-kasim-2012_-_kahire.tr.mfa (erişim tarihi:15.04.2018).

<http://www.mfa.gov.tr/istanbul-arabuluculuk-konferansi.tr.mfa>, (erişim Tarihi: 25.03.2018).

<http://www.perspektif.eu/2014/12/01/turk-diasporasi-turkiyenin-elciligini-yaparsa-islevsizlesir/> (erişim tarihi:03.05.2018)

http://www.tika.gov.tr/tr/haber/dunyanin_en_comert_ulkesi_yine_turkiye-36217

(erişim tarihi:14.04.2018)

<http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649> (erişim tarihi:14.04.2018)

<http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222> (erişim tarihi:14.04.2018).

<http://www.tika.gov.tr/upload/2018/2017%20Faaliyet%20Raporu/T%C4%B0KA%20Faaliyet%20Raporu%202017.pdf> (erişim tarihi:14.04.2018).

<http://www.tika.gov.tr/upload/2018/2017%20Faaliyet%20Raporu/T%C4%B0KA%20Faaliyet%20Raporu%202017.pdf> (erişim tarihi: 13.04.2018).

<http://www.tika.gov.tr/upload/2018/T%C4%B0KA%20Stratejik%20Plan%202018-2022/T%C4%B0KA%20Stratejik%20Plan%202018-2022.pdf> (erişim tarihi:14.04.2018).

<http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Gorevlerimiz.aspx> (erişim tarihi:15.04.2018).

<http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Gorevlerimiz.aspx> (erişim tarihi:15.04.2018).

<http://www.trt.net.tr/Kurumsal/TelevizyonTanitim.aspx> (erişim tarihi:15.04.2018).

<http://www.tuik.gov.tr/Start.do> (erilim tarihi: 10.05.2018).

http://www.turkishembassy.nl/mesaj/001_Gul_Rotterdam.asp, translated by Ece Ö'ztan, accessed on 10 April 2008 (aktaran Mügge, s.27).

<http://www.turkiyeninsesiradyosu.com/?r=site/content&id=32> (erişim tarihi:14.04.2018).

<http://www.worldbank.org/en/topic/migrationremittancesdiasporaissues/brief/migration-remittances-data> (erişim tarihi: 01.03.2018).

<http://www.yee.org.tr/tr/birim/turkoloji-mudurlugu> (erişim tarihi:14.04.2018).

<http://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/baskanin-mesaji> (erişim tarihi:14.04.2018).

<http://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu> (erişim tarihi:14.04.2018).

<http://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu> (erişim tarihi:14.04.2018)

<https://en.oxforddictionaries.com/definition/diplomacy> (erişim tarihi: 25.01.2018).

<https://kdk.gov.tr//sag/kamu-diplomasisine-bakis/21> (erişim tarihi:13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/akil-insanlar-konferanslari/10> (erişim tarihi: 13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/avrupa-toplantilari/27> (erişim tarihi: 13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/dis-politika-calistaylari/25> (erişim tarihi: 13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/dis-politika-tanitim-programlari/43> (erişim tarihi: 13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/gazeteci-heyetleri-programi/16> (erişim tarihi:03.04.2018)

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/gazeteci-heyetleri-programi/16> (erişim tarihi: 13.04.2018)

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/genclik-programlari/45> (erişim tarihi: 13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/kamu-diplomasisi-panelleri/24> (erişim tarihi: 13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/kdk-genelgesi/5>, (erişim tarihi:13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/kultur-ve-tanitim-faaliyetleri/55> (erişim tarihi: 13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/kurulus/7>, (erişim tarihi: 13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/paneller/50> (erişim tarihi: 13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/ulke-toplantilari/47> (erişim tarihi:13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/ulke-toplantilari/47> (erişim tarihi: 13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/uluslararasi-basini-bilgilendirme/17> (erişimtarihi:13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/uluslararasi-zirveler/30> (erişim tarihi: 13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/uluslararasi-zirveler/30>,

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/paneller/50> (erişim tarihi:13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/faaliyetler/vizyon-misyon/8>, (erişim tarihi:13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/haber/10-soruda-zeytin-dali-harekati-zeytin-dali-harekati-nedir/668> (erişim tarihi:13.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dizi-film-ihracati-200-milyon-dolara-ulasti/362> (erişim tarihi:14.04.2018).

<https://kdk.gov.tr/sag/turk-dis-politikasi-ve-kamu-diplomasisi/20> (erişim tarihi: 15.02.2018)

<https://tdk.gov.tr> (erişim tarihi: 27.02.2018)

<https://www.csqb.gov.tr/diyih/contents/genelmudurluk/tarihçe> (erişim tarihi:02.05.2018).

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/92118/insani-diplomasiyi-dis-politikamizin-merkezine-yerlestirdik.html>, (erişim tarihi:13.04.2018).

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/93631/avrupali-turkler-kendi-aralarinda-birlik-icinde-olmalı.html> (erişim tarihi:21.05.2018).

<https://www.trtavaz.com.tr/hakkimizda> (erişim tarihi:15.04.2018).

- <https://www.trtworld.com/> (erişim tarihi:15.04.2018).
- <https://www.trtworld.com/> (erişim tarihi:15.04.2018).
- <https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/#faaliyetler> (erişim tarihi: 23.05.2018).
- <https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/hakkinda/> (erişim tarihi: 23.05.2018).
- https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2018/04/11/we-do-not-participate-in-twitter-diplomacy-russia-responds-to-trump/?noredirect=on&utm_term=.6b06dc2dc7f8 (erişim tarihi:15.04.2018).
- <https://www.ytb.gov.tr/diasporagenclikakademisi/index.html> (erişim tarihi:24.05.2018).
- <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/yurtdisi-vatandaslar-danisma-kurulu-yvdk> (erişim tarihi:20.05.2018).
- <https://www.ytb.gov.tr/soru-cevap/mavi-kart> (erişim tarihi:04.05.2018)
- <https://www.ytb.gov.tr/turkiyestajlari/> (erişim tarihi:22.05.2018).
- <https://www.ytb.gov.tr/uploads/resimler/mevzuat-pdf/5978.pdf> (erişim tarihi:20.05.2018).
- Jovenir, Cheristelle, *Diaspora Diplomacy: Functions, Duties, and Challenges of an Ambassador*,2013,s.7http://www.academia.edu/13397113/Diaspora_Diplomacy (erişim tarihi: 03.03.2018).
- Şen, Faruk, “Avrupa Birliği ve “Almanya’daki Türk Girişimcilerinin Ekonomik Gücü ve Türkiye’nin Ticaret Hacmindeki Konumu”, Araştırma Projesi, Türk Alman Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı, s.11, <http://www.tavakvakfi.com/tr/avrupa-birligi-ve-almanyada-turk-girisimcilerinin-ekonomik-gucu-ve-turkiyenin-ticaret-hacmindeki-konumu-2015.html> / (erişim tarihi: 04.05.2018)

EKLER

EK 1: Kamu Diplomasi Koordinatörlüğü Üniversite Programları

Kamu Diplomasisi Panelleri	<ul style="list-style-type: none">• Gaziantep Paneli• Kayseri Paneli• Kırıkkale Paneli• Çankırı Paneli• Bursa Paneli• Kahramanmaraş Paneli• Bursa Uludağ Üniversitesi
Dış Politika Tanıtım Programları	<ul style="list-style-type: none">• Kahramanmaraş Üniversitesi• Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi• Kütahya Dumlupınar Üniversitesi• Giresun Üniversitesi• Eskişehir Osmangazi Üniversitesi• Van 100.Yıl Üniversitesi• İstanbul Şehir Üniversitesi• İstanbul Aydın Üniversitesi• Tunceli Üniversitesi• İnönü Üniversitesi• Mustafa Sıtkı Koçman Üniversitesi• Marmara Üniversitesi• Bingöl Üniversitesi• Marmara Üniversitesi-II
Dış Politika Çalıştayları	<ul style="list-style-type: none">• Konya Çalıştayı• Mardin Çalıştayı
Gençlik Programları	<ul style="list-style-type: none">• Tunuslu Gençler• Libyalı Gençler• Mısırlı Gençler• Filistinli Gençler• Yemenli Gençler• Batı Afrikalı Gençler

	<ul style="list-style-type: none"> • Uluslararası Yaz Okulu Programı • Balkanlı Gençler • Amerikalı Gençler • Uluslararası Yaz Okulu Programı-II • Polonyalı Gençler • Pakistanlı Gençler • Nijeryalı Gençler
--	--

Kaynak: <https://kdk.gov.tr/#> (erişim tarihi:13.04.2018)

EK 2: Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Siyasal İletişim Faaliyetleri

Ülke Toplantıları	<ul style="list-style-type: none"> • İngiltere Programı • Yunanistan Programı • Japonya Programı • Ürdün Programı • Amerika Programı • Amerika Programı- II • Mısır Programı • Ürdün Programı-II • Mısır Programı-II • Mısır Programı-III • Malezya Programı • Bosna –Hersek Programı • İngiltere Programı-II • Fransa Programı-II • Yemen Programı • Almanya Programı • Kuveyt Programı • Fransa Programı-II • Mısır Programı-IV • Moritanya Programı • Tunus Programı • Fas Programı • Nijer Programı • İngiltere Programı-III • Sudan Programı • Almanya Programı-II • Belçika Programı
--------------------------	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Ürdün Programı-III • Amerika Programı-III
Akil İnsanlar Konferansları	<ul style="list-style-type: none"> • Seyyid Hüseyin & Harvey Cox • George Friedman • Şevket Aziz • Roger Cohen • Hans Blix • Jeremy Greenstock • David Burrell • Fehmi Hüveydi • Martti Ahtisaari • Seyyid Hüseyin Nasr • Jack Straw & Joschka Fischer • Arap Baharı Çalıştayı • Günter Verheugen • Abdülbari Atvan • Fawaz Gerges • Wadah Khanfar • Todd Lewis • Wadah Khanfar • Tevekkül Karman • Ali Mazrui
Avrupa Toplantıları	<ul style="list-style-type: none"> • Gil Anidjar • Susan-Buck Morss • Ian Almond • Nilüfer Göle • Abdulvahab El-Efendi • Maha Azzam • Emre Gönen • Beril Dedeoğlu
Paneller	<ul style="list-style-type: none"> • Waleed Hazbun • Türkiye-Afrika İlişkileri: Ortak Kader, Ortak Gelecek • Bosna-Hersek ve Suriye Örneklerinde Uluslararası Toplumun Duruşunu Anlamak

	<ul style="list-style-type: none"> • Uluslararası Asya Sempozyumu • 7.Apisa Kongresi
Uluslararası Zirveler	<ul style="list-style-type: none"> • İKF 2012-‘Adalet’ Temasıyla Toplantı • İKF 2012-Başbakanımızın Konuşması • İKF-Öne Çıkanlar • İKF 2013- ‘Mısır’ Özel Gündemi • Uluslararası Yatırım Zirvesi-2014

Kaynak: <https://kdk.gov.tr/#> (erişim tarihi:13.04.2018)

EK 3: Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Medya-Tanıtım Çalışmaları

Gazeteci Heyetleri Programı	<ul style="list-style-type: none"> • Suriyeli Gazeteci Heyeti • İranlı Gazeteci Heyeti • Lübnanlı Gazeteci Heyeti • İspanyol Gazeteci Heyeti • Amerikalı Gazeteci Heyeti • Türkmen ve Arap Gazeteci Heyeti • Afrikalı Gazeteci Heyeti • Çinli Gazeteci Heyeti • Faslı Gazeteci Heyeti • Polonyalı Gazeteci Heyeti • Ürdünlü Gazeteci Heyeti • İKBY’li Gazeteci Heyeti • Rusya Federasyonu Gazeteci Heyeti • Türk Dünyası Gazeteci Heyeti • Hindistanlı Gazeteci Heyeti • Ugandalı Gazeteci Heyeti • Kuveytli Gazeteci Heyeti • Gürcistanlı Gazeteci Heyeti • Arjantinli Gazeteci Heyeti • İKBY’li Gazeteci Heyeti-II • Libyalı Gazeteci Heyeti • Bahreynli Gazeteci Heyeti • Latin Amerika Gazeteci Heyeti • Hırvat Gazeteci Heyeti • Macar Gazeteci Heyeti
------------------------------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Ortadoğu ve Kuzey Afrikalı Gazeteci Heyeti • Çinli Gazeteci Heyeti
Uluslararası Basını Bilgilendirme	<ul style="list-style-type: none"> • Ali Babacan-14.04.2010 • Bülent Arınç-07.05.2010 • Sadullah Ergin-28.07.2010 • Ömer Çelik-15.09.2010 • Taner Yıldız-14.10.2010 • Egemen Bağış-09.11.2010 • Faruk Çelik-14.01.2011 • Bülent Arınç-15.03.2011 • Ali Babacan-02.06.2011 • Nabi Avcı-16.06.2011 • İbrahim Kalın-01.02.2014 • Lütfi Elvan-07.02.2014 • Sefer Turan-12.02.2014 • Bekir Bozdağ-27.02.2014
Kültür ve Tanıtım Faaliyetleri	<ul style="list-style-type: none"> • I-List Turkey Programı • Kardeş Eli Belgeseli • Türkiye'nin Dostları Belgeseli • Suriye Halkına Destek Konseri • Somali Belgeseli • Nizam Camii Belgeseli • Doğuruyorum Korosu Belgeseli • Güvenli Liman Türkiye Belgeseli

Kaynak: <https://kdk.gov.tr/#> (erişim tarihi:13.04.2018)